بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیمِ

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلیٰ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ عَجِّلْ فَرَجَهُمْ

استان شناسی مازندران

پایهٔ دهم

دورهٔ دوم متوسطه

وزارت آموزش و پرورش
سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

نام کتاب :	**استان‌شناسی مازندران ـ پایهٔ دهم دورهٔ دوم متوسطه ـ ۱۱۰۳۲۷**
پدیدآورنده :	**سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی**
مدیریت برنامه‌ریزی درسی و تألیف :	**دفتر تألیف کتاب‌های درسی عمومی و متوسطه نظری**
شناسه افزوده برنامه‌ریزی و تألیف :	**صادق ترزبان، سید علی اصغر هادیان، سید حامد شهدایی، غلامرضا جانباز قبادی، محمد پزشکی، محمدمهدی کاظمی‌کاوردی، محمدرضا سلیمانی بشلی و ریحانه دابویی (اعضای گروه تألیف) ـ محمدکاظم بهنیا، حسن ستایش (ویراستار)**
مدیریت آماده‌سازی هنری :	**اداره کلّ نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی**
شناسه افزوده آماده‌سازی :	**احمدرضا امینی (مدیر امور فنی و چاپ) ـ طاهره حسن‌زاده (مدیر هنری، طراح گرافیک و طراح جلد) ـ مریم نصرتی (صفحه‌آرا) ـ زهرا ایمانی‌نصر، سیف‌الله بیک‌محمد دلیوند، حسین قاسم‌پوراقدم، زینت بهشتی‌شیرازی، حمید ثابت‌کلاچاهی، راحله زادفتح اله (امور آماده‌سازی)**
نشانی سازمان :	**تهران : خیابان ایرانشهر شمالی ـ ساختمان شمارهٔ ۴ آموزش و پرورش (شهید موسوی)** **تلفن : ۹ـ۸۸۸۳۱۱۶۱، دورنگار : ۸۸۳۰۹۲۶۶، کد پستی : ۱۵۸۴۷۴۷۳۵۹** **وبگاه : www.chap.sch.ir و www.irtextbook.ir**
ناشر :	**شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران : تهران ـ کیلومتر ۱۷ جادهٔ مخصوص کرج ـ خیابان ۶۱ (داروپخش) تلفن : ۵ـ۴۴۹۸۵۱۶۱، دورنگار : ۴۴۹۸۵۱۶۰، صندوق پستی : ۳۷۵۱۵ـ۱۳۹**
چاپخانه :	**شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران «سهامی خاص»**
سال انتشار و نوبت چاپ :	**چاپ دوازدهم ۱۴۰۱**

کلیه حقوق مادی و معنوی این کتاب متعلق به سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش است و هرگونه استفاده از کتاب و اجزای آن به‌صورت چاپی و الکترونیکی و ارائه در پایگاه‌های مجازی، نمایش، اقتباس، تلخیص، تبدیل، ترجمه، عکس‌برداری، نقاشی، تهیه فیلم و تکثیر به هر شکل و نوع بدون کسب مجوز از این سازمان ممنوع است و متخلفان تحت پیگرد قانونی قرار می‌گیرند.

شابک ۱-۱۹۵۶-۰۵-۹۶۴-۹۷۸ ISBN 978 -964 - 05 -1956 - 1

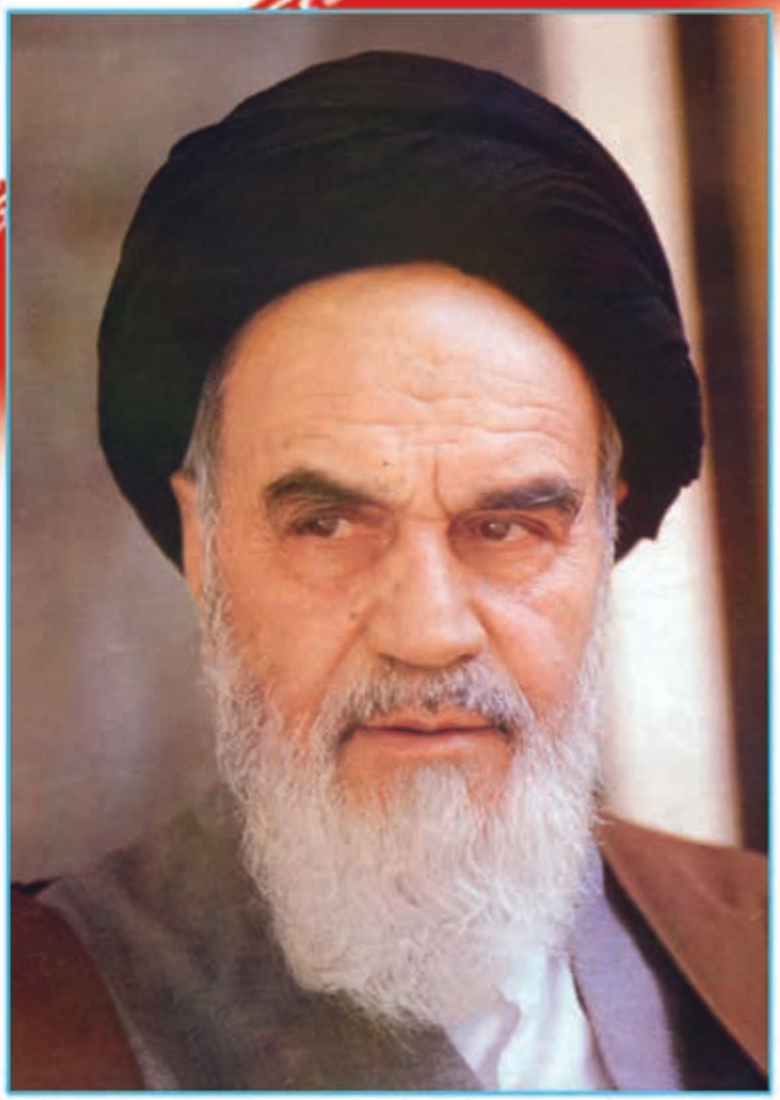

نهضت برای اسلام نمی‌تواند محصور باشد در یک کشور و نمی‌تواند محصور باشد در حتی کشورهای اسلامی. نهضت برای اسلام همان دنبالهٔ نهضت انبیاست. نهضت انبیا برای یک محل نبوده‌است؛ پیغمبر اکرم اهل عربستان است لکن دعوتش مال عربستان نبوده؛ محصور نبوده به عربستان، دعوتش مال همهٔ عالم است.

امام خمینی «قُدِّسَ سِرُّهُ»

دریای خزر
سرزد از افق، مهر خاوران
فروغ دیدهٔ حق باوران
بهمن، فرایمان ماست
پیامت ای امام
استقلال، آزادی نقش جان ماست
شهیدان، پیچیده در گوش زمان فریادتان
پاینده مانی و جاودان
جمهوری اسلامی ایران
خلیج فارس
تنب بزرگ
تنب کوچک
ابوموسی
دریای عمان

فهرست

فصل اول : جغرافیای طبیعی استان مازندران ۱
درس اول : موقعیت جغرافیایی استان ۲
درس دوم : ناهمواری‌های استان و چگونگی شکل‌گیری آنها ۴
درس سوم : آب و هوای استان ۱۱
درس چهارم : منابع طبیعی استان ۱۷
درس پنجم : مسائل زیست محیطی استان ۳۲

فصل دوم : جغرافیای انسانی استان مازندران ۳۷
درس ششم : تقسیمات سیاسی استان ۳۸
درس هفتم : شیوه‌های زندگی در استان ۴۴
درس هشتم : جمعیت استان ۴۹

فصل سوم : ویژگی‌های فرهنگی استان مازندران ۵۴
درس نهم : فرهنگ مردم مازندران ۵۵

فصل چهارم : پیشینهٔ تاریخی استان مازندران ۷۰
درس دهم :پیشینهٔ تاریخی استان مازندران ۷۱
درس یازدهم : نقش مازندران در حراست از کیان ایران اسلامی ۸۳

فصل پنجم : توانمندی‌های استان مازندران ۹۵
درس دوازدهم : قابلیت‌ها و جاذبه‌های گردشگری استان ۹۶
درس سیزدهم : توانمندی‌های اقتصادی استان ۱۱۳

فصل ششم : شکوفایی استان مازندران پس از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی ۱۲۵
درس چهاردهم : دستاوردهای انقلاب اسلامی ۱۲۶
درس پانزدهم : چشم‌انداز آیندهٔ استان ۱۳۵

منابع و مآخذ ۱۳۸

سخنی با دانش‌آموزان عزیز

شاید از خود سؤال کنید که برنامهٔ استان‌شناسی چه نوع برنامه‌ای است؟ هدف برنامه‌ریزان درسی از تألیف کتاب استان‌شناسی چیست و مطالعهٔ این کتاب چه اهمیتی دارد؟ پاسخ ما به شما دانش‌آموز عزیز این است که کتاب استان‌شناسی شما را با استان محل زندگی، مسائل جغرافیایی، تاریخی، اجتماعی، مردم‌شناسی، اقتصادی و فرهنگی آن آشنا می‌کند. از طرف دیگر یکی از انتظارات تربیتی دنیای امروز، تربیت شهروندانی آگاه و مسئول است. یک شهروند مطلوب، نیازمند پیدا کردن درکی همه‌جانبه از واحدهای سیاسی کشور و سرزمین ملی خویش در زمینه‌های مختلف است. این برنامه به شما کمک می‌کند تا از استان محل زندگی خود نگاهی جامع و همه‌جانبه پیدا کنید. کسب بصیرت نسبت به محیط زندگی و آگاهی از خصوصیات آنچه در گذشته و حال و مسائل محیطی، اجتماعی و اقتصادی، فرهنگی و پیشینهٔ تاریخی استان به شما کمک خواهد کرد تا با بحث و گفت‌وگو بینشی عمیق از این مسائل پیدا کرده و راه‌حل‌های این مشکلات را پیدا کنید.

بدون شک شما مدیران آیندهٔ جامعه خواهید بود. زندگی مدرسه‌ای، باید شما را به عنوان یک انسان مسئول به دانش لازم برای حل مسائل جامعه مجهز کند. مکانی که شما در آن زندگی می‌کنید توانمندی‌های مختلفی دارد؛ برای مثال، می‌توان به توانمندی‌های جغرافیایی، فرهنگی، اقتصادی و انسانی اشاره کرد. خود شما بخشی از این سرمایه و توانمندی‌هایید. بهره‌برداری از توانمندی‌های بالقوّهٔ یک کشور در گرو شناخت همه‌جانبهٔ محل زندگی شما و نیز کشور است. برنامهٔ استان‌شناسی به شما می‌آموزد که فرصت‌های موجود در استان شما کدام است و یا اینکه تهدیدها و ناتوانی‌ها را چگونه می‌توانید به فرصت تبدیل کنید؟

فراموش نکنید که همهٔ امکانات موجود در محیط، فرصت است، آب و هوا، بیابان، کوه، رودخانه، جنگل، نیروی انسانی، میراث فرهنگی، صنایع دستی و خیلی چیزهای دیگر، مهم این است که بیاموزید چگونه از این فرصت‌ها در جهت سعادت خود و جامعه استفاده کنید.

آگاهی از مسائل استان موجب خواهد شد تا از علل پیشرفت و یا عقب‌ماندگی استان خود آگاه شوید و برای حلّ آن، راه‌حل‌های خلّاق پیدا کنید.

ممکن است این سؤال در ذهن شما مطرح شود که آیا بهتر نیست آموزش دربارهٔ محیط زندگی یا موضوعات اجتماعی از محیط نزدیک آغاز شود و سپس به محیط دورتر مانند استان و یا کشور بینجامد. ما در این برنامه از طریق طرح پرسش‌ها و فعالیت‌های مختلف این فرصت را برایتان فراهم کرده‌ایم.

بدون شک مطالعهٔ شهر و استان در زمینه‌های جغرافیایی، تاریخی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، آداب و رسوم محلی نه‌تنها می‌تواند موجب دلبستگی به زادگاه و سرزمین ملی شود، بلکه این فرصت را فراهم می‌کند تا با گنجینه‌های مختلف طبیعی، انسانی، فرهنگی و فنّاورانهٔ کشور خود آشنا شوید. در این برنامه درمی‌یابید که افراد زیادی چه در گذشته یا حال در استان شما برای اعتلای کشور تلاش کرده‌اند.

انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۳۵۷ شرایطی را فراهم کرد که دولت و مردم با احساس مسئولیت بیشتری برای پیشرفت همه‌جانبهٔ ایران عزیز تلاش کنند. در ادامهٔ این تلاش‌ها جهت رسیدن به قلّهٔ رفیع سربلندی و شکوفایی ایران اسلامی که به همت و کوشش شما دانش‌آموزان عزیز بستگی دارد امید است با عنایت حق تعالی و اعتماد به نفس از هیچ کوشش و خدمتی دریغ نکنید. در این راه قطعاً راهنمایی‌های مفید دبیران محترم جغرافیا بسیار سودمند خواهد بود.

به امید موفقیت شما

گروه جغرافیای دفتر تألیف کتاب‌های درسی عمومی و متوسطه نظری

استان مازندران از دیدگاه رهبر معظم انقلاب اسلامی ایران

لازم است که یک کلمه در باب امروز و دیروز استان مازندران عرض کنم. وقتی که سیل جمعیت‌های مؤمن، به انقلاب بزرگ ملت ایران رو کردند، یکی از استان‌هایی که از صفوف مقدّم محسوب می‌شد و با همهٔ وجود در این راه قدم گذاشت، استان مازندران بود. وقتی نوبت دفاع از انقلاب مقدس و دفاع از مرزهای این کشور شد، یکی از استان‌هایی که صفوف مقدّم را در میدان‌های جنگ تشکیل داد و لشکر خط‌شکن ۲۵ کربلا را به‌وجود آورد، استان مازندران بود. وقتی نوبت مقابله با توطئه‌های دشمنان، منافقین، فاسقین، منحرفین و ملحدین شد، استانی که در مقابل دشمنان از هر نوع، سینه سپر کرد، استان مازندران بود.

شاید در سرتاسر این استان، شهری و روستایی و جماعتی حتّی خانواده‌ای که به نحوی در جنگ، در انقلاب، در شهادت، در جانبازی و در ایثارگری شرکت نداشته باشد، وجود ندارد. هر جای این استان که شما نگاه کنید از شرق تا غرب استان، از شهرها تا روستاها و کوهپایه‌ها ــ همه‌جا، زن و مرد این استان، در این انقلاب، در تشکیل نظام اسلامی، در هدایت جنگ و در سازندگی کشور دارای نقش بوده‌اند.

امروز استان مازندران این است؛ یک جمعیت مؤمن، پرشور، علاقه‌مند و جوانانی که هیچ خطری نمی‌تواند آنها را از دفاع از ارزش‌های این انقلاب باز بدارد. پدران و مادرانی که جوانان خود را ایثارگرانه در این راه فرستاده‌اند و می‌فرستند. خانواده‌ها و قشرهای مختلف، همه و همه در خطوط مقدّم این انقلاب قرار داشتند و قرار دارند. امروز استان مازندران این است. اگر به تاریخ مازندران نگاه کنیم به‌خصوص جوانان، روشنفکران، دانشجویان، روحانیون محترم و قشرهای برگزیده و اهل فرهنگ و معرفت به این نکته توجه کنند می‌بینیم که مازندران در صدر اسلام در قرن‌های اوّل ظهور اسلام در ایران تا وقتی که در مقابل حملات لشکریان فرستاده شده از طرف دربارهای اموی و عباسی قرار گرفت، مقاومت کرد.

یعنی سلاطین ظلم کسانی که بر دنیای اسلام در آن روز حکمرانی می‌کردند نتوانستند با زور شمشیر، دروازهٔ مازندران را به روی خودشان باز کنند. اما آن وقتی که فرزندان پیغمبر، خانوادهٔ ائمهٔ اهل بیت و اولاد زیدبن علی‌بن الحسین علیهم‌السّلام به مازندران آمدند، مردم این استان، فرزندان پیغمبر را در آغوش گرفتند. دور «داعی کبیر» را که از اولاد پیغمبر و از ذریّهٔ حضرت علی بن الحسین علیه السّلام بود، گرفتند و اسلام را با شکل علوی‌اش، به شیوهٔ اهل بیت آموختند و باز در مقابل آن دربارهای ظلم و جور هم ایستادند و مقاومت کردند. این گذشتهٔ تاریخی پرافتخار مازندران بود.

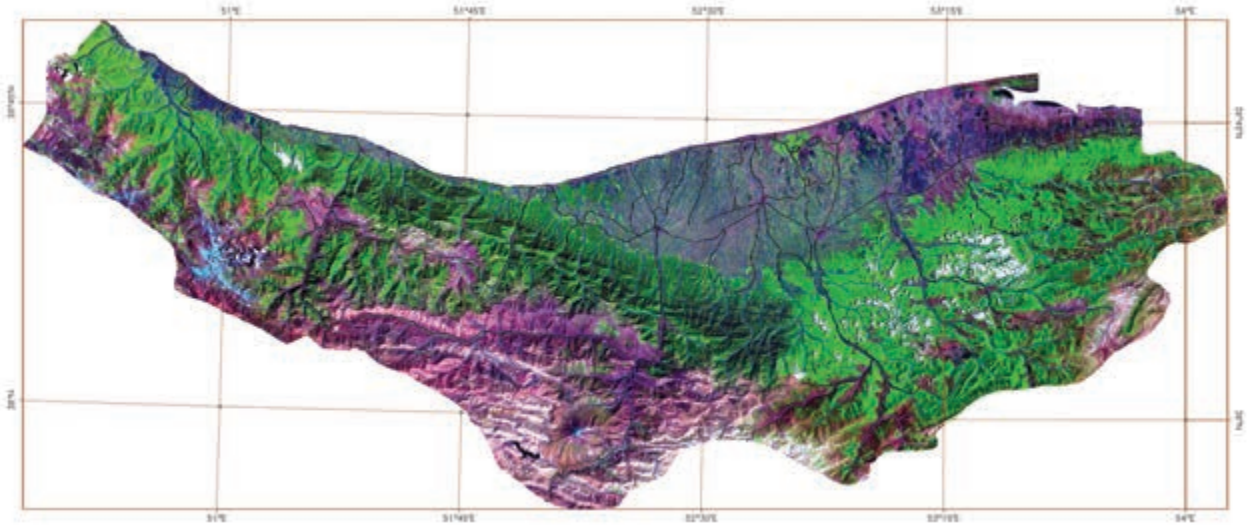

تصویر ماهواره‌ای از استان مازندران

تصویر فوق یک تصویر ماهواره‌ای Landsat ـ ۷ است که از کل استان در سالهای ۱۳۸۱ تا ۱۳۸۲ هجری شمسی گرفته شده است. در این تصویر که تحت‌عنوان تصویر گویا شده، شناخته می‌شود، خطوط آبی رنگ رودخانه‌ها، خطوط سیاه رنگ جاده‌ها و خطوط قهوه‌ای رنگ شبکه مختصات جغرافیایی را نشان می‌دهد. همچنین زمین‌های زراعی دارای محصول، به رنگ سبز روشن، باغات و اراضی جنگلی به رنگ سبز تیره و اراضی بایر و لم‌یزرع به رنگ سفید دیده می‌شوند.

(عکس از سازمان فضایی ایران)

فصل اول

جغرافیای طبیعی استان مازندران

درس اول موقعیت جغرافیایی استان

موقعیت نسبی و وسعت

استان مازندران با وسعتی حدود ۲۳۷۵۶/۴ کیلومترمربع نزدیک به ۱/۴۶ از مساحت کل کشور را شامل می‌شود.

شکل ۱ــ۱ موقعیت جغرافیایی[1] استان مازندران را روی نقشهٔ ایران نشان می‌دهد. با نگاه به این شکل، همسایگان استان محل زندگی‌مان را در جهت‌های اصلی جغرافیایی شناسایی کرده و در جای خالی زیر نقشه بنویسید.

۱ــ شمال ... ۲ــ جنوب ... ۳ــ مشرق ... ۴ــ مغرب

شکل ۱ــ۱ــ نقشهٔ تقسیمات کشوری جمهوری اسلامی ایران به تفکیک استان

۱ــ طول جغرافیایی استان ´۱۰ و °۵۴ الی ´۴۴ و °۵۰

عرض جغرافیایی استان ´۳۵ و °۳۶ الی ´۴۷ و °۳۵

جغرافیای طبیعی استان

چنان‌که می‌بینید استان مازندران مانند پلی ارتباطی استان‌های شمال شرقی ایران را به استان‌های شمال غربی و همچنین به پایتخت ایران، یعنی تهران متصل می‌کند، این امر سبب شد تا مازندران از نظر ارتباطی در میان بقیهٔ استان‌های ایران از اهمیت ویژه‌ای برخوردار باشد. به شکل ۲ــ۱ توجه کنید.

شکل ۲ــ۱ــ موقعیت ممتاز جغرافیایی استان مازندران

فعالیت

در شکل ۲ــ۱ وضعیت طبیعی مازندران را می‌بینید. کدام پدیده‌های طبیعی در شمال و جنوب استان قرار دارد؟

وجود پست‌ترین و کم ارتفاع‌ترین سرزمین‌ها و بلندترین ارتفاعات ایران در شمال و جنوب مازندران سبب شد تا تفاوت‌های چشم‌گیری در آب و هوا، شیوه زندگی و فعالیت مردمان این استان پدید آید. گرچه استان مازندران وسعت زیادی ندارد، اما به‌سبب تنوع وضعیت پستی و بلندی و آب و هوا نقش بزرگی را در تأمین نیازمندی‌های کشاورزی کشورمان دارد.

درس دوم ناهمواری‌های استان و چگونگی شکل‌گیری آنها

شکل ۳ــ۱ــ تصویر ماهواره‌ای از ناهمواری‌های استان مازندران

زمین شناسی استان

فعالیت نیروهای درونی و بیرونی زمین؛ پیشروی و عقب‌نشینی سطح آب دریاهای قدیمی و فرسایش سبب شد تا رسوبات تمام دوره‌های زمین شناسی در این استان پدید آید. قدیمی‌ترین سنگ‌های این استان از نوع سنگ‌های شیستی پیش از دوران اول (پرکامبرین) است.

بیشتر بدانیم

آثاری از این سنگ‌ها در ارتفاعات جنوبی چالوس دیده می‌شود. رسوبات دوران اول زمین شناسی(پالئوزوئیک) که بیشتر آهکی‌اند در ارتفاعات شهرستان‌های بهشهر؛ نور؛ نوشهر؛ چالوس؛ و تنکابن گسترش دارند. رسوبات دوران دوم (مزوزوئیک) که عمدتاً از نوع آهکی لار؛ ماسه سنگ و شیل شمشک هستند، به‌صورت نوار پیوسته‌ای از شرق تا غرب استان دیده می‌شوند.

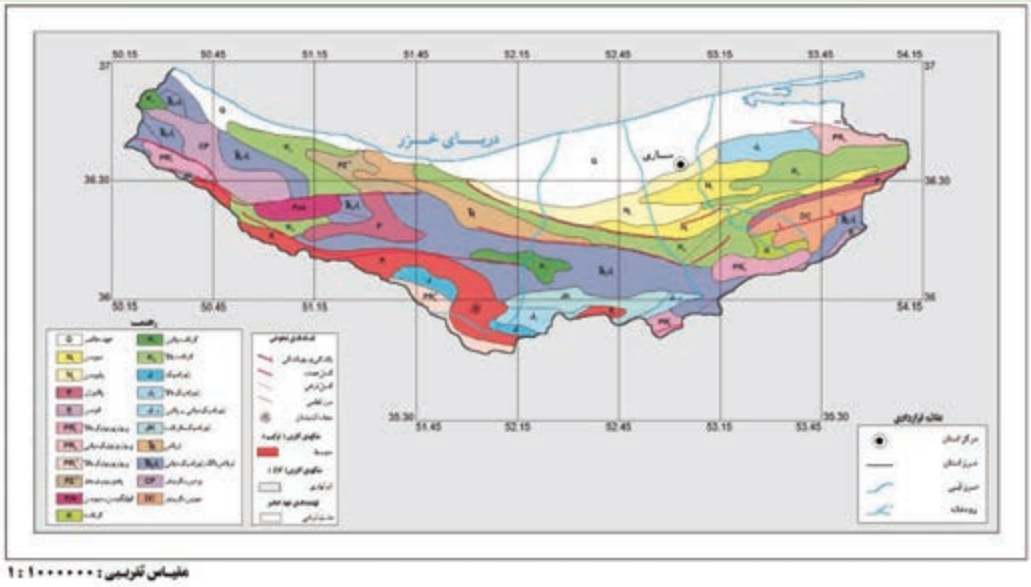

شکل ۴ــ۱ــ نقشهٔ زمین شناسی استان مازندران

شیست : سنگی است که از دگرگون شدن شیل و سنگ‌های رسی پدید می‌آید.

شیل : از گروه سنگ‌هاست که بسیار دانه‌ریز بوده و به‌صورت ورق‌های نازک به هم چسبیده است. شیل‌ها به رنگ خاکستری؛ سیاه یا قرمز دیده می‌شود.

ما قبل دوران اول (پرکامبرین) : از ابتدای پیدایش کرهٔ زمین (تقریباً ۴/۶ میلیارد سال قبل) تا ۵۷۰ میلیون سال قبل است.

دوران اول (پالئوزوئیک) : تقریباً از ۵۷۰ میلیون سال قبل تا ۲۲۵ میلیون سال قبل به طول انجامید.

دوران دوم(مزوزوئیک) : تقریباً از ۲۲۵ میلیون سال تا حدود ۶۵ میلیون سال قبل ادامه داشت.

دوران سوم(سنوزوئیک) :

دورهٔ ترشیاری : حدود ۶۵ میلیون سال تا تقریباً ۲/۵میلیون سال قبل را گویند.

دورهٔ کواترنری : تقریباً ۲/۵ میلیون سال قبل تا امروز را می‌نامند.

ناهمواری‌های استان مازندران

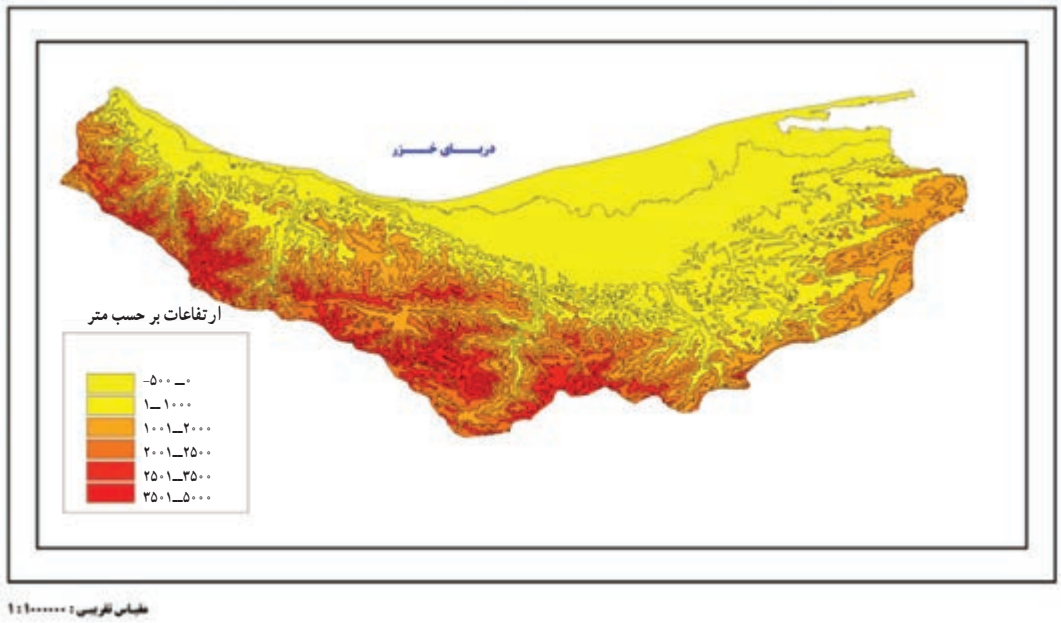

شکل ۵ ـ ۱ ـ نقشهٔ ناهمواری‌های (توپوگرافی) استان

فعالیت

با توجه به شکل۵ ـ ۱ سیمای ظاهری استان مازندران را از نظر پستی و بلندی به چند ناحیه می‌توانید تقسیم کنید؟

اگر از بخش‌های کوچک‌تر و جزئیات آن بگذریم استان را می‌توان به سه ناحیهٔ اصلی تقسیم کرد :

۱ـ ناحیهٔ کوهستانی.

۲ـ ناحیهٔ کوهپایه‌ای.

۳ـ ناحیهٔ جلگه‌ای.

۱ـ ناحیهٔ کوهستانی : این ناحیه، بخش جنوبی استان مازندران را در بر می‌گیرد و آن را از استان‌های سمنان؛ تهران، البرز و قزوین جدا می‌کند.

جغرافیای طبیعی استان

ارتفاعات این ناحیه را رشته کوه البرز تشکیل می‌دهد. ناهمواری‌های البرز در اثر حرکات کوهزایی دورهٔ ترشیاری با جهت غربی ــ شرقی پدید آمده است.

با نگاه به نقشهٔ طبیعی ایران در می‌یابید که بخشی از کوه‌های البرز غربی؛ تمام البرز مرکزی و بخشی از البرز شرقی در محدودهٔ جغرافیایی استان مازندران واقع شده است.

البرز مرکزی پهن‌ترین و بلندترین بخش کوهستانی رشته کوه البرز است.

شکل ۶ــ۱ــ چشم‌اندازی از ارتفاعات البرز

از قله‌های معروف البرز در مازندران می‌توان قلهٔ دماوند؛ علم کوه؛ خرسنگ کوه و سفید کوه را نام برد.

شکل ۷ــ۱ــ چشم‌اندازی از قلّه علم کوه

از بلندترین قله یا بام ایران چه می‌دانید؟

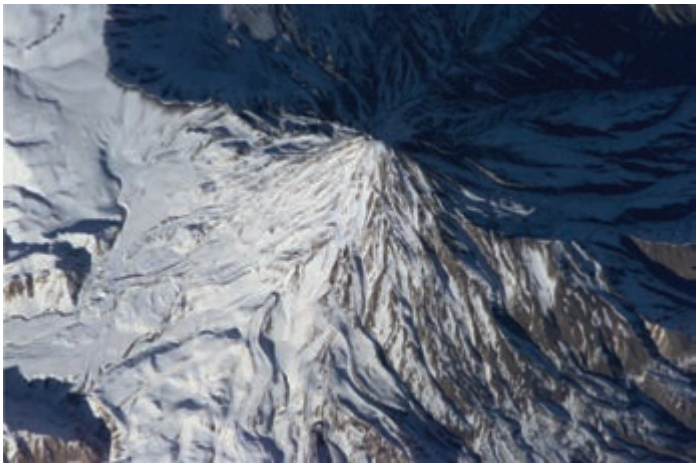

شکل ۸ــ۱ــ قلهٔ دماوند

دماوند مرتفع‌ترین قلّهٔ ایران است. این قلهٔ آتشفشانی با ۵۶۱۰ متر ارتفاع در جنوب شهرستان آمل قرار دارد. از آبادی‌های این شهرستان در اطراف قلهٔ دماوند می‌توان شهرهای پلور؛ رینه و روستاهای کرف و تینه را نام برد.

شکل ۹ــ۱ــ گدازه‌های قلهٔ دماوند

به عقیدهٔ زمین‌شناسان مخروط آتشفشانی دماوند در دورهٔ کواترنری ساخته شده و سن آن حداقل ۳۸۵۰۰ سال است. یکی از فراوان‌ترین گدازه‌های دماوند بازالت است. گدازه‌های آن وسعتی در حدود ۴۰۰ کیلومتر مربع را پوشانیده است. آتشفشان دماوند را جزء آتشفشان‌های نیمه خاموش به حساب می‌آورند؛ زیرا هنوز از دهانه و شکاف‌های اطراف آن گازهایی خارج می‌شود.

سالانه صدها نفر کوهنورد به بلندی‌های این قله صعود می‌کنند. آسان‌ترین راه دسترسی به این قله از طریق شهر رینه در بخش لاریجان آمل است.

از پدیده‌های جالب اطراف این قله، وجود چشمه‌های آب گرم معدنی فراوان مانند آب گرم لاریجان؛ آب اسک؛ قلابن و استراباکو است.

۲ــ ناحیهٔ کوهپایه‌ای : ناحیه‌ای که بین ارتفاعات بلند البرز در جنوب و جلگه کم ارتفاع ساحل خزر در شمال قرار دارد. خوش آب و هواترین بخش مازندران است که خوش‌نشین یا ییلاق ساکنان ناحیهٔ جلگه‌ای مازندران محسوب می‌شود. جمعیت زیادی هر ساله روزهای گرم و شرجی تابستان مازندران به کوهپایه‌های سرسبز و زیبای این دیار پناه می‌برند و از هوای لطیف آن استفاده می‌کنند.

شکل ۱۰ــ۱ــ چشم‌اندازی از جلگه استان

فعالیت

یک ناحیهٔ کوهستانی یا کوهپایه‌ای در اطراف محل زندگی خودتان انتخاب کنید و با جمع‌آوری اطلاعات و عکس‌های زیبا از آن مکان روزنامه‌ای دیواری تهیه کرده و پس از تأیید دبیر محترم جغرافیا آن را در محل مناسب آموزشگاه نصب کنید تا مورد استفادهٔ دیگر دانش‌آموزان قرار گیرد.

شکل ۱۱ــ۱ــ چشم‌اندازی از جلگهٔ مازندران(مزارع برنج)

شکل ۱۲ــ۱ــ چشم‌اندازی از جلگهٔ مازندران

۳ــ ناحیهٔ جلگه‌ای مازندران بین ساحل دریای خزر و کوهپایه‌های شمالی البرز واقع شده که پهنای آن در همهٔ نقاط یکسان نیست. آیا می‌دانید جلگهٔ سرسبز مازندران چگونه پدید آمده است؟

بیشتر بدانیم

در گذشته‌ای نه چندان دور در دوره‌ای که به کواترنری معروف است سطح آب دریای خزر بارها دچار نوسان شده و بالا و پایین رفته است.

به‌طوری‌که روزگاری سطح آب این دریا ده‌ها متر از سطح دریاهای آزاد جهان بالاتر بوده است و حدّ جنوبی و شرقی آن تا کوهپایه‌های البرز نیز می‌رسیده است، امّا با عقب نشینی تدریجی این دریا بخشی از نقاط ساحلی که عمق کمتری داشت از آب خارج شده است.

با ته‌نشین شدن رسوبات رودها؛ زمین‌های وسیع و همواری بین خط ساحلی و کوهپایه‌های البرز به وجود آمد و نوار ساحلی تشکیل شد. امروزه شهرهای بزرگ و معروف استان‌مان در ناحیه جلگهٔ ساحلی پدید آمده است.

درس سوم آب و هوای استان

استان مازندران دارای آب و هوای متنوع و گوناگونی است. آیا علت آن را می‌دانید؟

کافی است برای یافتن پاسخ این سؤال به شکل ۳ـ۱، نقشهٔ توپوگرافی یا ناهمواری‌های استان توجه کنید. آنگاه در خواهید یافت که عواملی چون ارتفاعات و جهت رشته کوه البرز، همسایگی با بزرگ‌ترین دریاچهٔ جهان و تأثیرپذیری از بادهای مرطوب غربی و سرد شمالی در تنوع آب و هوای آن نقش چشم‌گیری دارد. عوامل مؤثر در تنوع آب و هوای مازندران را می‌توان به دو دستهٔ درون‌استانی و برون استانی تقسیم کرد.

الف) عوامل درون استانی : رشته کوه البرز؛ دریای خزر؛ جنگل‌ها و سایر پوشش‌های گیاهی؛

ب) عوامل برون استانی : توده هواهای مرطوب غربی و تودهٔ هوای سرد شمالی

توده‌های مرطوب غربی که بیشتر در فصل زمستان رطوبت دریای مدیترانه و اقیانوس اطلس را به داخل ایران انتقال می‌دهد، سبب بارش برف در ارتفاعات جنوبی مازندران و نزول باران فراوان در ناحیهٔ جلگه‌ای این استان می‌شود.

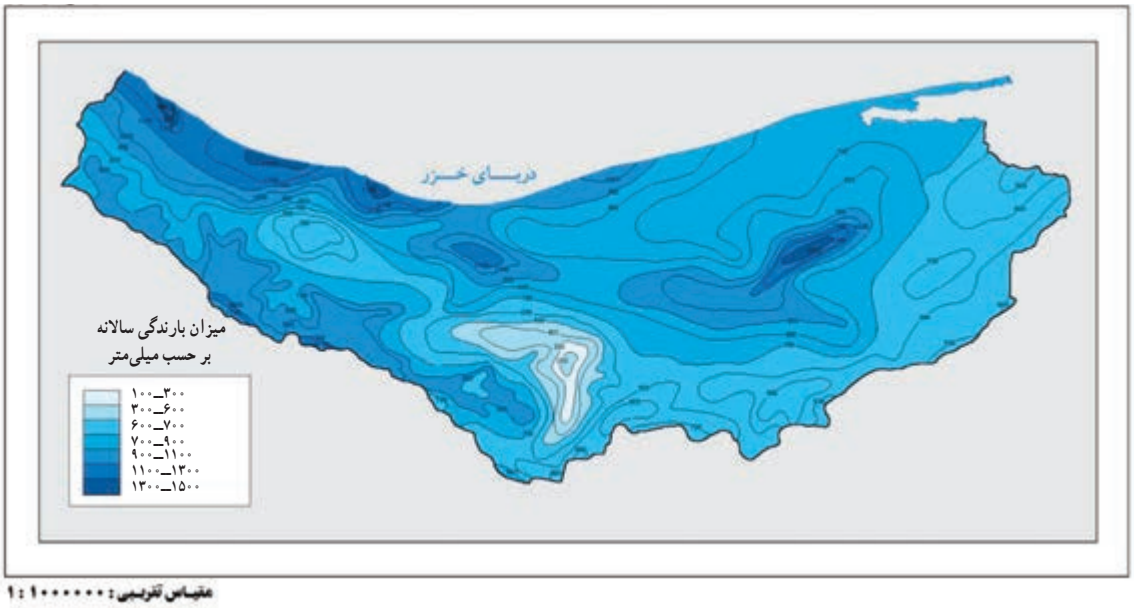

شکل ۱۳ـ۱ـ نقشهٔ پراکندگی بارندگی سالانهٔ استان

در فصل سرد سال تودهٔ هوای قطبی از نواحی سیبری و آسیای مرکزی بخش‌هایی از استان مازندران را تحت تأثیر قرار داده موجب سردی هوا می‌شود.

فعالیت

به شکل ۱۳ــ۱ نقشهٔ پراکندگی بارندگی سالانهٔ استان توجه کنید. چنان‌که می‌بینید میزان بارندگی از غرب به شرق کاهش می‌یابد، با دوستانتان دربارهٔ علت آن بحث کنید و عوامل مؤثر در این پدیده را شناسایی کنید.

انواع آب و هوای استان

الف) آب و هوای معتدل و مرطوب خزری

جلگه‌های غربی و مرکزی استان که تا کوهپایه‌های شمالی البرز محدود می‌شود؛ آب و هوای معتدل خزری دارند. این ناحیه؛ به سبب نزدیکی به دریای خزر؛ دیوار کوهستانی البرز و کمی فاصله بین کوه و دریا؛ دمای معتدل و ملایم و رطوبت زیادی دارد، به‌طوری‌که میزان بارندگی سالانه به ۹۷۷ میلی‌متر می‌رسد و توزیع فصلی باران متناسب و دورهٔ خشکی کوتاه است. به‌علت رطوبت نسبی بالا، پوشش ابری مداوم آسمان و کمی‌ارتفاع، دمای هوا معتدل و اختلاف سالانه و شبانه روزی دما کم است و به‌ندرت یخبندان اتفاق می‌افتد. بارش در همه جا به یک اندازه نیست به‌طوری‌که در بخش‌های شرقی این ناحیه یعنی شهرستان‌های نکا؛ بهشهر و گلوگاه بارندگی کمتری نسبت به غرب استان یعنی شهرستان‌های نوشهر و رامسر دارند.

شکل ۱۴ــ۱ــ چشم‌اندازی از جلگه‌های ناحیه خزری

ب) آب و هوای معتدل کوهستانی

با افزایش تدریجی ارتفاع از زمین‌های جلگه‌ای به سوی دامنهٔ شمالی ارتفاعات البرز و دوری از دریای خزر؛ تغییرات خاصی در آب و هوای استان به وجود می‌آید. به‌طوری‌که بین ارتفاعات ۱۵۰۰ تا ۳۰۰۰ متری (از غرب تا شرق) شرایط آب و هوای معتدل

کوهستانی حاکم است که از ویژگی‌های آن زمستان سرد و طولانی؛ همراه با یخبندان؛ و تابستان‌های معتدل و کوتاه و کاهش میزان بارندگی سالانه است.

شکل ۱۵ــ۱ــ چشم‌اندازی ازکوهپایه‌های البرز

ج) آب و هوای سرد کوهستانی

در قله‌های مرتفع کوهستانی دامنهٔ شمالی البرز که ارتفاع بیش از ۳۰۰۰ متر است؛ دمای هوا به شدت پایین می‌آید و یخبندان‌های طولانی ایجاد می‌شود که حدود ۱۷۰ روز در سال به طول می‌انجامد و زمستان‌های سرد و تابستان‌های کوتاه و خنک دیده می‌شود.

در این ناحیه ریزش جوی اغلب به صورت برف می‌باشد، به همین سبب در قله‌های منفردی مانند علم کوه و دماوند شرایط تشکیل یخچال‌های کوهستانی و انباشت دائمی‌برف فراهم شده است.

شکل ۱۶ــ۱ــ چشم‌اندازی از مناظر مرتفع استان

فعالیت

جدول زیر را کامل کنید.

جدول ۱ــ۱

	وضعیت آب و هوا	شغل اصلی مردم	شکل خانه‌ها
یک روستای کوهپایه‌ای مازندران			
یک روستای جلگه‌ای مازندران			

تأثیر آب و هوا در ابعاد مختلف زندگی و محیط استان مازندران

۱ــ تأثیر آب و هوا در برنامه‌ریزی شهری : شهرهای استان مازندران به‌جهت قرارگیری در اقلیم مرطوب و در کنار سواحل متأثر از سیلاب‌های شهری، بالا آمدن آب رودخانه‌ها و دریا و خطر آب گرفتگی منازل می‌باشند، به طوری‌که هرگونه فعالیت‌های عمرانی و تأسیساتی و سکونتگاهی در حریم رودخانه‌ها مخاطره‌انگیز خواهد بود.

۲ــ تأثیر آب و هوا بر کشاورزی و دامپروری استان : کشاورزی مهم‌ترین فعالیت اقتصادی است که بیشترین وابستگی به شرایط آب و هوایی دارد و حتی کشاورزان بیش از سایرین با شرایط آب و هوایی سروکار دارند. شرایط آب و هوایی مناسب و وجود خاک‌های مرغوب سبب افزایش بازدهی محصولات کشاورزی و تنوع آنها در این استان شده است. کشاورزی سهم مهمی‌در کاربری اراضی استان دارد و در نتیجه این استان در تأمین مواد غذایی مورد نیاز کشور نقش به سزایی دارد.

۳ــ تأثیر اقلیم در معماری استان : استان مازندران به جهت دارا بودن آب و هوای مرطوب و نم نسبی زیاد و قرارگیری اکثر شهرها در کنار سواحل نوع و شکل مساکن و استقرار سکونتگاه‌های آن با نقاط دیگر کشور تفاوت‌هایی را دارد. استفاده از آلومینیوم و مصالح چوبی و سفالی مقرون به صرفه‌تر و بادوام‌ترند. به طور کلی طرح و شکل بناها باید در استان مازندران به گونه‌ای باشد که رطوبت نسبی و بارش خسارت کمتری به بنا وارد سازد. شکل بام به صورت شیروانی شیب‌دار، گالی پوش و سفال بوده و کف اتاق‌ها از سطح زمین بلندتر و زیر آن به شکل پیلوت درآید تا حتی آب‌های ناشی از ریزش باران به سرعت از اطراف ساختمان خارج شوند و کف اتاق و دیوار از رطوبت مصون گردند. در فصل تابستان وجود پنجره در جهت شمال و جنوب می‌تواند در جابه‌جایی هوا ایجاد کوران کند.

شکل ۱۷ــ۱ــ چشم‌اندازی از مساکن روستایی

بیشتر بدانیم

۴ــ تأثیر اقلیم بر زیست بوم‌های استان : در استان مازندران از خط ساحلی دریای خزر تا رشته کوه‌های البرز و از غرب تا شرق آن بر حسب ارتفاع و فاصله از دریا و تغییرات عناصر آب و هوایی پوشش گیاهی متنوعی به صورت پوشش گیاهی ساحلی شور پسند مانند نی، اکالیپتوس و از جلگه ساحلی تا ارتفاعات ۲۵۰۰ متری، به صورت جنگل‌های پهن برگ و جنگل‌های کوهستانی تنک (سوزنی برگان) و چمنزار دیده می‌شود.

۵ــ تأثیر اقلیم بر فعالیت‌های انسانی استان : استان مازندران از تراکم جمعیتی بالایی برخوردار است عواملی همچون تعداد روزهای بارانی، کوتاه بودن دورهٔ گرم و خشک سال، اعتدال آب و هوا، خاک آبرفتی حاصلخیز و تنوع پوشش گیاهی و رودهای متعدد نقش مؤثری در جذب جمعیت و تمرکز سکونتگاهی انسانی این استان دارند که بیشترین تراکم جمعیتی مربوط به نوار ساحلی و مابقی در نواحی کوهپایه‌ای و تا حدی در نواحی کوهستانی پراکنده شده‌اند.

شکل و شیوهٔ زندگی روستایی و شهری در استان مازندران هم متأثر از اقلیم و آب کافی و خاک حاصلخیز است به‌طوری‌که در نوار ساحلی خانه‌های روستایی به صورت پراکنده یا خانهٔ باغی دیده می‌شوند، ولی در کوهپایه‌ها روستاها بیشتر در بادپناه کوه‌ها و به‌جهت بهره‌برداری از نور و گرمای خورشید جهت تبخیر سریع‌تر آب باران و خشک شدن محیط زندگی به‌خصوص معابر روستایی رو به سمت جنوب احداث می‌شوند. رشد شهرها هم در استان تابع آب و هوا و دیگر عوامل فوق‌الذکر است که سبب شده است که اولاً در همهٔ نقاط نوار ساحلی و جلگه‌ای استان شهرها با فاصلهٔ اندک نسبت به یکدیگر قرار گرفته باشند و ثانیاً بیشترین شهرها در نوار ساحلی و جلگه‌ای قرار دارند.

۶ــ تأثیر آب و هوا بر گردشگری استان : استان مازندران به جهت برخورداری از جاذبه‌های طبیعی و انسانی همچون دریا، کوهستان، چشمه‌های آب معدنی، تنوع پوشش گیاهی، آثار تاریخی، چشم‌انداز روستایی و شهرها سالانه گردشگران زیادی را در خود جای می‌دهد. اما جذب گردشگر و اثرات اقتصادی آن در این استان به طور مستقیم و غیرمستقیم تحت تأثیر اقلیم و شرایط آب و هوایی حاکم بر منطقه است.

۷ــ تأثیر اقلیم بر مخاطرات طبیعی استان : مخاطرات اقلیمی نظیر سیل و خشکسالی زیان‌های جانی و مالی فراوانی را در روستاها و شهرها ایجاد می‌کند. لذا لازم است در توسعهٔ پایدار استان برنامه‌ریزی مناسبی جهت مدیریت و استفادهٔ صحیح از منابع آب و خاک صورت پذیرد و اطلاعات دقیقی از داده‌های اقلیمی به‌منظور پیش‌بینی وقوع رخداد مخاطرات طبیعی صورت پذیرد.

فعالیت

۱ــ در کدام‌یک از آب و هوای استان مازندران اختلاف سالانه و شبانه‌روز دما کم است؟

۲ــ از تأثیر آب و هوا در ابعاد مختلف زندگی و محیط کدام‌یک در اطراف زندگی شما بیشتر محسوس می‌باشد؟

درس چهارم منابع طبیعی استان

آیا می‌دانید منابع طبیعی نیازهای انسان را برطرف می‌کند امّا قادر نیست پاسخگوی حرص و طمع زیاد از حد او باشد.

شکل ۱۸ــ۱ــ چشم اندازی از جنگل‌های استان

منابع آب استان

در یک نگاه کلی می‌توان منابع آب استان را به دو دستهٔ سطحی و زیر زمینی تقسیم کرد.

آب‌های سطحی :

رودها و دریاچه‌ها جزء آب‌های سطحی محسوب می‌شوند. استان مازندران به علت بارش فراوان دارای رودخانه‌های متعددی است. هر یک از این رودها نیز نقش حیاتی ویژه‌ای را در زمینهٔ تأمین آب زراعی دارند.

بیشتر بدانیم

رود هراز : هراز یکی از رودهای پُر آب و دائمی استان است. این رود از دامنه‌های شمالی کوه‌های لار و پالان گردن (۴۳۷۵ متر) و لواسانات سرچشمه گرفته و تا پلور، رود لار نامیده می‌شود و از پلور به بعد نام آن به هراز تبدیل می‌شود. حداکثر بده رود در فروردین ماه ۴۰۰ متر مکعب و بده متوسط ۶۰ متر مکعب است. بر روی رود هراز، در قسمت بالا سدّی به نام «لار» بسته شده که بخشی از آب مورد نیاز کشت‌زارهای آمل و بابل را تأمین می‌کند. علاوه بر آن از طریق تونل‌های آب بَر «کلان» قسمتی از آب سدّ لار برای جبران کسری آب آشامیدنی تهران به این شهر انتقال می‌یابد.

رود چالوس : از اتصال رودهای کندوان، انگوران و زانوسی تشکیل می‌شود و پس از طی درّه‌های عمیق و تنگ البرز غربی، با شیبی تند به محل پل زغال رسیده و پس از آن با بستری کم شیب از غرب شهر چالوس به دریای‌خزر وارد می‌شود. شاخه‌های این رود از ناحیهٔ کوهستانی مرتفع و مرطوب سرچشمه می‌گیرند. بدین جهت، بده حداکثر رود در اوایل بهار و بده حداقل آن در اواخر تابستان است.

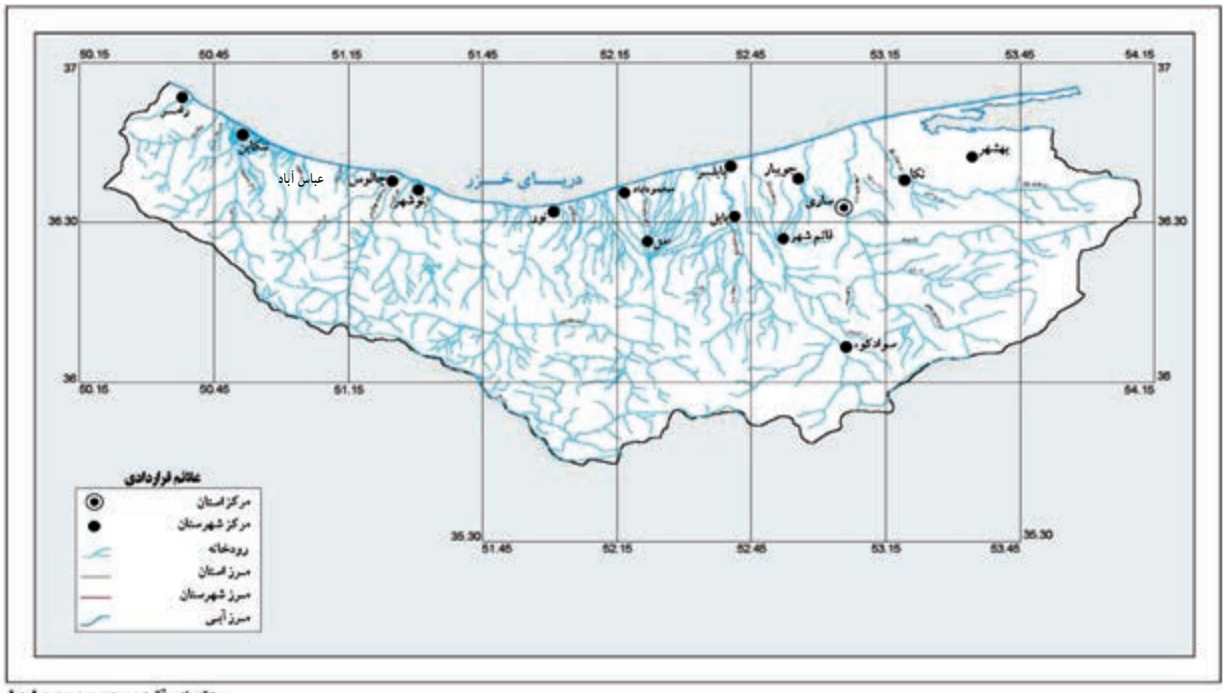

مقیاس تقریبی : ۱:۱۰۰۰۰۰۰

شکل۱۹ــ۱ــ نقشهٔ پراکندگی رودهای استان مازندران

به شکل ۱۹ــ۱ توجه کنید، آن‌گاه نام پنج رودخانهٔ مهم استان را در جای خالی مقابل بنویسید ۱ــ..... ۲ــ..... ۳ــ..... ۴ــ..... ۵ــ .....

در انتهای مسیر رودها که زمین پست و کم ارتفاع و سطح آب‌های زمینی بالا است، هنگام طغیان‌های بهاری و زمستانی آب رودها، زمین‌های مجاور را فرا گرفته و دریاچه‌های کوچک محلی به نام آب‌بندان به‌وجود می‌آورد. آب‌بندان‌ها با ذخیرهٔ آب و تغذیه سفره‌های زیر زمینی، در دورهٔ گرم برای فعالیت‌های کشاورزی، دامداری، پرورش ماهی و همچنین در فصل سرد به عنوان زیستگاه، محل تغذیه و استراحت پرندگان مهاجر آبزی استفاده می‌شود.

شکل ۲۰ــ۱ــ دریاچهٔ ولشت ـ کلاردشت

برای مطالعه

جدول۲ــ۱ــ مشخصات برخی از سدهای استان مازندران

سد لاستیکی تنظیمی میاندشت بابلسر موقعیت : در داخل شهر بابلسر نام رودخانه : بابلرود نوع سد : لاستیکی طول تاج : ۶۰ متر ارتفاع : ۲/۸ متر سطح زیر کشت : ۱۱۰۰ هکتار سال بهره برداری : ۱۳۷۷	سد مخزنی فریم صحرا ساری موقعیت : ۶۰ کیلومتری جنوب شرقی ساری نام رودخانه : عروس و داماد (سرشاخه تجن) نوع سد : خاکی با هستهٔ رسی طول تاج : ۳۹۷ متر ارتفاع : ۵۴ متر سطح زیر کشت : ۱۲۷۰ هکتار سال بهره برداری : ۱۳۷۹	سد خاکی الیمالات نور موقعیت : ۱۱ کیلومتری جنوب شرقی شهرستان نور نام رودخانه : شامیرود نوع سد : خاکی با هستهٔ رسی طول تاج : ۲۳۵ متر ارتفاع : ۲۶ متر سطح زیر کشت : ۱۵۰۰ هکتار سال بهره‌برداری : ۱۳۷۳

سد خاکی میجر آب تنکابن
نوع سد : سنگریزه‌ای (سنگی) با هسته بتن آسفالتی
طول تاج : ۱۸۶ متر
ارتفاع سد از بستر رودخانه : ۵۴/۵ متر
ارتفاع ازپی : ۵۸/۵ متر
حجم مصالح بدنه سد : ۳۸۲۵۰۰ متر مکعب
ضخامت سد در پی : حداکثر ۲۲۰ متر
عرض تاج : ۸ متر
اهداف :
تأمین آب زراعی منطقه به میزان ۱۵۰۰ هکتار، توسعه و تقویت صنعت توریسم و تأمین آب شرب شهرهای رامسر ــ کتالم و سادات شهر به میزان ۷ میلیون مترمکعب
سال بهره‌برداری : اسفند ۱۳۸۲

سد خاکی صلاح الدین کلا نور
موقعیت : ۳۲ کیلومتری شرق نوشهر
نام رودخانه : کجور
نوع سد : خاکی با هستهٔ رسی
طول تاج : ۳۵۰ متر
ارتفاع : ۱۶ متر از پی
سطح زیر کشت : ۶۰۰ هکتار
سال بهره‌برداری : ۱۳۷۲

سد خاکی سنبل رود بابل
موقعیت : ۱۰ کیلومتری غرب شیرگاه
نام رودخانه : سهمین (سرشاخهٔ بابلرود)
نوع سد : خاکی با هستهٔ رسی
طول تاج : ۸۸۹ متر
ارتفاع : ۲۲/۵ متر
سطح زیر کشت : ۱۱۰۰ هکتار
سال بهره‌برداری : ۱۳۷۷

سد خاکی برنجستانک قائمشهر
موقعیت : جنوب قائم شهر
نام رودخانه : آب تیجون (سر شاخه تالار)
نوع سد : خاکی با هستهٔ رسی
طول تاج : ۲۴۹ متر
ارتفاع : ۳۲ متر
سطح زیر کشت : ۱۲۲۰ هکتار
سال بهره‌برداری : ۱۳۷۳

سد خاکی شیاده بابل
موقعیت : ۳۵ کیلومتری جنوب شهرستان بابل
نام رودخانه : بزرود و چلیم
نوع سد : خاکی با هستهٔ رسی
طول تاج : ۴۵۰ متر
ارتفاع : ۳۳ متر
سطح زیر کشت : ۲۰۰۰ هکتار
سال بهره‌برداری : ۱۳۷۸

سد شهیدرجایی
موقعیت : ۴۱ کیلومتری جنوب ساری
نام رودخانه : دودانگه (سرشاخهٔ اصلی تجن)
نوع سد : بتنی دو قوسی با سرریز آزاد
طول تاج : ۴۲۷ متر ارتفاع : ۱۳۸ متر
ضخامت در پی : ۲۷ متر در تاج : ۷ متر
سطح زیر کشت : ۵۲ هزار هکتار
(۲۲۶ روستا با جمعیتی بالغ بر ۱۶۵۰۰۰ نفر)
تولید برق : ۱۳/۵ مگاوات
سال بهره‌برداری : ۱۳۷۶

بیشتر بدانیم

امروزه روش‌های تصفیهٔ مختلفی بر حسب نوع فاضلاب و شرایط محل و استفاده مجدد از پساب در کشور گسترش یافته است که از میان آنها سه روش لجن فعال، لاگون هوادهی و برکه تثبیت بیشتر در کشور توسعه داده شده‌اند. روش تصفیه فاضلاب لجن فعال در شهرهای ساری، نوشهر، چالوس، بابل، بابلسر و روش لاگون هوادهی در جویبار مورد استفاده قرار گرفته است.

آب‌های زیر زمینی

با توجه به وضعیت آب و هوایی، نزولات جوّی فراوان، جنس خاک و پوشش گیاهی سفره‌های متعدد آب تشکیل شده‌اند. سطح آب‌های زیرزمینی در نواحی کوهستانی، کوهپایه‌ای عمیق و در نواحی جلگه‌ای کم عمق است، به‌طوری که در خط ساحلی دریا کاملاً به سطح زمین رسیده و اراضی باتلاقی و مرطوب ایجاد می‌کند. سفرهٔ آب‌های زیر زمینی از طریق حفر چاه عمیق، نیمه عمیق و چشمه مورد بهره‌برداری قرار می‌گیرد.

شکل ۲۱ــ۱ــ تنکابن سه هزار

شکل ۲۲ــ۱ــ سد شهید رجایی (تنگه سلیمان)

جنگل‌ها و مراتع

به نمودارهای زیر توجه کنید.

شکل ۲۳ــ۱ــ نمودار درصد جنگل‌های کشور به کل وسعت ایران

شکل ۲۴ــ۱ــ نمودار درصد وسعت جنگل مازندران نسبت به وسعت استان

با توجه به نمودارهای فوق در خواهید یافت که در بین ۳۱ استان ایران، استان مازندران به تنهایی ۷ درصد جنگل‌های کشور را به خود اختصاص داده است که این جنگل‌ها اغلب از نوع تجارتی‌اند. بیشتر درختان جنگل‌های مازندران از نوع پهن برگ هیرکانی هستند که تا ارتفاع ۱۸۰۰ متری گسترش یافته‌اند. از این ارتفاع تا ارتفاع ۲۵۰۰ متری درختان سوزنی برگ دیده می‌شوند و بالاتر از ارتفاع ۲۵۰۰ متری رویش گونه‌های درختی محدود می‌شود و چمنزار رشد می‌کند. از غرب به شرق استان گونه‌های درختی تغییر می‌کند و از تراکم جنگل کاسته می‌شود.

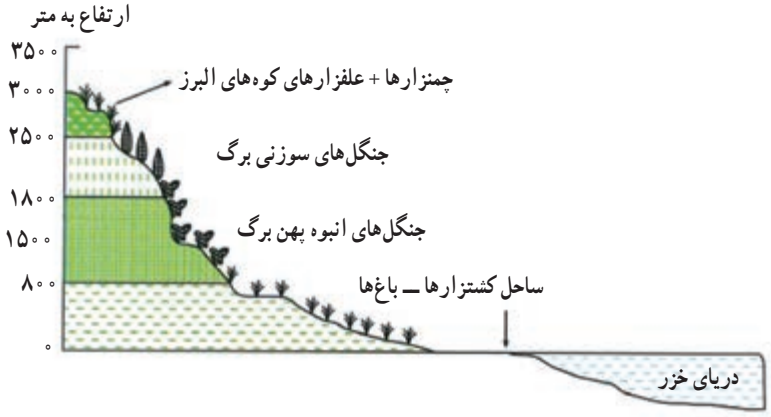

شکل ۲۵ــ۱ــ تغییر نوع پوشش‌های گیاهی در دامنه‌های شمالی البرز، از ساحل دریای خزر تا ارتفاع ۳۰۰۰ متری

طبقه‌بندی جنگل‌های مازندران : جنگل‌های استان مازندران را با توجه به ارتفاع و محل رشد می‌توان به سه طبقه تقسیم کرد.

الف) جنگل‌های پایین‌بند (ناحیهٔ قشلاقی) : این جنگل‌ها پایین‌تر از ۸۰۰ متر واقع شده‌اند و از معروف‌ترین گونه‌های آن می‌توان توسکا، شمشاد، آزاد و سپیدار را نام برد.

ب) جنگل‌های میان‌بند : این جنگل‌ها بین ۸۰۰ تا ۱۸۰۰ متری قرار گرفته و نسبت به جنگل‌های پایین‌بند کمتر مورد آسیب قرار گرفته است. جنگل‌های میان‌بند از تراکم و انبوهی خوبی برخوردار است، به‌ویژه در نقاطی که جاده‌ای وجود ندارد و یا از آبادی‌های جنگلی دور است، درختان کمتر قطع شده و جنگل تخریب نشده است.

درختان راش و زربین مشهورترین گونه‌های این طبقه‌اند.

ج) جنگل‌های بالا بند (ییلاقی) : این طبقه از ارتفاعات ۱۸۰۰ متری تا حدود ۲۵۰۰ متری دیده می‌شود که گونه‌های مهم آن عبارت‌اند از : ممرز، سرخدار و ملج.

شکل ۲۶ــ۱

شکل ۲۷ــ۱

شکل ۲۸ــ۱

فعالیت

در صورت امکان با تقسیم شدن به گروه‌های مختلف به سازمان جنگل‌ها و مراتع، جهاد کشاورزی، کارگاه‌های نجاری و صنایع چوبی و... شهرتان مراجعه کنید و گزارشی تصویری از اهمیت اقتصادی جنگل تهیه کرده در کلاس درس جغرافیا ارائه کنید.

عوامل مؤثر در تخریب جنگل

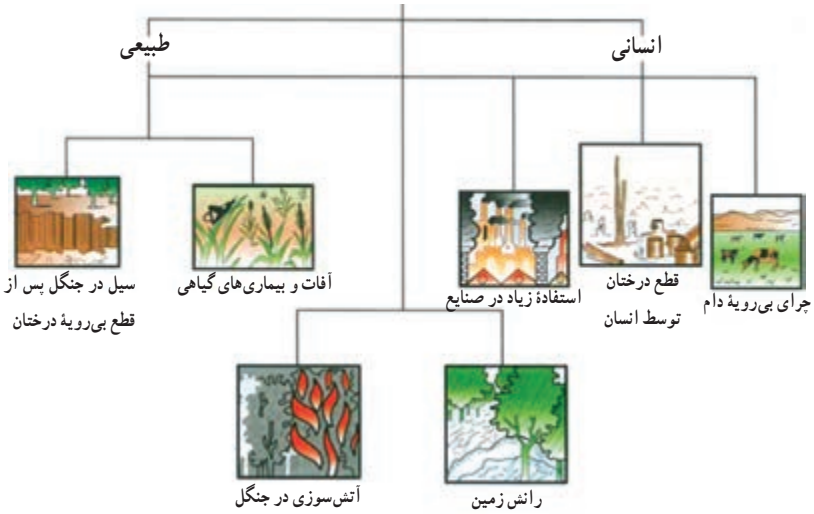

شکل ۲۹ــ۱ــ عوامل مؤثر در تخریب جنگل

فعالیت

در شکل ۲۹ــ۱ بعضی از عوامل مؤثر در تخریب جنگل را می‌بینید. آیا عوامل مخرب دیگری را می‌شناسید؟ با دوستانتان در این مورد بحث کنید. در صورت شناسایی عوامل دیگر راهکار مناسب برای جلوگیری از آنها را ارائه کنید.

مراتع طبیعی استان : مراتع استان مازندران شامل چمنزارهای کوهستانی، گیاهان زیر درختی جنگل و گیاهان استپی است. مراتع ییلاقی به صورت چمنزار در ارتفاعات البرز و در بالای جنگل‌های سوزنی برگ گسترش دارند.

مراتع ییلاقی مازندران وسعت زیادی دارند و از نظر ارزش اقتصادی جزء مراتع خوب کشور به شمار می‌روند.

گیاهان زیر درختی و حاشیه‌ای جنگل، مراتع قشلاقی را تشکیل می‌دهند که به‌طور عمده در فصل سرد برای چرای دام مورد استفاده قرار می‌گیرند، در سال‌های اخیر به دلیل چرای بی رویه دام‌ها و گسترش شهرها از وسعت مراتع کاسته شده است.

گون

مراتع

شکل ۳۰ــ۱ــ چشم‌اندازی ازمراتع استان

آبخیزداری : مجموعه اقداماتی از قبیل سنگ چین، بندهای بتونی که برای تنظیم جریان آب و به منظور کاهش، فرسایش و هدایت آب‌های سطحی به لایه‌های داخل زمین انجام می‌گیرد آبخیزداری گویند.

درضمن یکی از مهم‌ترین کاربردهای آبخیزداری طولانی شدن عمر مفید سدها است.

شکل ۳۱ــ۱

حدود ۷۶/۷ درصد از کل مساحت استان را زمین‌هایی با شیب بیش از ۱۰ ٪ تشکیل می‌دهد که از این میزان ۳۹٪ آن با شیب بیش از ۵۰٪ می‌باشد که این امر نشان دهندهٔ کمبود سطح زمین‌های پست استان است.

فعالیت

آبخیزداری چگونه می‌تواند در کاهش فرسایش خاک اثر گذار باشد.

برای مطالعه

زیست بوم‌های حفاظت شدهٔ استان

به‌منظور حفظ گونه‌های گیاهی و جانوری کمیاب نقاطی از جنگل‌ها، مراتع و تالاب‌ها و نواحی کوهستانی استان مازندران را به‌عنوان پارک ملی، اثر طبیعی ملی، پناهگاه حیات وحش، مناطق حفاظت شده، مناطق پشتوانه و شکار ممنوع نام‌گذاری کرده و مراقبت‌های ویژه از این نقاط به عمل می‌آید.

شکل ۳۲ــ۱ــ گونه‌های متنوع جانوری استان

اصل پنجاهم قانون اساسی :

در جمهوری اسلامی، حفاظت محیط زیست که نسل امروز و نسل‌های بعد باید در آن حیات اجتماعی رو به رشدی داشته باشند، وظیفهٔ عمومی تلقی می‌شود.

از این رو، فعالیت‌های اقتصادی و غیر آن، که با آلودگی محیط زیست با تخریب غیر قابل جبران آن ملازمه پیدا کند ممنوع است.

بیشتر بدانیم

استان مازندران به‌سبب برخورداری از چشم‌اندازهای متنوع مانند جنگل‌ها و نواحی استپی رشته کوه البرز و همچنین زیست بوم‌های تالابی از تنوع زیستی پستانداران و پرندگان فراوانی برخوردار است به‌طوری‌که بیش از ۶۰ گونه از مجموع ۱۶۳ گونهٔ پستانداران و ۲۴۰ گونه از حدود ۵۰۰ گونهٔ پرندگان ایران به‌صورت بومی یا مهاجر در زیستگاه‌های متعدد استان زیست و زادآوری می‌نمایند. بسیاری از این گونه‌ها در جهان جزء جانوران حمایت شده و در معرض خطر انقراض قرار دارند.

برای مطالعه

جانوران مازندران را بیشتر بشناسیم

الف) پستانداران : پلنگ، خرس قهوه‌ای، قوچ و میش البرزی، کل و بز، سیاه گوش، گربه وحشی، فک دریای خزر، گوزن زرد ایرانی، گراز، انواع سمور، سنجاب، تشی، خرگوش و غیره

ب) پرندگان : درنای سیبری، عروس غاز، غاز پیشانی سفید بزرگ، اردک سر سفید، مرگوس کاکلی، مرگوس سفید، پلیکان خاکستری، کفچه نوک، فلامینگو، عقاب دریایی دم سفید، عقاب تالابی، عقاب طلایی، هما، کرکس‌ها، شاهین، دلیجه‌ها، بحری، بالابان، قرقی، کبک دری و معمولی، قرقاول، درّاج و....

برای مطالعه

مناطق حفاظت شدهٔ تحت مدیریت استان مازندران

پارک ملی پابند : در راستای نگهداری از جنگل‌های شمال و حفظ گونه‌های گیاهی و جانوری، این منطقه به عنوان پارک ملی تعیین شده است.

پارک ملی پابند با وسعت ۲۶۵۹۷ هکتار در جنوب شهرستان نکا و بهشهر قرار دارد این پارک دارای جنگل‌های طبیعی دست نخورده و رویشگاه گونه‌های نادر گیاهی ــ علفی، بوته‌ای و درختچه‌ای است. جانورانی چون مرال، شوکا و پلنگ در این منطقه زندگی می‌کنند.

پارک ملی کیاسر (شاهدژ) : این پارک با وسعت ۷۳۶۶ هکتار در جنوب شهرستان ساری واقع شده و به‌صورت جنگل طبیعی بکر و زمین‌های مرتعی پوشیده از درخت است. در بخش‌هایی از این پارک، صخره‌های سنگی وجود دارد. پارک کیاسر رویشگاه گونه‌های گیاهی نادری همچون بلوط اوری و سرخدار است.

همچنین زیستگاه گونه‌های جانوری نمونه مانند مرال، شوکا، خرس و پلنگ نیز محسوب می‌شود.

شکل ۳۳ــ۱ــ پارک ملی کیاسر (شاهدژ) ـ ساری

پناهگاه حیات وحش میانکاله : این پناهگاه با وسعت ۶۳۳۱۷ هکتار در ۱۲ کیلومتری شمال بهشهر به عنوان مهم‌ترین تالاب بین‌المللی کشور محسوب می‌شود و از ذخیره‌گاه‌های زیست کره نیز به حساب می‌آید این پناهگاه از دو چشم‌انداز نمونهٔ تالاب میانکاله و خلیج گرگان و همچنین شبه جزیرهٔ میانکاله تشکیل شده و یکی از زیستگاه‌های مهم و با ارزش پرندگان مهاجر آبزی و خشکی‌زی است. در گذشته‌ای نه چندان دور، پستانداران معروفی چون مرال، پلنگ، گرگ و یوزپلنگ در آن می‌زیسته‌اند، اما امروزه بیشتر زیستگاه زمستانی در حال نابودی و پرندگان مهاجری چون گیلانشاه خالدار، پلیکان، اردک سرسفید، انواع قو و فلامینگو است.

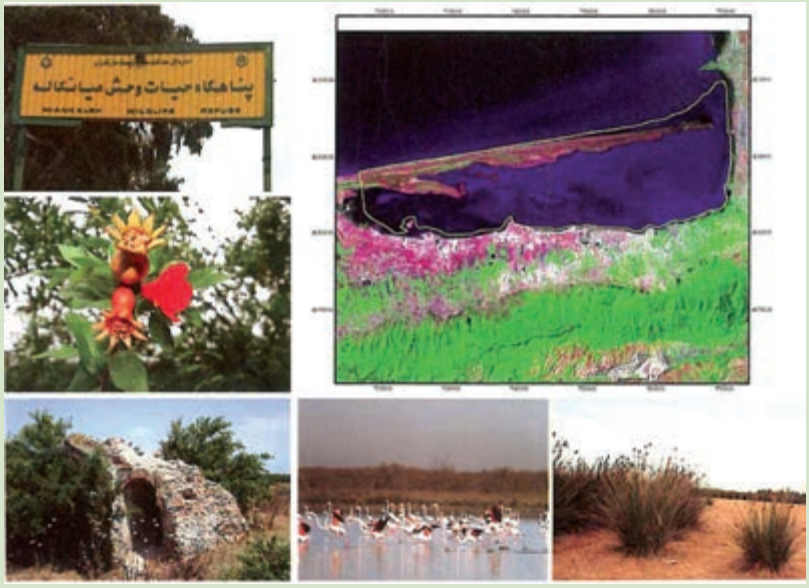

شکل ۳۴ــ۱ــ پناهگاه حیات وحش میانکاله ـ بهشهر

پناهگاه حیات وحش سمسکنده و دشت ناز : این پناهگاه به‌صورت دو منطقهٔ جداگانه و با مساحت ۱۰۴۱ و ۵۶ هکتار بوده که در حومهٔ ساری واقع شده است. گونه‌های درختی بلوط، انجیلی، آزاد و توسکا در این منطقه رویش یافته‌اند. همچنین زیستگاه و محل زاد و ولد گوزن زرد ایرانی بوده که پس از پرورش در این پناهگاه به زیستگاه اصلی خود یعنی اطراف رودخانهٔ دز و کرخه در خوزستان و همچنین جزیرهٔ اشک دریاچهٔ ارومیه و میان کُتل فارسی انتقال یافته رها سازی می‌شوند.

شغال، گربهٔ جنگلی، سنجاب و سمور جنگلی و گراز از گونه‌های پستاندار و عقاب جنگلی، جغد و کبوتر جنگلی نیز از پرندگان نمونهٔ این مناطق‌اند.

شکل ۳۵ــ۱ــ پناهگاه حیات وحش سمسکنده و دشت ناز ـ ساری

پناهگاه حیات وحش دو دانگه و چهاردانگه : این پناهگاه با مساحتی حدود ۱۵۶۷۳ هکتار در ۹۰ کیلومتری ارتفاعات جنوبی شهرستان ساری واقع شده و زیستگاهی ویژه برای پستانداران خاص جنگل‌های هیرکانی مانند : مرال، شوکا، گراز، گربهٔ جنگلی، گرگ و روباه است. در نواحی سنگی و صخره‌ای این پناهگاه نیز گونه‌هایی همچون کل و بز و پلنگ زندگی می‌کنند.

شکل ۳۶ــ۱ــ پناهگاه حیات وحش دو دانگه و چهار دانگه ـ ساری

پناهگاه حیات وحش فریدونکنار : این پناهگاه با مساحتی برابر ۹۰ هکتار در ۵ کیلومتری جنوب شرقی فریدونکنار به صورت تالابی با موجودات و گیاهان آبزی متنوع زیستگاهی مناسب برای پرندگان مهاجر آبزی و به ویژه گونهٔ نادر درنای سیبری است.

از این گونهٔ کمیاب تنها چند قطعه در محدودهٔ این تالاب زمستان گذرانی می‌نمایند.

شکل۳۷ــ۱ــ پناهگاه حیات وحش فریدونکنار «درنای سیبری»

اثر طبیعی ملی خشکه‌داران : این منطقه با مساحت ۲۶۴ هکتار در شرق عباس آباد تنکابن قرار دارد. گونه‌های گیاهی مشهور این منطقه توسکای قشلاقی، بلوط، انجیلی و آزاد است. یک موزهٔ تاریخ طبیعی با بیش از ۹۰ گونهٔ جانوری کمیاب به منظور استفادهٔ عملی و آموزشی بازدیدکنندگان در محدودهٔ این پارک ایجاد شده است.

شکل۳۸ــ۱ــ اثر ملی خشکه‌داران

اثر طبیعی ملی قلّه‌های سه گانهٔ علم کوه، سیاه کمان، تخت سلیمان : نواحی مرتفع کوهستانی و صخره‌ای علم کوه به‌ویژه دیوارهٔ بلند آن با چشم‌اندازی بی‌مانند و گونه‌های گیاهی و جانوری کم نظیر در منطقهٔ کلاردشت چالوس قرار دارد. این اثر طبیعی که جزء آثار ملی کشور محسوب می‌شود در حدود ۴۰۷۷ هکتار وسعت دارد.

شکل ۳۹ــ۱ــ اثر طبیعی ملی علم‌کوه، سیاه‌کمان و تخت سلیمان

اثر طبیعی دماوند : دماوند بلندترین قلهٔ کشور است و به بام ایران شهرت دارد. این قله که در جنوب شهرستان آمل واقع شده است نمادی از استقامت و پایداری مردم ایران زمین است. مناطق کوهستانی بالاتر از ۴۵۰۰ متر این اثر طبیعی با ویژگی‌های منحصر به فرد و یخچال‌های دائمی‌مساحتی برابر ۲۹۵۰ متر مربع دارد که به عنوان اثر طبیعی ملی به ثبت رسیده است.

منطقهٔ حفاظت شدهٔ البرز مرکزی (دامنهٔ شمالی) : این منطقه با مساحت ۲۹۲۰۰۰ هکتار در محدودهٔ شهرستان‌های نوشهر، چالوس و نور واقع شده و به صورت ناحیهٔ جنگلی و مرتعی همراه با ارتفاعات کوهستانی است. این منطقه به‌منظور حفاظت از گونه‌های نادر و در حال نابودی گیاهانی چون شمشاد، سرخدار و جانورانی مانند گوزن، مرال و شوکا ایجاد شده است.

کبک دری، قوچ، میش، کل و بز نیز از دیگر حیوانات وحشی نواحی مرتفع این منطقه به شمار می‌روند.

شکل ۴۰ــ۱ــ منطقه حفاظت شده البرز مرکزی

درس پنجم مسائل زیست محیطی استان

آلودگی‌های زیست محیطی

تأثیر فعالیت‌های انسانی بر محیط زیست استان مازندران : روند رو به گسترش تولید پسماندها از یک سو و فقدان استراتژی و قانونمندی لازم برای مدیریت این مواد از سوی دیگر بسیاری از مناطق استان را با مشکلات جدی مواجه کرده و لطمات و خطرات زیست محیطی زیادی به همراه داشته است. صرف نظر از جمع‌آوری پسماندها در داخل استان که نسبتاً مطلوب انجام می‌شود، در بیشتر موارد دفع آنها با مشکل مواجه بوده و پسماندها معمولاً به‌طور غیربهداشتی دفن می‌شوند.

شکل ۴۱ــ۱ــ دفع زباله

پسماندهای استان به ۵ گروه زیر تقسیم می‌شوند :

پسماندهای عادی : به کلیهٔ پسماندهایی گفته می‌شود که به‌صورت معمول از فعالیت‌های روزمرهٔ انسان‌ها در شهرها، روستاها و خارج از آنها تولید می‌شود، از قبیل زباله‌های خانگی و نخاله‌های ساختمانی. توجه به آلودگی‌های محیط و مقابله با آن از طریق برنامه‌های مختلف زیست محیطی از جمله مدیریت مواد زائد جامد، اکنون به‌صورت گسترده در بهداشت و اقتصاد استان مطرح است.

مشکلات مدیریت پسماند در استان به‌دلیل ویژگی‌های جغرافیایی، اقلیمی، جمعیتی و نیز خصوصیات اقتصادی، اجتماعی، به‌رغم مطالعات موردی اجرا شده به نتایج قابل قبولی منتهی نشده است. روش‌های پرهزینه و سنتی در جمع‌آوری و حمل زباله و استفاده سنتی از جایگاه دفع دائمی، پیامدهای زیست محیطی منفی بسیاری را باعث شده است. به‌طور کلی مشکلات مدیریت پسماند شهری و روستایی در مازندران عبارت‌اند از :

ــ عدم ارائه و اجرای طرح دفن بهداشتی

ــ عدم انجام تفکیک از مبدأ

ــ عدم احداث کارخانه کمپوست و زباله سوز به ویژه برای زباله‌های بیمارستانی

ــ وجود بعضی از مراکز دفع زباله در مجاورت رودخانه، دریا، داخل جنگل و مناطق مسکونی.

شکل۴۲ــ۱

بیشتر بدانیم

اقدامات اداره کل حفاظت محیط زیست استان در این بخش عبارت است از :

ــ صدور ۴ مجوز زیست محیطی برای احداث کارخانه‌های کمپوست در شهرستان‌های تنکابن، نور، بهشهر، سوادکوه و بررسی بخشی از گزارش ارزیابی پروژه کمپوست و زباله سوز در ساری.

ــ بررسی و قابلیت امکان‌پذیری استقرار پروژه پلاسما

ــ تشویق و ترغیب متولیان موضوع بازیافت نسبت به پیگیری و استقرار صنایع بازیافتی (کاغذ و مقوا، فلزات و پلاستیک)

ــ ساماندهی و بهبود مدیریت اجرایی پسماند شهرستان‌های استان.

ــ انجام پایش‌های زیست محیطی هفتگی از مراکز دفع و پیگیری حقوقی مسئولین ذیربط از مراجع قضایی

ــ پیگیری تصویب قانون مدیریت پسماندها.

ــ پیگیری موضوع ملی شدن زباله استان

پسماندهای پزشکی (بیمارستانی) : به کلیه پسماندهای عفونی و زیان‌آور ناشی از بیمارستان‌ها، مراکز بهداشتی، درمانی، آزمایشگاه‌های تشخیص طبی و سایر مراکز مشابه گفته می‌شوند.

پسماندهای ویژه : به کلیه پسماندهایی گفته می‌شود که به‌دلیل بالا بودن حداقل یکی از خواص خطرناک از قبیل سمیت، بیماری‌زایی، قابلیت انفجار یا اشتعال، خورندگی و مشابه آن به‌مراقبت ویژه نیاز داشته باشد و آن دسته از پسماندهای پزشکی و نیز بخشی از پسماندهای عادی، صنعتی، کشاورزی که نیاز به مدیریت خاص دارند جزء پسماندهای ویژه محسوب می‌شوند.

پسماندهای کشاورزی : به پسماندهای ناشی از فعالیت‌های تولیدی در بخش کشاورزی گفته می‌شود از قبیل فضولات، لاشه حیوانات (دام، طیور و آبزیان) محصولات کشاورزی فاسد یا غیر قابل مصرف و سموم کشاورزی.

با توجه به این که مازندران از قطب‌های بزرگ کشاورزی محسوب می‌شود و سطح بسیار بالایی از زمین‌های آن زیر کشت انواع محصولات کشاورزی است، مصرف بی‌رویه انواع کودهای شیمیایی و سموم دفع آفات نباتی، موجب آلودگی‌های بسیار شدیدی در منابع آب‌های سطحی و زیرزمینی استان شده است. پسماندهای کشاورزی از مهم‌ترین منابع آلوده‌کننده زیست بوم‌های آبی استان به شمار می‌آید.

پسماندهای صنعتی : به کلیه پسماندهای ناشی از فعالیت‌های صنعتی و معدنی و پسماندهای پالایشگاهی صنایع گاز، نفت، پتروشیمی و نیروگاهی و امثال آنها گفته می‌شود، از قبیل براده‌ها، سرریزها و لجن‌های صنعتی.

موقعیت مطلوب جهت توسعه صنایع در مازندران، نظیر راه‌های دسترسی مناسب و وجود کانسارهای مختلف موجب شده که در دهه اخیر واحدهای صنعتی بسیاری در استان ایجاد شود.

در نتیجه توسعه روزافزون صنایع و افزایش بهره‌برداری از معادن، میزان آلودگی ناشی از فعالیت این واحدها در محیط زیست استان نیز روز به روز شدت بیشتری یافته و انواع فاضلاب‌های آلاینده از طریق واحدهای صنعتی وارد آب‌های زیرزمینی و سطحی استان گردیده است.

این فاضلاب‌ها حاوی مقادیر زیادی مواد شیمیایی، باقی‌مانده فلزات سنگین و مواد غیرقابل تجزیه می‌باشند.

اقدامات حفاظت محیط زیست در زمینه جلوگیری از آلودگی منابع آبی عبارت است از :

ــ ساماندهی و پایش صنایع مجاور رودخانه‌ها و استقرار سیستم on line بر روی رودخانه‌ها با کمک شرکت آب منطقه‌ای.

ــ راه‌اندازی یگان ویژه یا گارد ساحلی دریای خزر جهت پالایش آلودگی‌های نفتی در دریای خزر.

ــ حمایت از طرح‌های احداث سیستم تصفیه فاضلاب شهری و واحدهای صنعتی.

ــ مطالعه و پایش شناگاه‌های دریای خزر.

ــ حمایت از طرح ساماندهی سواحل دریای خزر.

ــ جلوگیری از ساخت و ساز در سواحل میانکاله.

آلودگی هوا

وجود جنگل‌های سرسبز در استان مازندران و شمار اندک تأسیسات صنعتی موجب شده است که آلودگی هوا در استان نسبت به استان‌های صنعتی کشور بسیار کمتر باشد.

در عین حال، افزایش بی‌رویهٔ اتومبیل‌ها، احداث کارخانه‌های جدید صنعتی و کاهش چشمگیر وسعت جنگل‌ها در چند سال اخیر، علائم هشداری برای آلودگی هوای این استان محسوب می‌شوند. سهم خودروها نسبت به سایر منابع آلایندهٔ هوا بیشتر است. از منابع دیگر آلاینده می‌توان نیروگاه؛ شرکت سیمان، صنایع ریخته‌گری، کارخانجات آجرپزی و دیگر صنایع بزرگ صنعتی استان را نام برد. اثرات منابع آلاینده همراه با مصارف بی‌رویه سوخت‌های فسیلی موجب تشدید آلودگی هوا و اثرات آن بر استان شده و خواهد شد.

بیشتر بدانیم

استان مازندران به‌سبب موقعیت خاص که ناشی از عدم گسترش و توسعهٔ فضای شهری، عدم توسعه و تعریض جاده‌های بین شهری، و نیز با توجه به وضعیت موجود آن یعنی پراکندگی واحدهای آلاینده در اطراف شهرها، عریض نبودن خیابان‌ها، نداشتن پل‌های روگذر و زیرگذر، فرسودگی خودروها، ترافیک شدید در شهرهای پرجمعیت، نزدیکی شهرها و روستاها و به هم چسبیدن آنها در آینده نه‌چندان دور و تبدیل شدن به یک کلان شهر بزرگ، مصرف بی‌رویهٔ سوخت در آینده با آلودگی هوای بیشتری روبه‌رو خواهد شد. همچنین آلودگی هوا سبب ایجاد حساسیت‌های پوستی و چشمی و بروز انواع بیماری‌های خطرناک نظیر سرطان‌ها، تغییرات ژنتیکی، مرگ احشام، تخریب وکاهش محصولات کشاورزی،خوردگی فلزات و... می‌شود. کنترل جمعیت، بهبود وسایل نقلیه صرفه‌جویی در مصرف سوخت، افزایش سطح پوشش گیاهی و پیشگیری از نابودی جنگل‌ها، استفاده از انرژی‌های تجدید شونده و آموزش و همکاری مردم نقش مؤثری در کاهش آلودگی هوا خواهد داشت.

فعالیت

۱ــ چند راهکار برای کاهش آلودگی هوا پیشنهاد دهید؟

۲ــ آیا در شهرستان محل زندگی‌تان با مشکل آلودگی هوا مواجه‌اید، چه عواملی در ایجاد آن نقش دارند؟

آلودگی دریای خزر

چنان‌که در کتاب جغرافیا نیز خوانده‌اید، دریای خزر در سال‌های اخیر دچار آلودگی شده است. پساب زمین‌های کشاورزی و باغات که در آنها از سموم دفع آفات و کودهای شیمیایی استفاده می‌شود، به‌همراه فاضلاب‌های شهری و صنعتی که از طریق رودهای این استان وارد این دریا می‌شوند و بهره‌برداری از منابع نفتی زیر دریا در کشورهای همجوار در تشدید آلودگی آب دریای خزر مؤثر بوده است.

بیشتر بدانیم

تنها پستاندار دریای خزر در خطر انقراض

از بین هزارگونهٔ جانوری که در دریای خزر زندگی می‌کنند، فقط یک گونه پستاندار به‌نام Pusa caspica

وجود دارد و در بین فارسی زبانان به فک خزری مشهور است. طول این حیوان حدود ۱۵۰سانتی‌متر و وزن آن به‌طور متوسط، ۱۰۰ کیلوگرم است و از رستهٔ سگ‌سانان محسوب می‌شود.

فک خزری، کوچک‌ترین گونه از فک‌های دریایی جهان است، که البته نامش در فهرست ناخوشایند جانداران در حال انقراض هم قرار دارد.

شکل۴۳ــ۱

براساس نتایج آخرین سرشماری فک‌های خزری در بزرگ‌ترین دریاچهٔ جهان، حدود ۱۰۰هزار قلاده از این حیوان زندگی می‌کند. تعداد فک‌هایی که در حال حاضر، در پهنهٔ خزر زندگی می‌کنند ۹۰ درصد کمتر از تعداد این جانور دریایی، در ۱۰۰ سال پیش است.

فک خزری می‌تواند در آب‌هایی که در هر لیتر بین ۱۰ تا ۱۵میلی گرم شوری دارند، زندگی کند مقدار شوری دریای خزر ۱۲میلی گرم در هر لیتر است. از این رو، این دریاچهٔ بزرگ، از نظر طبیعی، جزء بهترین زیست‌گاه‌ها، برای فک‌هاست.

آلودگی‌های زیست محیطی دریای خزر، افزایش دمای کرهٔ زمین و در نتیجه، تخریب مکان‌های زادآوری فک‌های خزری، شیوع نوعی بیماری ویروسی و در نهایت، گرفتار شدن فک‌ها در دام صیادان ماهی، مهم‌ترین عوامل نابودی این جانور است.

برای مطالعه

اقدامات دولت در زمینهٔ حفظ محیط زیست استان

ــ مطالعه در مورد احداث تصفیه خانه در شهرک‌های صنعتی بابکان، جویبار، فاز ۲ آمل و بندپی و احداث تصفیه خانه‌ها

ــ مطالعهٔ امکان‌سنجی و مکان‌یابی شهرک صنعتی تخصصی بازیافت، پیگیری و اخذ اعتبار برای احداث شبکهٔ جمع‌آوری و تصفیه خانهٔ فاز اول فاضلاب شهرهای آمل، قائم شهر و محمود آباد

ــ مطالعهٔ احداث فاضلاب شهرهای بهشهر، نکا، زیرآب، پل سفید، کتالم و سادات شهر، عباس آباد، سلمان‌شهر، کلارآباد، خرم آباد (تنکابن) نور و محمودآباد

فصل دوم

جغرافیای انسانی استان مازندران

درس ششم تقسیمات سیاسی استان

تقسیمات سیاسی استان

استان مازندران در شمال کشور جمهوری اسلامی‌ایران هجدهمین استان از نظر وسعت در کشور محسوب می‌گردد. دریای‌خزر در شمال، استان‌های تهران، سمنان، البرز و قزوین، در جنوب و استان‌های گیلان و گلستان به ترتیب در غرب و شرق استان قرار دارند.

استان مازندران بر اساس آخرین تقسیمات کشوری دارای ۱۹ شهرستان به نام‌های آمل، بابل، بابلسر، بهشهر، تنکابن، عباس آباد، جویبار، چالوس، رامسر، ساری، سوادکوه، قائم شهر، گلوگاه، محمود آباد، نکا، نور، نوشهر، فریدونکنار و میاندورود، ۵۲ شهر، ۴۶ بخش و ۱۱۷ دهستان می‌باشد.

شکل ۱ــ۲ــ نقشهٔ تقسیمات سیاسی استان مازندران سال ۱۳۸۷

برای مطالعه

جدول ۱ــ۲ــ تقسیمات سیاسی استان مازندران سال ۱۳۸۷

شهرستان	مرکز	بخش	مرکز بخش	دهستان	مرکز دهستان	شهر
آمل	آمل	مرکزی	آمل	بالا خیابان لیتکو	اسکو محله	آمل
				پایین خیابان لیتکو	مرانده	
				چلاو	رزکه	
				هزار پی جنوبی	قادی محله	
		دابودشت	دابودشت	دابوی جنوبی	رئیس آباد	دابودشت
				دشت سر	نجار محله	
		لاریجان	گزنک	بالا لاریجان	گزنک	رینه گزنک
				لاریجان سفلی	بائیجان	
بابل	بابل	مرکزی	بابل	فیضیه	سلطان محمد طاهر	امیر کلا
				گنج افروز	پائین گنج افروز	بابل
				اسبو کلا	اسبو کلا	
		گتاب	گتاب	گتاب شمالی	گتاب	گتاب
				گتاب جنوبی	بالا مرز بال	
		بابل کنار	مرزی کلا	بابل کنار	مرزی کلا	مرزی کلا
				دراز کنار	دراز کلا	
		بندپی شرقی	گلوگاه	سجاد رود	گلوگاه	گلوگاه
				فیروزجاه	فیروز جاه ثابت	
		بند پی غربی	خوشرود پی	خوش رود	خوش رودپی	خوش رودپی
				شهید آباد	شهید آباد	
		لاله آباد	زرگر محله	کاری پی	زرگر محله	زرگر محله
				لاله آباد	پایین احمد چاله پی	

بابلسر	بابلسر	مرکزی	بابلسر	بابلرود	بابل پشت	بابلسر
				ساحلی	باقر تنگه	
		بهنمیر	بهنمیر	بهنمیر	بهنمیر	بهنمیر
				عزیزک	عزیزک	
		رودبست	هادی‌شهر	پازوار	ایسی کلا	کله بست
				خشکرود	خشکرود	
فریدونکنار	فریدونکنار	فریدونکنار	فریدونکنار	امام زاده عبدالله	کاردگر محله	فریدونکنار
				باریک رود	فیروز آباد	
بهشهر	بهشهر	مرکزی	بهشهر	کوهستان	کوهستان	بهشهر رستم کلا خلیل شهر
				میان کاله	زاغمرز	
				پنج هزار	خلیل شهر	
		یانه سر	بیشه سر	شهداء	سفید چاه	
				عشر ستاق	بیشه بنه	
گلوگاه	گلوگاه	مرکزی	گلوگاه	توسکا چشمه آزادگان	نیالا	گلوگاه
		کلباد	لمراسک	کلباد شرقی	لمراسک	
				کلباد غربی	قلعه پایین	
تنکابن	تنکابن	مرکزی	تنکابن	گلیجان	سلیمان آباد	تنکابن
				میرشمس الدین	میر شمس الدین	
		خرم آباد	خرم آباد	بلده	قلعه گردن	خرم آباد
				دو هزار	امام زاده قاسم	
				سه هزار	یوج	
				کلارآباد	تازه آباد	
				لنگرود	سید محله	
		نشتا	نشتارود	تمشکل	تمشکل	نشتارود
				کترا	کترا	

عباس آباد	عباس آباد	عباس آباد مرکزی	عباس آباد	لنگای غربی		عباس آباد
				لنگای شرقی		
		سلمان شهر		کلار غربی		سلمان شهر
				کلار شرقی		
جویبار	جویبار	مرکزی	جویبار	حسن رضا	شیب آبندان	جویبار
				سیاهرود	گلیرد	
		گیل خوران	کوهی خیل	چپکرود	کوهی خیل	کوهی خیل
				لاریم	لاریم	
		مرکزی	چالوس	کلارستاق شرقی	تازه آباد	چالوس
				کلارستاق غربی	هچی رود	
		کلاردشت	کلاردشت	بیرون بشم	گویتر	کلاردشت
				کلاردشت	کرید چال	مرزن آباد
				کوهستان	طویر	
رامسر	رامسر	مرکزی	رامسر	اشکور	تمل	رامسر
				جنت رودبار	جنت رودبار	کتالم و
				چهل شهید	گالش محله	
				سخت سر	سخت سر	سادات شهر
ساری	ساری	مرکزی	ساری	اسفیورد شوراب	شرفدار کلا	ساری
				رودپی جنوبی	فیروزکنده	
				رودپی شمالی	فرح آباد	
				کلیجان رستاق سفلی	فرح آباد	
				مذکوره	بندارخیل	
				میان درود کوچک	سمسکندهٔ علیا	

		چهار دانگه	کیاسر	پشتکو	تلمادره	کیاسر
				چهاردانگه	کیاسر	
				گرماب	خالخیل	
		دو دانگه	فریم	بنافت	سنگده	فریم
				فریم	فریم	
		کلیجان رستاق	شهر پایین هولار	تنگهٔ سلیمان	ریگ چشمه	شهر پایین هولار
				کلیجان رستاق سفلی		
میان‌درود	میان‌درود	سورک	سورک	کوهدشت	سورک	سورک
				میان درود بزرگ	اسلام آباد	
سوادکوه	پل سفید	مرکزی	پل سفید	راستویی	شورمست رودبار	آلاشت پل سفید زیرآب
				سرخکلا	سرخکلا	
				کسلیان	اتو	
				ولویی	للّه بند	
		شیرگاه	شیرگاه	شرق و غرب شیرگاه	کلیج خیل	شیرگاه
				لفور	شارقلت	
قائم شهر	قائم شهر	مرکزی	قائم شهر	بالاتجن	شیخ کلی	قائم شهر
				بیشه سر	قادیکلاارطه	
				علی آباد	قادیکلا بزرگ	
				کوهساران	کونتا	
				نوکنده کلا	رکابدار کلا	
کیا کلا	کیا کلا	کیا کلا	کیاکلا	تالارپی	سنگتاب	کیاکلا
				کیاکلا	نجارکلا جدید	
محمود آباد	محمودآباد	مرکزی	محمودآباد	اهملرستاق	کلوده	محمودآباد
				اهملرستاق	آزادمون	
				هرازپی غربی	خط آهی	

		سرخرود	سرخرود	دابودشت شمالی	سرخرود	سرخرود
				هرازپی شمالی	بیشه کلا	
نکا	نکا	مرکزی	نکا	پی رجه	زرندین سفلی	نکا
				قره طغان	طوسکلا	
				مهروان	گل خیل	
		هزار جریب	چلمردی	استخر پشت	استخر پشت	
				زارم رود	زیارت کلا	
نور	نور	مرکزی	نور	میان بند	کاسیگر محله	رویان
				ناتل کنار سفلی	ایزده	نور
				ناتل کنار علیا	سلیاکتی	
		بلده	بلده	اوزرود	پیل	
				تنارستاق	تاکر	
				شیخ فضل اللّه نوری	بلده	
		چمستان	چمستان	لاویج	رئیس کلا	چمستان
				میانرود	بنفشه ده	
				ناتلر ستاق	چمستان	
نوشهر	نوشهر	مرکزی	نوشهر	بلده کجور	اندرور	نوشهر
				خیرود کنار	موسی آباد	
				کالج	نارنج بن	
		کجور	پول	پنجک رستاق	دشت نظیر	
				توابع کجور	کجور	
				زائوس رستاق	پول	

درس هفتم شیوه‌های زندگی در استان

تاریخچهٔ سکونت

زمان برپایی و شکل‌گیری اولین روستاها به آغاز عصر نوسنگی بر می‌گردد. از بررسی‌های به عمل آمده از غار کمربند و هوتو در شهرستان بهشهر، مشخص می‌شود که شرایط زندگی انسان به دورهٔ پارینه سنگی بر می‌گردد. در این دوره، ابتدا در کوهپایه‌ها به شکار و گردآوری خوراک می‌پرداختند و به جهت امنیت در غارها زندگی می‌کردند.

فعالیت

آیا در اطراف محل زندگی شما شیوه‌ای از زندگی کوچ‌نشینی وجود دارد؟ در صورت مثبت بودن پاسخ در این‌باره تحقیق کنید و به دبیرتان ارائه کنید.

اشکال زندگی در استان

امروزه دو نوع شیوهٔ زندگی در استان مازندران وجود دارد : زندگی روستایی، زندگی شهری.

زندگی روستایی : شکل‌گیری و نوع زندگی روستایی در استان تحت تأثیر عواملی از قبیل : آب و هوا، پوشش گیاهی، خاک، شرایط زیستی و فرهنگی، فعالیت‌های اقتصادی و توانمندی‌های محیط اطراف می‌باشد. مساکن از نظر شکل، از نوع پراکنده است که علت آن وجود آب و هوای مساعد، آب فراوان و خاک مناسب می‌باشد.

شکل ۲ــ۲ــ روستای پراکنده

هر چه از جلگه به سمت دامنهٔ کوه‌ها پیش رویم به‌دلیل تغییر شیب زمین، تراکم مساکن روستایی افزایش یافته و شکل روستاها نیز از پراکنده به متمرکز تغییر می‌یابد.

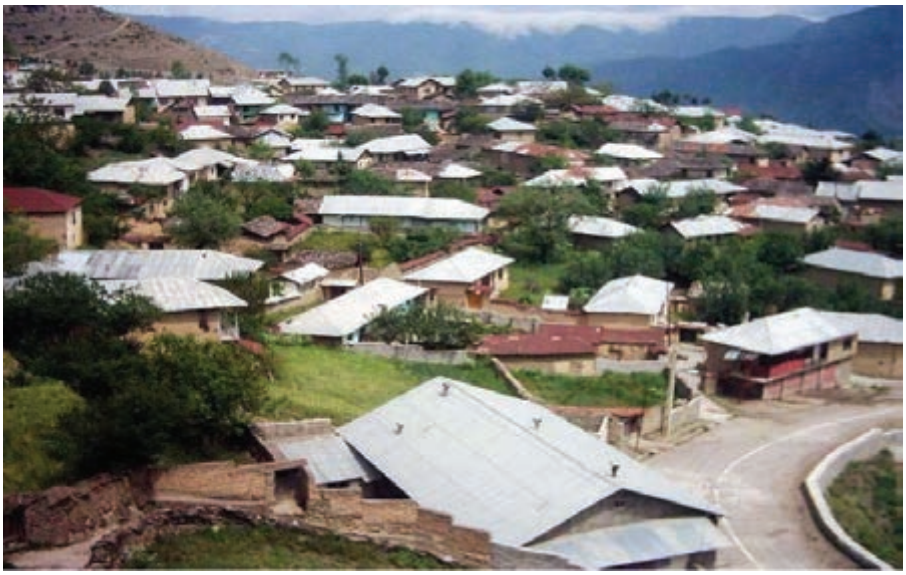

شکل ۳ــ۲ــ روستای متمرکز

در برخی مکان‌ها، خانه‌های روستایی در مزارع و باغات شکل می‌گیرد که به آنها «خانه باغ» می‌گویند.

فعالیت

۱ــ شکل‌گیری و نوع زندگی روستاییان تابع چه عواملی است؟
۲ــ مساکن روستایی در استان از کدام نوع است و علت آن چیست؟
۳ــ نوع مصالح ساختمانی روستاها تابع کدام عوامل است ؟
۴ــ خانه باغ را تعریف کنید.

مساکن روستایی مازندران : مساکن روستایی در مازندران با وجود تشابهات ظاهری، از تنوع زیادی برخوردار است. دلایل این تنوع عبارت‌اند از : شرایط آب و هوایی، وضعیت توپوگرافی، نوع مصالح در دسترس، نوع معیشت و کارکرد اقتصادی خانوار. معمولاً سقف مساکن روستایی با توجه به محیط اطراف آن تعیین می‌شود که با توجه به آب و هوای استان مازندران که مرطوب و بارانی است از نوع شیروانی است.

شکل ۴ــ۲ــ مسکن روستایی

فعالیت

۱ــ دلایل تنوع مساکن روستایی در استان چیست؟

۲ــ سقف خانه‌های روستایی در استان چگونه است. چرا؟

شکل ۵ــ۲ــ مساکن شهری

منابع درآمد روستاییان مازندران : اقتصاد استان مبتنی بر سه بخش کشاورزی، صنعت و خدمات است. مهم‌ترین فعالیت روستاییان در مازندران در بخش کشاورزی است. البته یکی از بخش‌هایی که در سال‌های اخیر رواج پیدا کرده، بخش خدمات است.

بیشتر بدانیم

به‌دلیل شرایط مناسب آب و هوایی، خاک حاصلخیز آبرفتی و دمای مناسب، انواع محصولات کشاورزی کشت می‌شود. مهم‌ترین محصولات زراعی استان مازندران شامل : برنج، گندم و جو، دانه‌های روغنی و انواع مرکبات است. به غیر از فعالیت‌های یادشده، فعالیت‌هایی مانند : زنبورداری، صید ماهی، صنایع دستی شامل : قالی‌بافی، گلیم‌بافی، جاجیم بافی، ظروف سفالی و حصیری در استان دیده می‌شود.

یکی از مسائل استان مازندران در بخش کشاورزی این است که در فصولی که فعالیت‌های کشاورزی امکان‌پذیر نیست کشاورزان با بیکاری فصلی مواجه‌اند. در این زمان، عده‌ای به سمت فعالیت‌های دیگر مانند : صنایع دستی، روی می‌آورند که در تأمین مخارج خانواده سهم به سزایی دارد.

فعالیت

۱ــ چرا در استان انواع محصولات کشاورزی کشت می‌شود؟

۲ــ مهم‌ترین محصولات زراعی استان مازندران را نام ببرید.

زندگی شهری : شکل و چهرهٔ شهرهای استان مازندران با تأثیرپذیری از موقعیت جغرافیایی، شرایط اقلیمی، موقعیت و شرایط اقتصادی آنان تغییر می‌کند. وجود شرایط طبیعی مساعد به‌خصوص در بخش جلگه‌ای سبب شد تا از تراکم شهری بیشتری برخوردار شود. وجود آب فراوان و خاک حاصلخیز در این بخش شرایطی را فراهم آورده تا شهرهای زیادی با فواصل کم از یکدیگر به‌وجود آید. هر چه از بخش جلگه‌ای به طرف کوهپایه پیش رویم از تراکم سکونتگاه‌های شهری کاسته می‌شود. آیا می‌دانید دلیل آن چیست؟

فعالیت

۱ــ شکل شهرهای استان تابع چه عواملی است؟
۲ــ علل رشد و گسترش شهرها و روستاها در سال‌های اخیر چه بود؟

موقعیت شهرهای استان مازندران : بیشتر شهرهای استان بر روی رسوبات آبرفتی قرار گرفته‌اند. شهرستان‌های گلوگاه تا بابل با فاصلهٔ کمی‌از دریا قرار داشته و شهرهای بابلسر تا رامسر در نزدیکی ساحل دریا شکل گرفته‌اند. برخی از این شهرها از نظر ارتفاع، بالاتر و برخی دیگر پایین‌تر از سطح دریای آزاد قرار دارند. بالاترین ارتفاع را کیاسر با ۱۲۹۴+ متر و پایین‌ترین ارتفاع را بابلسر با ۲۲- متر دارد.

نقش شهرهای استان : اکثر شهرهای استان از نظر کارکرد، دارای نقش‌های خدماتی، اداری، تجاری‌اند. به عنوان مثال : نقش سیاسی ــ اداری شهر ساری، نقش تاریخی شهرهای آمل، ساری، بهشهر، نقش تجاری و خدماتی شهر بابل، نقش صنعتی شهر قائم شهر، ارتباط آبی بندر نوشهر و نقش گردشگری شهرهای رامسر، چالوس و بابلسر.

فعالیت

۱ــ بلندترین و کم ارتفاع‌ترین شهرهای استان مازندران کدام‌اند؟
۲ــ کارکردها و نقش‌های شهرهای استان را نام برده و برای هریک مثالی بزنید.

درس هشتم جمعیت استان

در سرشماری سال ۱۳۸۵، جمعیت استان ۲/۹۲۲/۴۳۲ بوده است و بر اساس نرخ رشد جمعیت، در سال ۱۳۸۹، جمعیت استان مازندران بالغ بر ۳۰۳۷۴۰۳ نفر می‌باشد که تقریباً ۴/۵ درصد جمعیت کل کشور را شامل می‌شود. از این تعداد ۵۰/۲ درصد را مردان و ۴۹/۸ درصد را زنان تشکیل می‌دهند.

تراکم نسبی جمعیت کشور در سال ۱۳۸۵ معادل ۴۶/۲ نفر در هر کیلومتر مربع بوده حال آنکه این تراکم در استان مازندران برابر ۱۲۳ نفر در هر کیلومتر مربع بوده است. استان مازندران پس از استان‌های تهران و گیلان، سومین استان پرتراکم از نظر جمعیت به‌شمار می‌رود. عوامل مؤثری در تراکم زیاد جمعیت در استان دخالت دارند که عبارت‌اند از : آب و هوای مناسب و معتدل، آب فراوان و خاک حاصلخیز آبرفتی، کشاورزی پررونق، دریای خزر و رودهای دائمی‌و راه‌های ارتباطی زیاد.

فعالیت

علل تراکم زیاد جمعیت در استان مازندران چیست؟

جمعیت شهری استان ۵۳/۲ درصد و جمعیت روستایی آن ۴۶/۸ درصد می‌باشد. توزیع جمعیت استان در شرایط موجود با ویژگی‌های جغرافیایی همخوانی ندارد.

بیشتر بدانیم

جدول ۲ــ۲ــ تعداد جمعیت و متوسط رشد سالانهٔ استان

سال	جمعیت	متوسط رشد سالانه
آبان ۱۳۳۵	۸۳۵۱۰۹	---
آبان ۱۳۴۵	۱۲۵۰۰۹۰	۴/۱۲
آبان ۱۳۵۵	۱۵۹۶۵۶۵	۲/۴۸
مهر ۱۳۶۵	۲۲۷۴۷۶۳	۳/۶۰
آبان ۱۳۷۵	۲۶۰۲۰۰۸	۱/۳۵
آبان ۱۳۸۵	۲۹۲۲۴۳۲	۱/۱۶

برای مطالعه

جدول۳ــ۲ــ جمعیت شهرستان‌های استان ۸۵ــ۱۳۷۵ و پیش‌بینی جمعیت سال ۱۳۸۸

شهرستان	جمعیت ۱۳۷۵	نرخ رشد سالانهٔ جمعیت (۱۳۸۵)	جمعیت ۱۳۸۵	پیش‌بینی جمعیت ۱۳۸۸
کل استان.....	۲۶۰۲۰۰۸	۱/۱۶	۲۹۲۲۴۳۲	۳۰۱۳۱۲۳
آمل.....	۳۰۲۲۹۰	۱/۳۸	۳۴۶۷۷۵	۳۵۷۸۷۷
بابل.....	۴۲۱۰۸۶	۱/۱۰	۴۶۹۵۹۱	۴۸۳۲۷۱
بابلسر.....	۱۵۵۲۶۵	۱/۲۲	۱۷۵۳۰۰	۱۷۶۴۸۹
بهشهر.....	۱۳۸۶۱۸	۱/۲۰	۱۵۶۱۹۵	۱۶۱۰۸۷
تنکابن.....	۱۷۴۰۳۰	۱/۱۳	۱۹۴۷۱۹	۱۹۷۸۷۷
عباس آباد.....	–	–	–	۴۷۰۴۱
جویبار.....	۶۶۳۷۰	۰/۵۹	۷۰۴۱۹	۷۲۴۷۰
چالوس.....	۱۰۹۹۰۱	۱/۱۲	۱۲۲۸۶۳	۱۲۶۴۵۳
رامسر.....	۶۴۴۴۰	۰/۵۶	۶۸۱۶۳	۷۰۱۴۹
ساری.....	۴۲۵۶۶۸	۱/۵۳	۴۹۵۳۶۰	۵۱۲۱۴۸
سوادکوه.....	۶۹۲۲۲	–۰/۱۹	۶۷۹۲۰	۶۹۸۹۹
قائم‌شهر.....	۲۶۱۵۴۹	۱/۲۱	۲۹۵۱۳۵	۳۰۴۲۹۱
گلوگاه.....	۳۹۰۰۶	۰/۱۲	۳۹۴۶۱	۴۰۶۱۱
محمودآباد.....	۷۸۸۷۱	۱/۳۹	۹۰۵۰۲	۹۳۵۷۶
نکا.....	۹۶۰۷۲	۰/۹۶	۱۰۵۶۵۲	۱۰۸۷۳۰
نور.....	۹۴۷۶۸	۱/۱۲	۱۰۵۸۹۴	۱۰۸۹۷۹
نوشهر.....	۱۰۴۸۵۲	۱/۰۸	۱۱۸۴۸۱	۱۲۲۲۸۱

ترکیب سنی جمعیت در استان مازندران چگونه است؟

به هرم سنی جمعیت استان نگاه کنید.

از ۱۰۰ درصد جمعیت استان، ۲۱ درصد در گروه سنی کمتر از ۱۵ ساله، ۷۳ درصد در گروه سنی ۶۴ــ ۱۵ ساله و ۶ درصد در گروه سنی ۶۵ ساله و بیشتر قرار دارند.

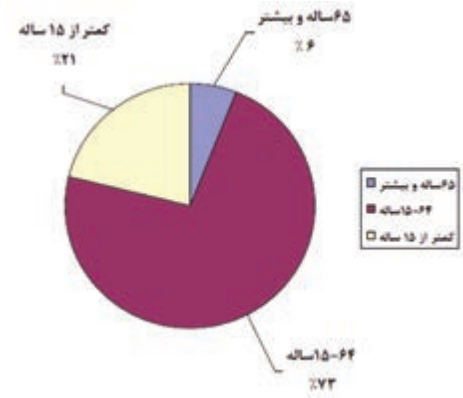

شکل ۶ــ۲ــ توزیع نسبی جمعیت بر حسب گروه‌های عمده سنی (فقط «مرد و زن» درصدی ــ دایره‌ای)

شکل ۷ــ۲ــ هرم سنی جمعیت ۱۳۷۵

شکل ۸ــ۲ــ هرم سنی جمعیت ۱۳۸۵

فعالیت

ــ از مقایسهٔ هرم‌های سنی استان در بین سال‌های ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ چه نتیجه‌ای می‌گیرید؟

برای مطالعه

جدول۴ــ۲ــ مساحت، وسعت، جمعیت و تراکم نسبی و درصد شهرنشینی در سال ۱۳۸۵

شهرستان	وسعت شهرستان (کیلومتر مربع)	جمعیت در سال ۱۳۸۵ (شهرستان)	تراکم نسبی شهر۱۳۸۵ (نفر)	جمعیت شهر ۱۳۸۵ (نفر)	تراکم نسبی شهرستان (نفر)	جمعیت شهری شهرستان ۱۳۸۵	درصد شهرنشینی
کل استان	۲۳۷۵۶/۴	۲۹۲۲۴۳۲	----	---	---	---	----
آمل	۳۰۷۴/۴	۳۴۶۷۷۵	۶۵	۱۹۹۶۹۸	۱۱۳	۲۰۲۳۶۹	۵۸/۳
بابل	۱۵۷۸/۱	۴۶۹۵۹۱	۱۲۷	۲۰۱۳۳۵	۲۹۷	۲۴۰۰۷۳	۵۱/۱
بابلسر	۲۴۶/۵	۱۷۵۳۰۲	۲۰۳	۵۰۰۳۲	۳۸۵	۹۴۹۳۷	۵۴/۲
بهشهر	۱۴۱۶/۲۷	۱۵۶۱۹۵	۵۹	۸۴۱۱۷	۱۱۰	۱۰۵۶۵۱	۶۷/۶
تنکابن	۲۰۴۳/۲	۱۹۴۷۱۹	۲۲	۴۳۸۴۲	۹۵	۸۶۱۵۳	۴۴/۲
جویبار	۲۸۵/۵	۷۰۴۱۹	۹۵	۲۷۲۱۱	۲۴۶	۲۹۱۶۱	۴۱/۴
چالوس	۱۵۹۷/۳	۱۲۲۸۶۳	۲۸	۴۵۶۲۵	۷۷	۶۴۷۲۶	۵۲/۶
رامسر	۷۲۹/۸	۶۸۱۶۳	۴۴	۳۲۰۸۵	۹۳	۵۰۰۴۰	۷۳/۴
ساری	۳۶۸۵/۳	۴۹۵۳۶۰	۱۳۴	۲۶۱۲۹۳	۷۱	۲۷۳۹۷۲	۵۵/۳
سوادکوه	۲۰۷۸/۰	۶۷۹۲۰	۳۲	۸۷۰۸	۴	۳۶۶۹۱	۵۴
عباس آباد	–	۲۶۳۹۹	–	–	–	–	–
قائم‌شهر	۴۵۸/۵	۲۹۵۱۳۵	۶۴۳	۱۷۴۷۶۸	۳۸۱	۱۸۲۲۴۰	۶۱/۷
فریدونکنار	–	۳۴۴۹۶	–	–	–	–	–
گلوگاه	۴۵۱/۲۳	۳۹۴۶۱	۸۷	۱۸۷۲۷	۴۱	۱۸۷۲۷	۴۷/۴
محمودآباد	۲۶۲/۸	۹۰۵۰۲	۳۴۴	۲۷۷۴۸	۱۰۵	۳۴۳۶۸	۳۸
نکا	۱۳۵۸/۸	۱۰۵۶۵۲	۷۷	۴۶۲۹۱	۳۴	۴۶۲۹۱	۴۳/۸

نور	۲۶۷۵/۰	۱۰۵۸۹۴	۳۹	۲۲۴۹۱	۹	۴۶۵۶۹	۴۴
نوشهر	۱۷۱۶/۵	۱۱۸۴۸۱	۶۹	۴۲۱۷۵	۲۴	۴۲۱۷۵	۳۵/۶

مهاجرت

مهاجرت در استان مازندران به دو صورت، خارج استانی (مهاجرفرستی) (مهاجرپذیری) و داخل استانی انجام می‌گیرد.

جابه‌جایی داخل استانی به دو صورت کلی انجام می‌شود :

۱ــ تغییر مکانی جمعیت از یک شهرستان به شهرستان دیگر

۲ــ تغییر مکانی جمعیت در داخل یک شهرستان

به‌طور کلی علل مهاجرت به استان مازندران به ترتیب عبارت‌اند از :

پیروی از خانوار، تحصیل، جستجوی کار، انتقال شغلی و بقیه موارد است. بیشترین مهاجرین ورودی به استان از استان‌های سمنان، سیستان، قزوین، قم، تهران، خراسان رضوی و گیلان است.

هم اکنون روند جابه‌جایی در داخل استان بیشتر از روستاهای کوچک به روستاهایی دارای قابلیت و توان‌های محیطی صورت می‌گیرد. همچنین از روستاها به شهرهای کوچک و بزرگ‌تر نیز ادامه دارد. در سال‌های اخیر مهاجرت از شهرهای کوچک به شهرهای بزرگ مانند : ساری، بابل، آمل و قائم‌شهر بیشترین مهاجرین را در سال ۱۳۸۵ داشته است.

مهاجرت به خارج از استان در استان مازندران بیشتر به استان‌های تهران، گیلان، سمنان، گلستان و خراسان انجام می‌گیرد.

از جمله گروه‌های مهاجری که از زمان‌های گذشته به استان مازندران کوچ کرده‌اند عبارت‌اند از : کردهای کردخیل نور، کردمحله جویبار، زاغمرز بهشهر.

فعالیت

به نظر شما اثرات مثبت و منفی مهاجرت به استان مازندران چیست؟

شکل ۹ــ۲ــ میدان ساری

فصل سوم

ویژگی‌های فرهنگی استان مازندران

درس نهم فرهنگ مردم مازندران

۱۴ آبان روز مازندران

فرهنگ و اهمیت شناخت آن

ساده‌ترین تعریف از فرهنگ عبارت است از روش زندگی که انسان‌ها برای برآوردن نیازهای اجتماعی خود برمی‌گزینند. مردمانی که دارای زبان و آداب و سنن مشترک هستند و در یک محدودهٔ جغرافیایی زندگی می‌نمایند یک گروه فرهنگی واحد را تشکیل می‌دهند.

شکل ۱ــ۳ــ جشن تیرگان

در گوشه و کنار استان ما نیز آداب و رسوم متنوع و بسیار جالبی وجود دارد که ما همه علاقه‌مندیم بدانیم مردم در شهر و روستاهای استان ما چگونه زندگی می‌کنند؟ چه زبان، گویش و لهجه‌هایی بین آنها رایج است؟ چه باورها و اعتقاداتی آنها را به انجام آداب و رسوم خاصی سوق می‌دهد؟ در این درس با چکیده‌ای از ویژگی‌های فرهنگی استان مازندران بیشتر آشنا می‌شوید.

فعالیت

ــ چرا باید ویژگی‌های فرهنگی محل زندگی‌مان را بشناسیم و در حفظ، گسترش و تعمیق آن بکوشیم؟ سه دلیل ذکر کنید.

۱ــ

۲ــ

۳ــ

ــ نظرتان دربارهٔ جملهٔ من به مازنی بودنم افتخار می‌کنم، چیست؟ تا به حال به این جمله فکر کرده‌اید؟

زبان[۱] و گویش[۲] و لهجهٔ[۳] مردم مازندران

گویش طبری (مازندرانی) که از گویش‌های کهن ایران است، زمانی متعلق به یکی از حوزه‌های پربار زبانی کرانه‌های جنوبی دریای خزر و بخش گسترده‌ای از شمال ایران بوده است.

برای مطالعه

این گویش به علت تغییرات آوایی به‌وجود آمده در برخی از واژه‌ها، به لهجه‌های گوناگون تبدیل شده است. حضور تیره‌ها و طوایف مهاجر به منطقه، به ویژه مناطق جلگه‌ای و ازدواج مردم بومی با مهاجران و همچنین گستردگی رفت و آمدهای بومیان با مردم سایر مناطق استان و کشور رواج گستردهٔ رسانه‌های گروهی متکی به زبان امروزی پارسی و نفوذ واژگان نواحی هم جوار در محاوره‌های مردم، گویش جلگه‌ها را با دگرگونی‌های آشکاری نسبت به چند دههٔ قبل همراه ساخته، اما این تغییرات در میان کوه‌نشینان شمالی البرز مرکزی، کمتر به چشم می‌خورد. در واقع گویش مازندرانی در این منطقه اصیل‌تر و پربارتر باقی مانده است. زبان قدیم اهالی قسمت جنوبی دریای خزر و جبال طبرستان، پهلوی بوده و به این زبان تکلم می‌کردند و در حال حاضر هم در زبان مردم آن سامان کلمات و لغات بسیار است و بلکه می‌توان گفت نیمی از تمام کلمات و لغات آنها پهلوی است. هم‌اکنون گویش‌های مختلفی در زبان مردم مازندران رایج است که بررسی‌های انجام شده وجود ۱۴ گویش و زبان مختلف شامل مازندرانی، فارسی، ترکی، بلوچی، ترکمنی، کردی، زابلی، تاتی، عربی،

۱ــ زبان، مجموعه‌ای ساختارمند از گویش‌هاست که بین آنها تفاهم متقابل وجود دارد.

۲ــ گویش، صورت تغییر یافته‌ای از زبان است. همین‌طور نحوهٔ بیان مقاصد در محل خاص است.

۳ــ لهجه، فضای واسط میان یک گویش و یک زبان است.

گوداری، روسی، کتولی، افتری و لری را در این منطقه روشن می‌سازد که این خود دلیل مهاجرت‌های زیادی است که در این ناحیه و این استان صورت گرفته است.

شعر در مازندران

در بسیاری از این سروده‌ها شاعران مازندرانی به ارتباطات اجتماعی و زندگی روزمره مردم این دیار اشاره شده است. شاعران مازندرانی بسیاری نیز در این دیار زندگی می‌کردند.

بیشتر بدانیم

نمونه‌ای از سروده‌های محلی مازندرانی

بیه شو، ونه بورم، بزنم پا، صحرا ره
ها کنم داد، بزنم ونگ، برانم خی‌هاره
بی چراغ سو، داس گرمه دوش
در کمبه تا شو پر بی ئره
انده شومبه راه، انده زمبه ونگ، تلاخونش تا سر بی ئره
خدایا کی بونه فرو بوره شو، راه دکفم بورم تاچشمهٔ لو
شه دسو و دیم و لنگ بزنم او، بورم تخت ور خوها کنم خو

برگردان

شب شده باید بروم صحرا را زیر پا بگذارم و بگردم / داد کنم و فریاد بزنم و خوک‌ها را برانم / بدون روشنایی و چراغ، داس به دوش بگیرم / مزرعه را دور بزنم تا شب پرواز کند / آنقدر راه می‌روم و داد فریاد می‌زنم / تا خروس سحری آوازش را بخواند / ای خدا کی می‌شود که شب فرو بیفتد / تا راه بیفتم به کنار چشمه بروم/ دست و صورت و پایم را آب بزنم / و بروم کنار تختم بخوابم

بیشتر بدانیم

ضرب‌المثل‌ها و کنایه‌ها

ــ ضرب المثل‌ها جلوه‌های ارزشمند فرهنگ مردم مازندران است که در درون خود رویدادهای تاریخی،

تجارب، هنجارها و ارزش‌های جامعه را در بر می‌گیرد و از نسلی به نسلی دیگر انتقال می‌یابد. این جملات به‌طور مختصر و کوتاه با آفریده‌ای از طنز و کنایه، مطالب آموزنده را به‌طور مستقیم به مخاطبان خود انتقال می‌دهد. در زیر به نمونه‌هایی از این ضرب المثل‌ها در مازندران اشاره می‌شود.

ــ او خورنی، سرچشمه جه بخور.

ــ معنا : می‌خواهی آب بخوری از سرچشمه آن بخور

ــ کاربرد : دقت در درست انجام دادن کارها و فعالیت.

ــ آدم شه مرگ و نه مردم جنازه سر بوینه

ــ معنا : انسان می‌بایست مرگ خود را بر روی جنازه دیگر مردم ببیند.

کاربرد : عبرت‌گیری و عاقبت اندیشی.

ــ گل خوانی بئیری، دماوند سر گل بئیر

ــ معنا : اگر گل یا خاک می‌خواهی از سر کوه دماوند بگیر.

فعالیت

شما هم می‌توانید با کمک دبیر مربوطه تعدادی از ضرب المثل‌های محل زندگی‌تان را بنویسید.

موسیقی در استان مازندران

گسترهٔ موسیقی مازندران افزون بر استان مازندران تا شهرهای سمنان و دامغان نیز می‌رسد. بر همین اساس موسیقی منطقهٔ مازندران را می‌توان به چند بخش جداگانه تقسیم کرد.

۱ــ موسیقی نواحی مرکزی مازندران : موسیقی این نواحی بر پایه اصیل‌ترین و کهن‌ترین نغمه‌ها و ملودی‌های چوپانی مازندران شکل گرفته است. محور اصلی موسیقی این بخش از سوی پنج مقام آوازی وزین و پرقدمت یعنی، طبری بلند، طبری کوتاه، کتولی بلند، کتولی کوتاه و میون کتولی و تعداد زیادی قطعهٔ ساز چوپانی است. این مجموعه اساس موسیقی آوازی و سازی مناطق مرکزی مازندران را تشکیل می‌دهد.

۲ــ موسیقی شرق مازندران : امروزه این نوع موسیقی در نواحی میان دورود ساری تا کوهپایه‌های طبری زبان گرگان کاربرد دارد. مهم‌ترین ساز در موسیقی شرق مازندران دوتار است. هسته مرکزی موسیقی شرق مازندران دومقام بزرگ هراتی است که ریشه در موسیقی ترکمنی و موسیقی شمال خراسان دارد. مضامین شعری در موسیقی شرق مازندران در برگیرنده داستان‌های عاشقانه، روایت‌هایی از کوچ، مهاجرت و اندوه است.

۳ــ موسیقی غرب مازندران : موسیقی این مناطق بین چالوس تا غرب نشتارود و تا گیلان گسترده است و بیشتر با نواهای چوپانی همراه است. سازهای رایج این منطقه عبارت‌اند از : نی، سرنا، دهل. از معروف‌ترین آهنگ‌هایی که توسط این سازها نواخته می‌شود می‌توان به طالب اشاره کرد.

بیشتر بدانیم

امیری خوانی

مازندرانی‌ها رباعی‌های منسوب به امیری پازواری و دوبیتی‌های شاعران گمنام دیگر را به ترتیب امیری و طوری می‌نامند. امیری آوازیست که از گوشه عشاق دشتی شروع شده و به دستگاه شور فرود می‌کند. امیری خوان معمولاً از دانگ دوم و گاهی دانگ سوم نغمه خود را آغاز می‌کند، اما به ندرت امیر خوانانی هستند که از دانگ سوم شروع می‌کنند و به دانگ دوم و در نهایت به دانگ اول ختم می‌کنند.

امیری چون همهٔ آوازهای مازندرانی تک تمی است و به کلمات و جملاتی چون علی جان و ای جان جان و به عنوان جمله مؤخره در پایان هر بیت یا هر بند ادامه می‌یابد. چنانچه خواننده یک بیت را در تم آواز بگنجاند امیری کوتاه را اجرا کرده و اگر دو یا چند بیت را در تم آواز بیاورد نوع بلند آن را خوانده است.

آواز امیری را معمولاً با همراهی «لله وا» (نوعی نی) می‌خوانند و گاهی هم از سازهای دیگر مانند کمانچه و دو تار بهره می‌جویند.

بیشتر بدانیم

بازی‌های محلی در استان مازندران

دختران و پسران در سنین مختلف به انواع بازی‌های محلی می‌پردازند. برخی از این بازی‌ها شناخته شده‌ترند. تپ‌چو، تیله بازی، پرپر ــ کلاغ پر، هفت سنگ کا، چش بیته کا، لیپ کا، آقوز کا. این بازی‌ها، سرگرمی سنتی اهالی مازندران، به‌خصوص مردم دهات و ییلاق این منطقه بوده است و تا حدود ۵۰ سال پیش، رایج‌ترین سرگرمی‌ها به حساب می‌آمده که در ایام بیکاری در ایوان خانه‌ها، منزلگاه‌های رمه‌ها و یا در مجالس

شکل ۲ــ۳ــ کشتی لوچو

شب‌نشینی‌ها و عروسی‌ها، اوقات فراغت را با این بازی‌ها پر می‌کردند. از مهم‌ترین این بازی‌ها می‌توان به کشتی لوچو اشاره کرد.

کشتی لوچو از کشتی‌های محلی استان مازندران است و در گذشته در مراسم عروسی اجرا می‌شد. اما امروزه در بعضی از نقاط استان این کشتی همه ساله در تابستان بعد از وجین شالی، هنگام فراغت کار روستاییان و یا اعیاد مذهبی و ملی برگزار می‌شود. جایزهٔ برندهٔ این کشتی یک رأس گاو است که توسط اهالی خریداری می‌شود.

برای مسابقهٔ دو نفر از کشتی‌گیران با تجربه به عنوان داور انتخاب می‌شوند، در این کشتی هرگونه ضربه زدن به بدن یا سر حریف، گرفتن انگشت، دست، سر و ضربه زدن به کتف و گرفتن گوش، خطا محسوب می‌شود. کشتی‌گیری که در یک دورهٔ چند روزه، تمامی حریفان را شکست دهد، برندهٔ مسابقه است. در طول برگزاری مسابقه، ساز و دهل نیز نواخته می‌شود تا شور و هیجان بیشتری به مسابقه بدهد.

پوشش سنتی مردم مازندران

نوع و چگونگی پوشش هر جامعه‌ای از ویژگی‌های خاص فرهنگی آن جامعه محسوب می‌شود. در مازندران هم به تناسب مناطق جغرافیایی و تنوع فرهنگی در هر منطقه انواعی از پوشش وجود داشت.

شکل ۳ــ۳ــ پوشاک سنتی زنان مازندران

در جدول‌های ۱ــ۳ و ۲ــ۳ به اختصار به انواع پوشاک زنان و مردان اشاره می‌شود.

برای مطالعه

جدول ۱ــ۳ــ انواع پوشاک زنان

تن پوش زنان	سرپوش زنان	پاپوش زنان
شلیته یا چرخی شلوار	چارقد	جوراب
نیم ساق	سراقوچ (نوعی کلاه زنانه)	کوش
جومه	گیس بند یا موباف	گالش
نیم تنه	مندل (سربندی از جنس کتان)	چاروق
چادر شو	مکنا	سرپایی
کلیجه (چادر شب مربع شکل)	روسری	چکمه

شکل ۴ــ۳ــ زنان روستا در حال بافت جوراب پشمی

جدول۲ــ۳ــ انواع پوشاک مردان

تن پوش مردان	سرپوش مردان	پاپوش مردان
جومه یا جامه	کلاه نمدی	جرب یا جورب
شلوار یا تمان	کلاه گوشی	کوش یا کلوش
نیم تنه	پوستین کلاه یا پوسته کلا	چاروق، سنتی‌ترین پاپوش این ناحیه
تن‌پوشی دکمه‌دار یا جلزقه	شب کلاه	چکمه
علیجه (معمولاً بلندتر از کت معمولی و تا نزدیک زانو)	عرقچین	سرپایی(دمپایی)
شولا یا لم چقا	دستمال سر	

شکل ۵ــ۳ــ بافندگی در روستاهای مازندران

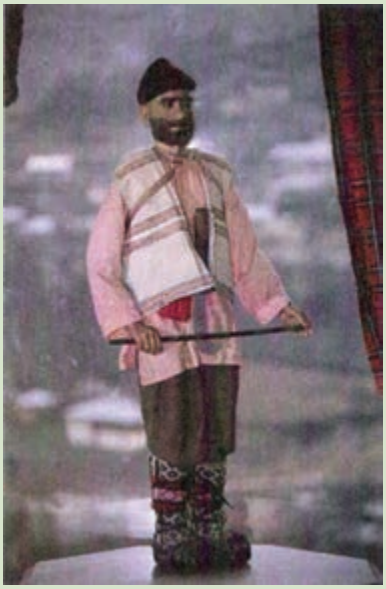

شکل۶ــ۳ــ لباس محلی مردانه

غذا، نان و شیرینی محلی استان مازندران

مازندرانی‌ها همیشه به میهمانداری و میهمان‌نوازی مشهور بودند. غذا، تنوع و کیفیت آن در فرهنگ مازندران دارای اهمیت زیادی است. چند نمونه از غذاهای محلی مازندران در صفحه بعد اشاره می‌شود :

بیشتر بدانیم

۱ــ آغوز مسما : خورشتی که از گردو، مرغ، ترشی انار درست می‌شود.

۲ــ دو آش : نوعی آش که با برنج و سبزی و کدو و دوغ محلی درست می‌شود.

شکل ۷ــ۳ــ تِلِم، وسیله‌ای برای گرفتن دوغ و کره از ماست

شکل ۸ ــ۳ــ تصویری از پخت و پز سنتی

۳ــ نازخاتون : بادمجان کبابی و له شده که به آن آبغوره، ریحان، جعفری و سیر کوبیده اضافه می‌شود.

۴ــ کهی انار : کدوی پخته همراه باقلا و عدس پخته شده با گردوی ساییده و دانه انار، که سیر داغ به آنها اضافه شده و مخلوط آن را همراه پلو می‌خورند.

۵ــ آلو خرش : مرغ پخته که همراه با تخم انار، آلوی سرخ شده و پیاز داغ پخته می‌شود.

مهم‌ترین شیرینی‌های محلی استان مازندران

۱ــ آغوزنون : آرد گندم، شیر، تخم مرغ و شکر را با هم مخلوط کرده سپس لای خمیر را گردو می‌گذارند.

۲ــ پشت زیک : شکر یا قند را در یک قاشق آب حل کرده روی اجاق می‌گذارند بعد از آن یک قاشق روغن و مقداری کنجد به آن اضافه کرده مایه را در سینی می‌ریزند و به اندازهٔ دلخواه برش می‌دهند.

۳ــ پیس گنده : این شیرینی شامل گردوی ساییده، شکر قرمز یا شیره خرمالو و آرد برنج سرخ شده و کنجد است.

بیشتر بدانیم

تهیه شکر قرمز به روش سنتی

در چند دهۀ گذشته به‌منظور تهیۀ شکر قرمز، کشت گیاه نیشکر در مناطق جلگه‌ای استان مازندران رواج داشته است. برای گرفتن شیره نیشکر و تبدیل آن به شکر قرمز از وسیله‌ای چوبی به نام کلیا که به ابتکار اهالی محل تمامی از چوب ساخته شده، استفاده می‌شود. به این منظور سرپناهی به ابعاد تقریبی ۵ در۱۵ متر مربع با مصالح سنتی موجود در محل که بیشتر از نی و چوب بود برپا می‌شد و در وسط این سرپناه کلیا قرار می‌گرفت.این وسیلۀ چوبی با نیروی محرکه، حیواناتی مانند گاو یا اسب به دور محوری حرکت دورانی داشته و در حین چرخش قطعات کوچک ساقه نیشکر در محلی به نام کلیادار فشرده شده و شیره نیشکر بر اثر فشار وارد شده به ساقه نیشکر، به وسیلۀ لولۀ چوبی به نام سله به داخل ظرف چوبی به نام نوکا می‌ریخت و با جوشانیدن شیرۀ نیشکر در دیگ‌های مخصوص پس از طی مراحلی، شکر قرمز جهت مصارف غذایی تولید می‌شد.

بازارهای محلی استان مازندران

بازارهای روز و هفتگی، بازارهایی هستند که در آن کالاهای روزمرۀ مردم عرضه می‌شود و تقریباً در کنار تمام بازارهای دائمی وجود دارد. خرید ارزان محصولات تازه توسط دست‌فروشان محلی از خصیصه‌های مهم این نوع بازارهاست و در حقیقت توسعۀ شهرنشینی در شمال ایران رابطۀ مستقیم با این نوع بازار دارد. بازارهای هفتگی در روزهای معینی از هفته تشکیل می‌شود و فروشندگان این بازارها عموماً دوره‌گردها هستند که اجناس خود را در ساعات اولیۀ صبح به این بازارها می‌آورند. کالاهای ساخته شده شهری به‌طور اخص و کالاهای روستایی به‌طور اعم در این بازارها عرضه می‌شود. بازارهای سنتی از گذشته رایج بوده است.

به‌طور خلاصه می‌توان خصیصه‌های ذیل را در این بازارها مشاهده کرد :

۱ــ ایجاد روابط اجتماعی و فرهنگی به‌دلیل روابط چهره به چهره

۲ــ رفع اختلافات محلی توسط ریش سفیدان از گذشته تاکنون

شکل ۹ــ۳ــ نمایی از بازارهای محلی در مازندران

مناسبت‌های خاص در استان مازندران

۱ــ نوروز خوانی : نوروزخوانان معمولاً پانزده روز قبل از فرا رسیدن عید نوروز به‌داخل روستاها می‌آیند و با خواندن اشعار در مدح امامان (ع)، طلیعه سال نو را به مردم مژده می‌دهند. نوروزخوانان چند نفرند که یک نفر اشعار را می‌خواند، یک نفر ساز می‌زند، نفر دیگر به نام کوله کش یا بارکش به در خانه‌های مردم می‌رود. صاحب‌خانه نیز با دادن پول، شیرینی، گردو، تخم مرغ، نخود و کشمش از آنان پذیرایی می‌کند.

بیشتر بدانیم

اشعار نوروز خوانی

ــ بادبهارون بیمو / نوروز سلطون بیمو/ مژده دهید به دوستان / گل به گلستون بیمو. بهار آمد بهار آمد خوش آمد/ علی با ذوالفقار آمد، خوش آمد/ نوروزتان نوروز دیگر / شما را سال نو باشد موارک.

۲ــ عید نوروز : هنگام تحویل سال افراد خانواده دور سفره هفت سین که با ظرافت و سلیقه خاصی توسط زنان چیده شده، می‌نشینند و منتظر سال نو می‌شوند تا پدر و بزرگ‌تر خانواده دعای تحویل سال را بخواند.

شکل ۱۰ــ۳

در این روز غذای عید، که معمولاً سبزی پلو با ماهی است آماده می‌شود و علاوه بر آن غذایی به‌عنوان خیرات برای اموات می‌پزند و بین مردم پخش می‌کنند. در گذشته در غروب شب اول سال به این اعتقاد که چراغ خانهٔ آنها همیشه روشن و نورانی باشد، به سر در خانه‌ها شمع یا شعله آتش آویزان می‌کردند.

بیشتر بدانیم

۳ــ مراسم تیرماه سیزده : از دیگر مراسم سنتی و رسمی مازندران تیرماه سیزده است که در اواسط آبان هر سال برگزار می‌شود. البته روایت‌های مختلف در مورد تیرماه سیزده وجود دارد.

در این شب همهٔ خانواده کنار هم جمع می‌شوند و تا پاسی از شب را به خوردن تنقلات و گوش دادن به قصه و افسانه‌های بزرگ‌ترها سپری می‌کنند. جوانان هم با در دست داشتن ترکه‌ای بلند که کیسه‌ای به انتهای آن بسته شده است. همراه کودکان به در خانه‌ها رفته و با سر و صدا و کوبیدن چوب به درخانه‌ها و لال بازی از صاحب خانه تقاضای هدیه می‌کنند. از طرف صاحب خانه به آنها پول، میوه و شیرینی داده می‌شود. هنگامی که لال به همراه گروه خود در کوچه‌ها شروع به حرکت می‌کند این اشعار را می‌خواند :

لال بیمو، لال بیمو، پارسال و پیرار بیمو، چل بزن دیگه بزن، لال انه لالک انه، پیسه گنده خوا انه، سال و ماه ارزون نوه، لال مار رسوا نو، لال انه لالک انه، پاربورده امسال انه.

ترجمه : لال آمده، لال آمده، پارسال و امسال آمده، چرخ نخ ریسی را حرکت بده، به دیگ بزن، لال آمد، لال کوچک آمد، کسی که شیرینی پیس کنده می‌خواهد می‌آید، سال و ماه ارزان نمی شود، لال بزرگ رسوا نمی شود، لال می‌آید، لال کوچک می‌آید، پارسال رفته امسال می‌آید.

۴ــ مراسم ورف چال (چاه برف) : یکی از مراسم قابل توجه در ارتباط با آب در روستای اسک واقع در جاده هراز مراسم ورف چال است. این مراسم در یکی از روزهای جمعه در فاصلهٔ اول تا پانزده اردیبهشت ماه همزمان با ذوب آخرین برف‌های زمستانی برگزار می‌شود.

شکل ۱۱ــ ۳ــ مراسم ورف چال

این مراسم ریشه در مبارزه با کم آبی برای مسافران و دام‌ها در فصل تابستان دارد. با توجه به اینکه منطقه مورد بحث در گذشته یکی از مناطق دامداری محسوب می‌شد، دامدارها برای تأمین آب مورد نیاز دام‌ها در فصل تابستان که برف‌های روی کوه آب می‌شد برف را در این چاه ذخیره می‌کردند تا درموقع کم آبی، آب مورد نیاز دام‌ها را تأمین کنند. امروزه منطقهٔ مورد بحث اهمیت گذشته خود را از نظر پرورش دام از دست داده ولی این سنت قدیمی همچنان در بین اهالی محل ادامه دارد.

۵ــ شب یلدا : شب اول زمستان را گت چله می‌نامند در این شب بنا به سنت دیرین همهٔ افراد خانواده دور هم جمع می‌شوند و با خوردن هندوانه، ماست، میوه و آجیل سرمای فصل زمستان را از خود دور می‌کنند. اعتقاد بر این است که با خوردن ماست یا هندوانه در شب یلدا، هرگز در زمستان سردشان نخواهد شد.

اعتقادات و باورهای عامهٔ مردم استان مازندران

زندگی اجتماعی در هر جامعه‌ای آمیخته به باورهای عمیقی است که به زندگی مردم جهت می‌دهد. از گذشته تاکنون مردم مازندران نیز دارای باورهای خاص خود بودند و به آنها اعتقاد زیادی داشتند و هنوز هم به بسیاری از آنها عمل می‌کنند، برای نمونه به چند مورد از باورهایی از این دست اشاره می‌کنیم.

بیشتر بدانیم

۱ــ اگر داروک بخونده، گنه وارش انه.

یعنی : اگر قورباغه سبز روی درخت بخواند، باران می‌آید.

۲ــ پنج شنبه نون و خرما در کامبی، تا امه مرده جه برسه.

یعنی : پنجشنبه نان و خرما بیرون می‌دهیم تا ثوابش به مرده ما برسد.

۳ــ چایی دله‌دار دره، مهمان قد بلندانه.

یعنی : ساقه چایی روی چای قرار گرفته، مهمان قد بلند می‌آید.

۴ــ خوی بد بدی، صدقه درها کن تا بدی اون خو بر طرف بوشه.

یعنی : خواب بد دیدی صدقه بده تا بدی آن خواب بر طرف شود.

فعالیت

به نظر شما بدون اعتقاد و باور، چه آسیب‌هایی به زندگی فردی و اجتماعی وارد می‌شود؟ آیا همهٔ باورها کاربرد دارند؟ آیا می‌توانید چند نمونه از این باورهای امروزی را نام ببرید؟

بیشتر بدانیم

فرهنگ تعاون و یاری‌گری در استان مازندران

یاری‌گری از ویژگی‌های جوامع سنتی است. تعاون و همکاری در همهٔ ابعاد زندگی اجتماعی از ضروریات این نوع زندگی است. یاری‌گری معمولاً به سه شکل همکاری برون سویه (دیگریاری)، همکاری میان سویه (همیاری) و همکاری درون سویه (خودیاری) بوده است. در گذشته که جوامع دارای زندگی سنتی بودند، این فرهنگ به‌طور رایج و روزمره در بین اهالی یک روستا یا حتی شهر دیده می‌شد. مازندران از جمله مناطقی است که فرهنگ تعاون

و یاری‌گری به‌طور عمیق در بین مردم آن وجود داشته است. این نوع همکاری بیشتر در آماده کردن زمین‌های کشاورزی برای کاشت گندم، برنج و سایر اقلام کشاورزی، در آماده کردن رودها و جوی‌ها برای آبرسانی به کشتزارها مانند لایروبی، جوی‌روبی، ساختن سد و آب‌بندها اجرای بسیاری از مراسمات خاص مذهبی مانند مراسم ماه محرم، ازدواج و عروسی، سوگواری و عزاداری مشاهده می‌شد. در همه‌جا این نوع همکاری دارای اسم خاصی بوده است که در مازندران بیشتر به نام کایر یا قرضی شناخته شده است. تصویر زیر نمونه‌ای از کاری را که با همکاری هم انجام می‌دهند، نشان داده می‌شود.

شکل ۱۲ــ۳ــ کوپا، انبار شالی در مزرعه نوعی همکاری میان سویه (همیاری)

فعالیت

آیا می‌توانید چند نمونه از کارهایی را که با فرهنگ یاری‌گری در استان، شهر و یا روستای شما صورت می‌گرفت، نام ببرید.

آیا در جوامع و زندگی امروزی هم فرهنگ یاری‌گری کاربرد دارد؟

فصل چهارم

پیشینهٔ تاریخی استان مازندران

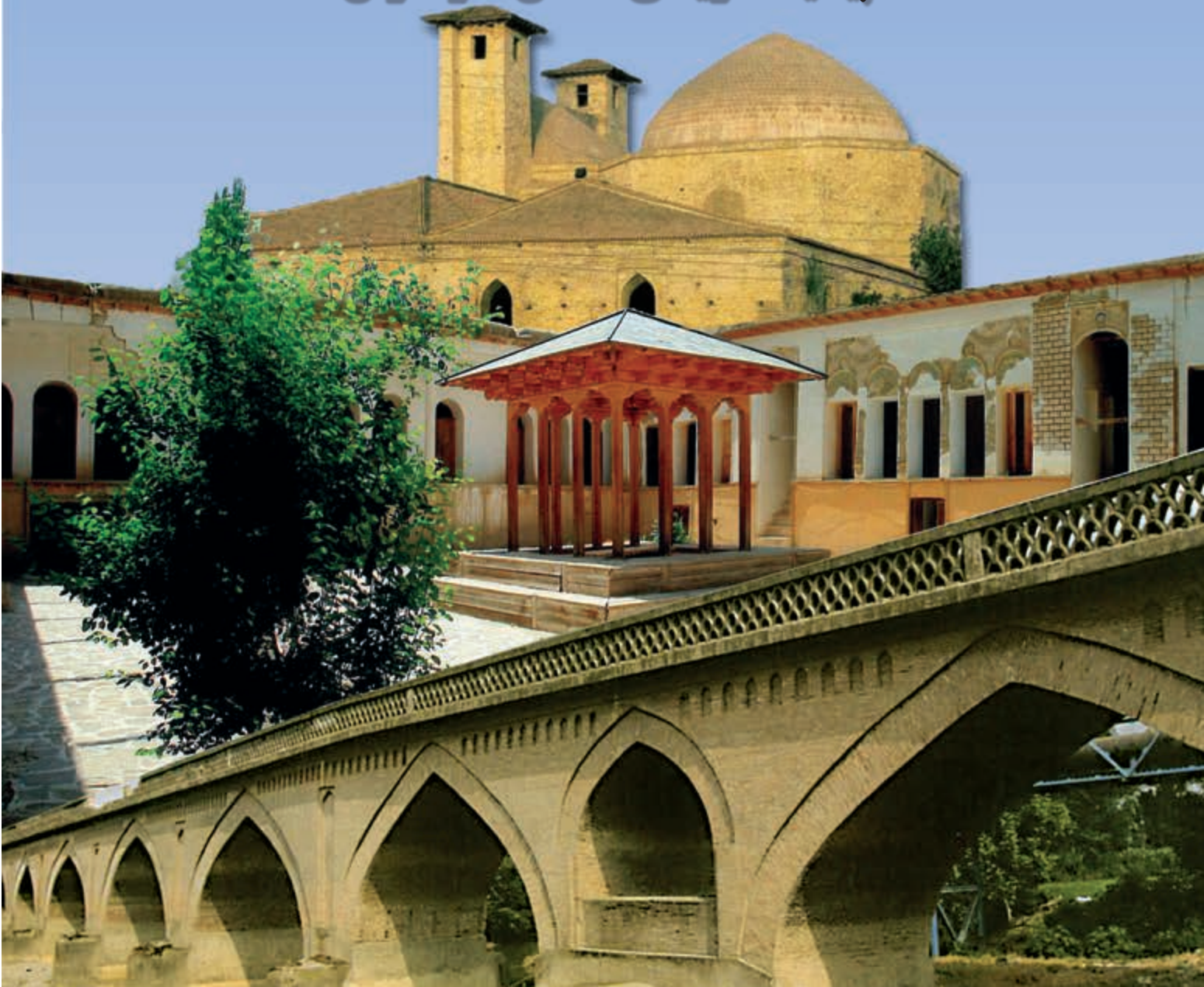

درس دهم پیشینهٔ تاریخی استان مازندران

۱۴ آبان روز مازندران گرامی باد

جغرافیای تاریخی مازندران

از تاریخ مازندران چه می‌دانید؟ آیا تاکنون با خود اندیشیده‌اید که، سرزمینی که اکنون مازندران نامیده می‌شود در گذشته‌ها :

چه نامیده می‌شد؟

چه اقوامی در آن می‌زیسته‌اند؟

حاکمان آن چه کسانی بوده‌اند؟

حدود و مرزهای آن تا کجا بوده است ؟

چه شهرهایی داشته است؟

در این درس می‌کوشیم تا با پاسخ به این پرسش‌ها و پرسش‌هایی دیگر از این دست شما را با گوشه‌هایی از گذشته‌های دور و نزدیک مازندران آشنا سازیم.

پتشخوارگر، تبرستان، مازندران : در دوره‌های قدیم هر قسمت از نواحی جنوبی دریای خزر نام‌های جداگانه‌ای داشته‌اند، سرزمینی که امروزه مازندران نامیده می‌شود، در دورهٔ هخامنشی و بعد از آن «پتشخوارگر» نامیده می‌شد که البته حدی فراتر از مازندران امروزی بود. بعدها این سرزمین به نام یکی از اقوام ساکن در آن یعنی «تپوری»، «تپورستان» نامیده شد که در دورهٔ اسلامی از آن با عنوان «طبرستان» یاد شده است. از قرن هفتم هجری قمری واژهٔ «مازندران» به‌تدریج جایگزین طبرستان شد.

فعالیت

درمورد وجه تسمیهٔ مازندران و نام‌های قدیمی آن چه می‌دانید؟

بیشتر بدانیم

دریای خزر!

دریایی که امروزه خزر و کاسپین نامیده می‌شود در گذشته‌های دور نام‌های دیگری چون دریای طبرستان، گیلان، قزوین، هیرکانیا، دیلم و در دوره‌های اسلامی با نام‌هایی چون ابسکون، آمل، ساری، گرگان، مازندران، جبال و

مغان و... شناخته می‌شد که حدود چهل نام از این دریا در دوره‌های مختلف باقی‌مانده است، خزر نام قومی قدیمی در شمال این دریا است که ترک نژاد و بر آیین یهود بودند و پس از تهاجم مغولان از بین رفتند. کاسپین نام امروزه این دریا در زبان‌های اروپایی است که آن را برگرفته از نام قومی به همین نام و به گفته برخی نیز بر گرفته از نام قومی به‌نام کاسی‌ها و یا حتی برگرفته از نام قزوین دانسته‌اند.

بیشتر بدانیم

سرزمین طبرستان در شرق از تمیشه در حوالی بندرگز کنونی آغاز و تا هوسم (رودسرکنونی) در غرب ادامه داشت، شهرهای مهم آن عبارت بودند از : آمل، ساری، تمیشه، چالوس، ناتل. کلار، کجور، و فریم.

وجود کوه‌های صعب العبور، دره‌های عمیق، رودهای پر آب و خروشان متعدد، جنگل‌های انبوه، تالاب‌های فراوان، بارش زیاد برف در نواحی کوهستانی و بارش فراوان باران در نواحی جلگه‌ای و رطوبت زیاد هوا از جمله عوامل طبیعی بودند که ورود مهاجمان به مازندران را دشوار می‌ساخت.

قرار گرفتن در بین کوه و دریا، زمین‌های حاصلخیز و محصولات کشاورزی انبوه و توانایی رزمی‌بالای مردم طبرستان، در همهٔ تاریخ موجب استقلال سیاسی و اقتصادی این منطقه شد. در دوره‌های اسلامی‌علاوه بر عوامل یاد شده، دوری از مرکز خلافت اموی و عباسی در شام و عراق و وجود خاندان‌های محلی قدیمی‌تسلط بر طبرستان را به رویای دست نیافتنی خلفای اموی و عباسی تبدیل نموده بود. به همین سبب طبرستان استقلال سیاسی خود را تا مدت‌های زیادی همچنان حفظ کرد.

مازندران پیش از تاریخ

غارهای فراوان در مناطق کوهستانی و تپه‌های متعدد در مناطق جلگه‌ای مازندران در دوره‌های مختلف، سکونتگاه انسان‌هایی با سطوح مختلفی از تمدن و فرهنگ بوده است. باستان شناسان قدمت برخی از آنها را از لحاظ سکونت انسان حتی تا ۴۰۰ هزار سال پیش تخمین زده‌اند. از نژاد و زبان ساکنان مازندران در این دوره‌ها اطلاعات درستی در دست نیست.

بیشتر بدانیم

غارهای التپه (علی تپه)، هوتو و کمربند در اطراف بهشهر از قدیمی‌ترین غارهای مورد استفادهٔ بشر در تاریخ ایران می‌باشند. قدمت آثار به‌دست آمده در غار التپه به ۱۲۵۰۰ سال پیش و در غار هوتو و کمربند نزدیک به ۱۲۰۰۰

سال پیش برمی‌گردد.

در این زمینه می‌توان از غارهای دیگری چون غار کمیشان در اطراف نکا، غار اسپهد خورشید در سواد کوه و دخمه‌های سنگی کافر کلی در اطراف آمل یاد کرد.

درسراسرجلگه‌های مازندران تپه‌های باستانی وجود دارند که برخی از آنها با نام‌های عمومی‌و محلی «دین» شناخته می‌شوند. برخی از آنها توسط باستان‌شناسان مورد کاوش قرار گرفته‌اند. یکی از این تپه‌های معروف «گوهرتپه»، در شهرستان بهشهر است. در حفاری‌های گوهرتپه شواهدی از ساختارهای معماری با دیوارهای خشتی و سنگی، تدفین مردگان به شکل ساده و قرار دادن اشیاء در کنار آنها، سفال، پیکرک انسانی و حیوانی، صنایع سنگی از جمله مهر و اشیایی از جنس مفرغ و آهن از جمله خنجر، لوازم آرایشی و دوک نخ ریسی به‌دست آمده است.

شکل۱ــ۴ــ نمونه‌هایی از آثار به دست آمده در گوهر تپه

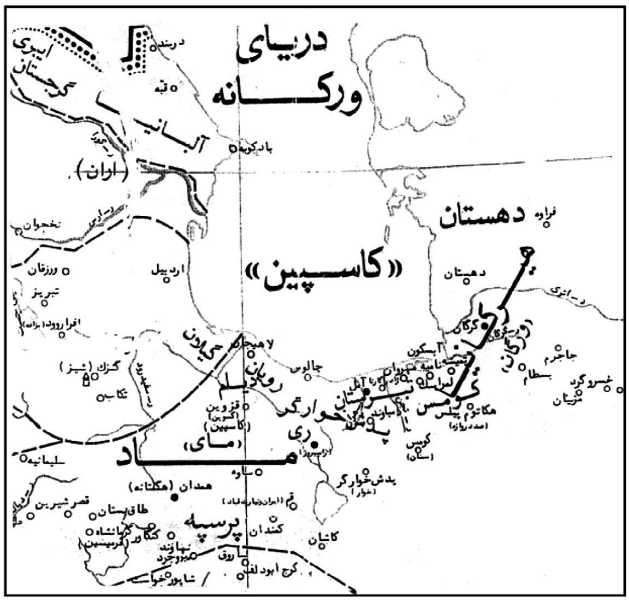

شکل۲ــ۴ــ مازندران در دورهٔ ساسانیان

تاریخ مازندران پیش از ظهور اسلام

سرزمین تپورستان یا مازندران کنونی یکی از استان‌های مهم دولت هخامنشی محسوب می‌شد. در لشکرکشی‌های شاهان هخامنشی ماردها و تپوری‌ها نقش زیادی داشتند. در آخرین جنگ هخامنشیان با اسکندر در گوگمل، مازندرانی‌ها مسئولیت نگهبانی از شاه و خانوادهٔ او را بر عهده داشتند.

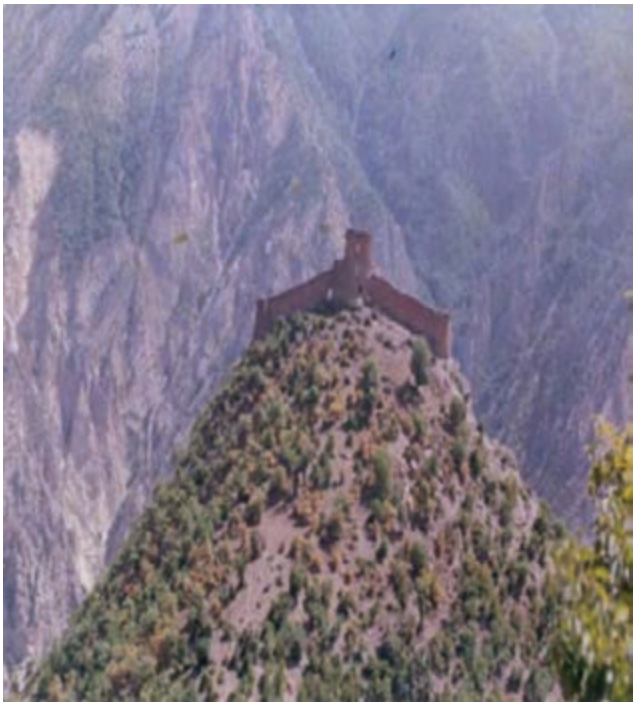

شکل ۳ــ۴ــ قلعه کنگلو در منطقه پل سفید سوادکوه

برای مطالعه

اسکندر مقدونی علی رغم تصرف نواحی جلگه‌ای مازندران، از تسلط بر مناطق جنگلی و کوهستانی بازماند. شیوهٔ منحصر به فرد جنگل‌نشینان مازندران در بهره بردن از فنون جنگی خاص جنگل و استفاده از درختان و شاخ و برگ آن، او را به‌عجز درآورد. در زمان فرهاد اول (پنجمین پادشاه اشکانی) وی توانست شورش مازندرانی‌ها را سرکوب کند و یکی از دو قوم معروف این سرزمین یعنی«ماردها» را مجبور به مهاجرت کند. در تمام دورهٔ اشکانی، مازندران همانند سایر نواحی ایران فرمانروایان مستقلی داشت که ضمن اعلام وفاداری به شاه اشکانی در امور داخلی استقلال داشته است.

بیشتر بدانیم

هنگام پادشاهی انوشیروان ساسانی برادرش کیوس حاکم مازندران شد و سعی کرد با کمک ساکنان این سرزمین اعلام استقلال کند.

در این دوره انوشیروان سیاستی در پیش گرفت تا مانع از شکل‌گیری یک حکومت واحد در طبرستان شود. بدین گونه که هنگامی که کشور ایران را به چهار قسمت اداری سیاسی تقسیم کرد، قسمت غربی مازندران را به فرماندهٔ آذربایجان و قسمت شرقی آن را در قلمرو فرماندهٔ خراسان قرار داد.

دین مردم طبرستان در این دوره آیین زردشت بود. آتشکده‌های مهمی‌از جمله آتشکدهٔ کوسان در نزدیکی بهشهر از اهمیت زیادی بین پیروان این دین برخوردار بود.

فعالیت

به نظر شما در دورهٔ باستان،چه راه‌هایی مازندران را با سایر نواحی مرتبط می‌ساخت؟

بیشتر بدانیم

جدول ۱ــ ۴ــ تقویم طبری باستان

ردیف	ماه‌های طبری باستان	ماه‌های هجری خورشیدی	
۱ــ	فردینه ماه	۲ مرداد	مبدأ سال شمار طبری باستان ۱۳۳ سال پیش از آغاز سال شمار هجری خورشیدی است. در این گاه شماری هر سال به ۱۲ ماه ۳۰ روزه تقسیم می‌شد و در پایان ماه هشتم همانند تقویم قدیم ایرانی ۵ روز به‌عنوان بهیزک یا پتک و در صورت کبیسه در آن ۶ روز شیشک می‌افزودند. در این تقویم هر روز ماه همانند تقویم اوستایی نام خاص خود را داشت، بنابراین سال ۱۳۹۰ هجری خورشیدی برابر ۱۵۲۳ــ۱۵۲۲ طبری باستانی می‌باشد.
۲ــ	کرچه ماه	۱ شهریور	
۳ــ	هر ماه	۳۱ شهریور	
۴ــ	تیر ماه	۳۰ مهر	
۵ــ	ملار ماه (مردال ماه)	۳۰ آبان	
۶ــ	شروینه ماه	۳۰ آذر	
۷ــ	میر ماه	۳۰ دی	
۸ــ	اونه ماه	۳۰ بهمن	
ــ	۵ یا ۶ روز باقی مانده از سال	۲۹یا۳۰ اسفند تا پایان۵ فروردین	
۹ــ	ارکه ماه	۶ فروردین	
۱۰ــ	د ماه	۵ اردیبهشت	
۱۱ــ	وهمنه ماه	۴ خرداد	
۱۲ــ	نورز ماه	۳ تیر	

فعالیت

آیا می‌دانید در چه سال طبری به دنیا آمده‌اید؟

تاریخ مازندران پس ازظهور اسلام

برای مطالعه

پس از آنکه انوشیروان ساسانی ادارهٔ مازندران را به خاندان‌های محلی سپرد، زمینهٔ پیدایش حکومت‌های محلی کوچک فراهم شد که تا قرن‌های بعد سبب رقابت و درگیری میان این حکومت‌ها و عدم یکپارچگی آنها شد. موقعیت جغرافیایی و توانمندی‌های اقتصادی مازندران بر استقلال و دوام این حکومت‌ها می‌افزود. بدین ترتیب در کمتر دوره‌ای مازندران توسط یک حکومت واحد اداره شده است.

مهم‌ترین حکومت‌هایی که در اواخر ساسانیان و پس از سقوط این سلسله فرمانروایی قسمت‌هایی از مازندران را بر عهده داشته‌اند عبارت‌اند از : قارنیان، پادوسپانان، آل‌دابویه، حاکمان و فرماندهان عرب و نمایندگان خلفای اموی و عباسی و علویان طبرستان.

بیشتر بدانیم

مازیار

مازیار و پدرش قارن در رقابت با حکومت‌های محلی طبرستان، به خلافت عباسی پیوستند. مازیار دین اسلام را پذیرفت و مسلمان شد و نام محمد بر او نهادند. خلیفهٔ عباسی مأمون حکومت نواحی کوهستانی مازندران را به او سپرد. برخی از مورّخان، اسلام آوردن مازیاررا ظاهری می‌دانند و بر این عقیده‌اند که او پنهانی بر دین زردشت بود و برای برپایی حکومتی شبیه ایران قبل ازاسلام تلاش می‌کرد و در این راه با بابک خرمدین و افشین هم پیمان شده بود. مأمون ابتدا مازیار را تأیید نمود و حکومت سراسر مازندران را به او سپرد ولی هنگامی‌که مازیار از پرداختن مالیات طبرستان به حاکمان طاهری در خراسان سر پیچی کرد فرمان سرکوب او از سوی خلیفهٔ بعدی صادر شد، عبدالله بن طاهر با همدستی برخی از یاران مازیار او را شکست داد و پس از دستگیری وی را به سامرا نزد خلیفه فرستاد. در سامرا به دستور خلیفهٔ عباسی معتصم، پس از شکنجه‌های فراوان، مازیار را به دار آویختند.

حاکمان و فرماندهان عرب و نمایندگان خلفای اموی و عباسی : در سال ۲۲ هجری قمری طبرستان از طریق صلح به روی فرماندهان عرب گشوده شد، در قرن اول و دوم هجری قمری چندین لشکرکشی از سوی فرماندهان خلفای اموی و عباسی به طبرستان صورت گرفت. در قرن سوم هجری خلفای عباسی امور این مناطق به‌ویژه نواحی جلگه‌ای را به حکومت طاهریان سپردند و تلاش نمودند با توافق با حاکمان محلی، این نواحی را مطیع نمایند و به تأسیس حکومت علویان در طبرستان انجامید.

علویان طبرستان : یکی از درخشان‌ترین دوره‌های تاریخ مازندران دورهٔ فرمانروایی علویان بر طبرستان است. در قرن سوم هجری ساکنان طبرستان تحت ستم دو گروه قرار گرفتند :

۱ــ زمین داران محلی و خاندان‌های حکومتی قدیم

۲ــ وابستگان حکومت طاهریان

شدت ستم این دو گروه موجب قیام مردم گردید، در این میان مردم از سادات علوی دعوت کردند تا رهبری قیام را بپذیرند.

فعالیت

به نظر شما چرا ساکنان مازندران از میان مخالفان خلافت عباسی، علویان را برای حکومت پذیرفتند؟

شکل۴ــ۴ــ امامزاده زرین نواــ قائم شهر

جدول ۲ــ۴

مدت حکومت هـ .ق	نام داعیان
۲۵۰ــ۲۷۰	حسن بن زید (داعی کبیر)
۲۷۰ ــ۲۸۷	محمد بن زید (داعی)
۲۸۷ــ ۳۰۱	نزدیک به چهارده سال فرمانروایی سامانیان
۳۰۱ــ۳۰۴	حسن بن علی (ناصر کبیر)
۳۰۴ــ۳۱۶	حسن بن قاسم (داعی صغیر)

حسن بن زید از نوادگان امام حسن (ع) دعوت مردم را پذیرفت و در سه شنبه ۲۵ رمضان سال ۲۵۰ هـ.ق برابر با ۱۴ آبان سال۲۴۳هـ.ش، بزرگان کلار و رویان با وی بیعت کردند و پس از پیوستن مناطق دیگر، در آمل وابستگان حکومت طاهری را شکست داد و خود را «داعی کبیر» نامید. از ویژگی‌های داعی کبیر در انتخاب حاکمان شهرهای مختلف، مشورت با مردم بود و این به موفقیت‌های بعدی و ماندگاری حکومت علویان یاری رساند.

بیشتر بدانیم

حسن بن زید پس از مدتی بر تمامی‌طبرستان و گرگان و دیلم (قسمتی از گیلان) مسلط شد وپس از تصرف ری، قم، قزوین، زنجان و ابهر تا نزدیکی همدان پیش رفت. داعی کبیر با صدور فرمانی برای حکام خویش اجرای اصول تشیع وتبلیغ آن را ابلاغ کرد. یعقوب لیث صفاری برای مدت کوتاهی طبرستان را تصرف نمود ولی ناتوانی در ادارهٔ آن، او را وادار به عقب نشینی کرد.

در زمان داعی محمد حکومت علویان با مخالفان داخلی و خارجی روبه‌رو بود. در نهایت سامانیان که خود را به خلافت عباسی وفادار می‌دانستند در سال ۲۸۷هـ.ق بر طبرستان چیره گردیدند و نزدیک به ۱۴ سال بر طبرستان فرمانروایی کردند.

معروفترین داعی علوی، حسن ابن علی معروف به ناصر کبیر بود که در سال ۳۰۱ قیام نمود و بر طبرستان مسلط شد. او دانشمندی مجاهد بود که در تبلیغ اسلام و تأسیس مدارس و مساجد بسیار کوشید. از جمله مدرسه و کتابخانهٔ معروفی درآمل ساخت که برخی آن را اولین مدرسه در جهان اسلام دانسته‌اند. از دلایل دیگر شهرت وی، دادگری و حمایت او از طبقات محروم بود.

آخرین داعی علوی، حسن بن قاسم معروف به داعی صغیر بود که پس از فرمانروایی برطبرستان توانست قسمت‌هایی از خراسان، ری، قم، قزوین و زنجان را تصرف نماید. این اقدام موجب نگرانی خلیفه و سامانیان شد و از سویی در داخل طبرستان نیز سرداران زیادی به مخالفت با داعی صغیر پرداخته بودند. در نهایت با حمایت سامانیان، اسفارپسرشیرویه و مرداویج زیاری توانستند با شکست و قتل داعی صغیر،به حکومت ۶۶ سالهٔ علویان خاتمه دهند.

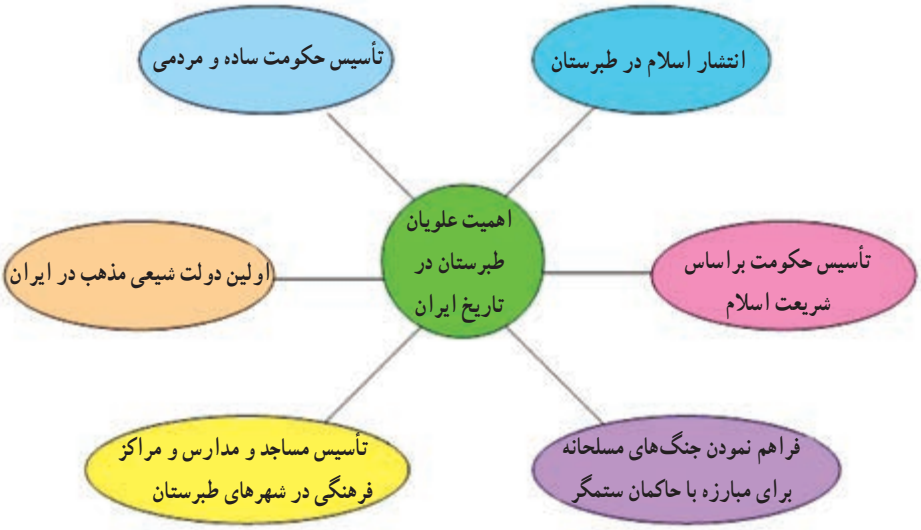

شکل ۵ــ۴ــ اهمیت علویان طبرستان درتاریخ ایران

بیشتر بدانیم

سرداران دیلمی‌در طبرستان : در قرن چهارم هجری مازندران برای مدتی عرصه جولان برخی از سرداران دیلمی‌از جمله اسفار پسر شیرویه و ماکان پسر کاکی و مرداویج پسر زیار و خاندان بویه بود. رقابت آل بویه و آل زیار و برخی خاندان‌های محلی طبرستان در قرن چهارم و پنجم هجری قمری ادامه یافت. فرمانروایان آل زیار بر قسمت‌هایی از طبرستان حکومت می کردند.

غزنویان و سلجوقیان در طبرستان : سلطان مسعود غزنوی در سال ۴۲۶ هـ.ق ساری و آمل را تصرف کرد و با بیرحمی‌به غارت و تخریب و آتش سوزی این نواحی پرداخت.

اسپهبد شهریار حسام الدوله از آل باوند توانست سپاهیان سلجوقی را شکست سنگینی دهد، چنان‌که سردار سلجوقی در گزارش به سلطان سلجوقی راه چارهٔ نفوذ در طبرستان را مهربانی و صلح با اسپهبد شهریار دانست. پس از صلح سلجوقیان با آل باوند، سیاست سلجوقیان ایجاد تفرقه در این خاندان بود. هرچند در این کار کوشیدند اما تا پایان دورهٔ سلجوقیان، مازندران هیچ گاه سرزمین مطیعی برای آنان نبود و بارها آل باوند طعم تلخ شکست را به آنها چشاندند.

مازندران در جدال با خوارزمشاهیان و مغولان : مدت فرمانروایی ده سالهٔ سلطان محمد خوارزمشاه بر مازندران و سختگیری‌های او و در نهایت پناهنده شدن او به مازندران پس از شکست از مغولان، موجب کینهٔ برخی

از حاکمان محلی از او و همکاری آنها با سپاه مغول شد.

سپاهیان مغولی در تعقیب خوارزمشاه در سال ۶۱۷ هـ.ق در شهرهای ساری و رویان و آمل، کشتار همگانی کردند و شهر باستانی تمشیه را برای همیشه ویران کردند. پس از چنگیز، لشکرکشی‌های سرداران مغول حدود یکصد سال به تناوب ادامه داشت.

برای مطالعه

مرعشیان و حملهٔ تیمور به مازندران : پس از فروپاشی ایلخانان مغول، قلمرو ایلخانان دچار آشفتگی شد و حکومت‌های محلی کوچک توسط سرداران مغول و خاندان‌های ایرانی تأسیس شد. یکی از این حکومت‌ها، حکومت سربداران خراسان بود که برای تصرف مازندران به این سرزمین لشکرکشی کردند ولی شکست سنگینی را متحمل شدند. این دوران پرآشوب و ناامن به اقتصاد مازندران به ویژه کشاورزی آسیب فراوان رساند.

دراین زمان که ستمگری شدت یافته بود مردم به سادات علوی روی آوردند و دو قیام در مازندران به رهبری سادات روی داد.

۱ــ قیام میرعمادالدین در هزارجریب

۲ــ قیام میرقوام الدین مرعشی درآمل.

امیر تیمور گورکانی در سال‌های پایانی قرن هشتم هجری عازم مازندران شد و پس از سرکوب مرعشیان، به قتل و غارت در ساری پرداخت. او عده‌ای از سادات را به ماوراءالنهر فرستاد. مرعشیان پس از چندی به مازندران بازگشته وحکومت آنها تا دورهٔ صفویه ادامه یافت. ویرانگری و غارت تیمور در مازندران به گونه‌ای موجب فقر و گرسنگی مردم شد که از نواحی دیگر گندم برای کشت و خوراک مردم آوردند. میرعماد الدین نیز پس از آغاز لشکرکشی‌های تیمور به نزد او رفت و تیمور نیز حکومت بر هزارجریب را به او واگذار کرد.

شکل ۶ــ۴ــ آرامگاه میرقوام الدین مرعشی ـ آمل

مازندران از دورهٔ صفویه تا پایان قاجاریه : در ابتدای تشکیل دولت صفویه، مرعشیان مازندران به اطاعت از صفویان پرداختند. در زمان شاه عباس صفوی، دولت مرکزی ایران تصمیم گرفت تا حکومت‌های کوچک در نواحی شمالی ایران را از میان بردارد. با از بین رفتن مرعشیان و سایر قدرت‌های محلی، از این زمان مازندران توسط استانداران و نمایندگان دولت صفویه اداره می‌شد. به دستور شاه عباس راه‌های جدیدی در مازندران احداث شد، از جمله راهی که از فیروزکوه تا فرح آباد و اشرف (بهشهر کنونی) می‌آمد. با اقدامات شاه عباس، امنیت و آبادانی در مازندران ایجاد شد. در سایهٔ این امنیت، کشاورزی و تجارت در این سرزمین رونق یافت. شاهان صفوی به مازندران اهمیت زیادی می‌دادند و مسافرت‌های زیادی به این سرزمین داشتند.

برای مطالعه

در زمان نادرشاه، سختگیری‌های بیش از حد او، به ویژه در گرفتن مالیات از مردم، موجب شورش علیه وی شد، که این شورش سرکوب شد.

در رقابت‌های کریم خان زند و محمد حسن خان قاجار بر سر قدرت، مازندران یکی از اصلی‌ترین صحنه‌های کشاکش آنها بود.

در دورهٔ قاجاریه، پس از انتخاب تهران به پایتختی ایران بر اهمیت مازندران افزوده شد. ناصرالدین شاه قاجار به مازندران سفر کرد و به آبادانی این منطقه همت گماشت. مازندران در دورهٔ مشروطه نیز همانند شهرهای دیگر ایران دربرپایی مشروطه نقش داشت و عده‌ای به حمایت از مشروطه پرداختند. در این دوره انجمن‌هایی در سطح شهرها تأسیس شد از جمله انجمن سعادت و انجمن حقیقت در ساری که در توسعهٔ مرام مشروطه و افکار جدید می‌کوشیدند.

شکل ۷ــ۴ــ پل محمدحسن خان ـ بابل

فعالیت

۱ــ چه عواملی موجب استقلال سیاسی و اقتصادی مازندران در طول تاریخ بودند؟
۲ــ علت و چگونگی تأسیس حکومت علویان در طبرستان را شرح دهید.
۳ــ در قرن هشتم هجری قمری چه قیام‌هایی به رهبری سادات علوی در مازندران روی داد؟

اندیشه و جستجو

۱ــ با مراجعه به یکی از امامزاده‌های نزدیک به محل سکونت خود گزارش تهیه کنید و در کلاس و یا از طریق خبرنامه‌های دانش‌آموزی به اطلاع سایر دانش‌آموزان برسانید.
۲ــ با راهنمایی معلم خود تقویم سال جاری طبری را به ترتیب روز و ماه تهیه و تدوین کنید.
۳ــ درمورد یکی از دوره‌های تاریخی مازندران تحقیق نمایید.
۴ــ با مطالعهٔ سفرنامه‌های اروپاییان در مازندران، مطالب جالب و ویژه را انتخاب و گزارش کنید.
۵ــ در مورد تاریخچهٔ شهر محل سکونت خود و نواحی اطراف آن تحقیق کنید و خلاصهٔ آن را به معلم خود ارائه دهید.
۶ــ با راهنمایی معلم و با همکاری دوستان خود در دبیرستان، کارگاه و نمایشگاه تاریخ استان مازندران را برپا سازید.

درس یازدهم نقش مازندران در حراست از کیان ایران اسلامی

«نه فقط بنده بلکه هرکسی که درجریان حوادث جنگ در دوران سال‌های پرمرارت جنگ باشد برای استان مازندران یک حساب مخصوص باز می‌کند».

«مقام معظم رهبری حضرت آیت اللّه خامنه‌ای»

مردم مازندران از دیرباز در دفاع از کیان ایران اسلامی کوشیده‌اند و در تمام ادوار تاریخ، سرفرازی مازندران را در استقلال و سربلندی ایران دانسته و در راه عزّت ایران از جان و مال خود مایه گذاشته‌اند. وفاداری ساکنان این استان به ایران پس از پیروزی انقلاب بیش از پیش بوده است و در این راه بیش از ده هزار شهید گلگون کفن تقدیم انقلاب و ایران کرده‌اند. اکنون نام بسیاری از اماکن و میادین شهرهای بزرگ ایران از جمله تهران مزین به نام امیران وسرداران شهید این استان است.

در مورد نقش مردم مازندران در دفاع از کیان ایران اسلامی به دو موضوع می‌توان اشاره کرد :

۱ــ مبارزه با ضد انقلاب داخلی

۲ــ مبارزه با تهاجم خارجی در مرزها در هشت سال دفاع مقدس

مدت کمی پس از پیروزی انقلاب اسلامی گروه‌های جدایی‌طلب و ضد انقلاب با هدف جدایی قسمتی از خاک ایران و براندازی انقلاب نوپا دست به قیام مسلحانه زدند. مردم استان مازندران از ابتدای تحرکات ضدانقلاب به دو شکل به دفاع از کشور و انقلاب برخاستند :

شکل ۸ــ۴ــ تندیس مادر فداکار، پنج شهیدیزدان خواه

۱ــ مبارزه با ضد انقلاب در استان‌های دیگر، یکی از استان‌هایی که پس از پیروزی انقلاب اسلامی با تلاش ضد انقلاب و حمایت رژیم بعث عراق در معرض جدایی از ایران قرار گرفت، استان کردستان بود که مردم مازندران با اعزام نیرو به این استان در دفع ضد انقلاب کوشیدند، تا جایی که ادارهٔ شهر مریوان و سپاه این شهر با نیروهای مازندرانی بود. مازندرانی‌ها در مبارزه با اشرار و سوداگران مرگ در مرزهای شرقی کشور نیز تلاش وافری داشته‌اند و در این راه شهیدان زیادی را تقدیم ملّت ایران کرده‌اند.

۲ــ مبارزه با ضد انقلاب در داخل استان مازندران، در سال ۱۳۶۰ گروه‌هایی که به نظام جمهوری اسلامی اعلان جنگ مسلحانه دادند، در جنگل‌ها و کوهستان‌های مازندران مخفی شدند. در بهمن ماه این سال یکی از این گروه‌ها کوشید شهر آمل را تصرف کند که با مقاومت مردم مواجه شد و با تحمل تلفات زیاد به هدف شوم خود دست نیافت.

فکر کنید و پاسخ دهید :

چرا شهر آمل به شهر «هزار سنگر» معروف شده است؟

حماسهٔ مردم آمل مورد ستایش بنیانگذار جمهوری اسلامی و مسئولان کشور قرار گرفت. شورای عالی امنیت ملی کشور پنج شهر مازندران را به عنوان مناطق عملیاتی اعلام کرد.

بیشتر بدانیم

دانش آموز شهید سیده طاهره هاشمی، وی در سال ۱۳۴۶ در آمل متولد شد. هم‌زمان با تحصیل به مطالعهٔ کتاب‌های مذهبی پرداخت و در این زمینه دست‌نوشته‌هایی از خود باقی گذاشت. این شهیده در یکی از نامه‌های خود به یک خواهر امدادگر نوشته است: «صف‌های طولانی برای شهادت تشکیل خواهیم داد و روزهٔ خون خواهیم گرفت.» شهیده طاهرهٔ هاشمی در جریان تهاجم گروه سربداران وابسته به اتحادیهٔ کمونیست‌ها به آمل در ششم بهمن ۱۳۶۰ به شهادت رسید.

بیشتر بدانیم

استان مازندران و دفاع مقدس

مردم مازندران پس از تهاجم همه جانبهٔ ارتش متجاوز عراق به خاک ایران در سال ۱۳۵۹ که با حمایت کامل قدرت‌های بزرگ جهانی و منطقه‌ای و سکوت مجامع بین‌المللی همراه بود، همهٔ استعدادها و توانایی‌های خود را در مقابله با تجاوز دشمن به کار گرفتند و در طی هشت سال دفاع مقدس در پی سرکوب و تنبیه دشمن متجاوز از پای ننشستند.

فاتح فاو

«لشکر ویژه ۲۵ کربلا یک لشکر قوی، قدرت‌مند، خط‌شکن و خط نگهدار بود».

«مقام معظم رهبری حضرت آیت الله خامنه‌ای »

تیم ده نفرهٔ کربلا در خرمشهر، بعدها به گروهان و در عملیات ثامن الائمه به دو گردان و در عملیات طریق القدس به تیپ ۲۵ کربلا و پس از عملیات محرم به لشکر ویژهٔ ۲۵ کربلا ارتقا یافت و تنها لشکر ویژهٔ سپاه بود. حضور فعال و چشمگیر در ۲۲ عملیات، به ویژه فتح حماسی و غرورآفرین فاو در عملیات والفجر ۸، شاهکار رزمندگان و شهدای این لشکر بود که موجب تعجب و تحسین کارشناسان نظامی‌دنیا قرار گرفت.

شکل ۹ــ۴ــ سلحشوران مازندرانی بر فراز مسجد شهر فاو

کوشش مازندرانی‌ها در سال‌های دفاع مقدس از چند جهت قابل بررسی است :

۱ــ در جبهه‌های رزم، در سال‌های دفاع مقدس حدود یک صد هزار نفر از مردم مازندران در قالب نیروهای بسیج، سپاه، ارتش و جهاد سازندگی عازم مناطق جنگی شدند. در این زمینه اصلی‌ترین نقش بر عهدهٔ **لشکر ویژهٔ ۲۵ کربلا** بود. یگان‌های دیگری از جمله : تیپ مهندسی ۴۵ جواد الائمه، تیپ کماندویی ۵۸ مالک اشتر، تیپ ۳۴ دریایی امام سجاد(ع)، تیپ ۷۵ ظفر، تیپ ادوات‌القارعه، سپاه مریوان و... در این راه می‌کوشیدند. لشکر ۳۰ گرگان

از ارتش جمهوری اسلامی ایران به‌طور خاص و سایر یگان‌های ارتش در سطح ملّی از توانایی‌های امیران و رزمندگان مازندرانی بهره‌مند بودند.

شکل ۱۰ــ۴ــ تصویر برخی از علمداران لشکر ۲۵ کربلا

۲ــ پشتیبانی جبهه‌ها، استان مازندران یکی از استان‌های پیشتاز در حمایت مادی و معنوی ازجبهه‌های جنگ به شمار می‌رفت. بخشی از امکانات مازندران در استان‌های جنگی و بخشی دیگر در داخل استان در خدمت جنگ قرار گرفت که به برخی از آنها اشاره می‌شود :

– احداث اردوگاه در جنوب و غرب کشور از جمله اردوگاه‌های علم الهدی و ملا ثانی در اهواز

– احداث نقاهت‌گاه از جمله در دانشگاه شهید چمران اهواز با ظرفیت ۵۰۰ تخت

– استفاده از ظرفیت بیمارستان‌ها، پزشکان، پرستاران و امدادگران استان

– اسکان مهاجران جنگی دراستان ازجمله درشهرک یثرب قائم شهر و مهمان شهر شهید کشوری

– ارسال هدایای نقدی قشرهای مختلف مردم به‌ویژه دانش‌آموزان به جبهه‌ها

– ارسال بخشی از تولیدات کارخانجات صنعتی استان به جبهه‌ها

– ارسال آمبولانس، کامیون، مینی‌بوس، اتوبوس و قایق به جبهه‌ها

شکل ۱۱ــ۴ــ بخشی از زیور آلات اهدایی مردم مازندران به جبهه

– ارسال کالاهای مورد نیاز جبهه‌ها از هدایای مردمی به مناطق جنگی

– احداث جاده‌ها، پل‌ها، خاکریزها، سنگرها، حفر کانال‌ها و تثبیت خطوط عملیاتی در مناطق جنگی توسط

مهندسی رزمی‌جهاد سازندگی مازندران

– بازسازی شهر سوسنگرد در استان خوزستان، طی ۱۹ ماه

– امداد رسانی به اسرای عراقی در ساری (مازندران از معدود استان‌های محل نگهداری اسرای عراقی بود.)

استان مازندران با تقدیم بیش از ده هزار شهید، حدود سی و پنج هزار جانباز و بیش از دو هزار آزاده در هشت سال دفاع مقدس کارنامهٔ درخشانی در حراست از کیان ایران اسلامی ارائه داده است که ۱۷۱۷ نفر آن دانش‌آموز بودند.

فعالیت

با راهنمایی معلم خود اسامی‌شهدای شهر خود را به تفکیک قشرها و نهادهای مختلف تهیه کرده و در جدولی تدوین کنید.

بیشتر بدانیم

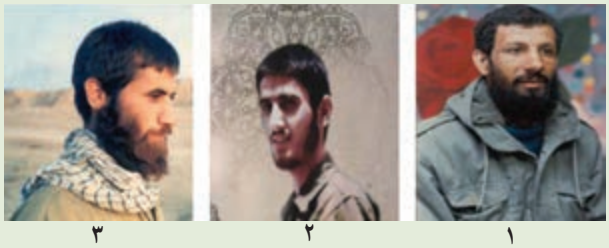

۱ ۲ ۳

۴ ۵

شکل ۱۲ــ۴ــ تصاویر بعضی از سرداران شهید

۱ــ شهیدحسین علی مهرزادی ۲ــ حسین بهرامی ۳ــ صادق مزدستان

۴ــ احمد امین طبرسی ۵ــ علی رضانوری

در ادامهٔ درس با نام و خدمات برخی ازامیران و سرداران شهید استان آشنا می‌شویم.

امیران و سرداران شهید استان مازندران :

نامدارترین خلبان جهان،امیرسرلشکرخلبان شهیدعلی اکبرشیرودی :

شهید شیرودی

شهید شیرودی در سال ۱۳۳۴ در قریهٔ بالا شیرود تنکابن متولد شد و پس از طی دورهٔ دبیرستان به هوانیروز ارتش پیوست و در مبارزه برای پیروزی انقلاب شرکت داشت. در جنگ‌های غرب کشور رشادت زیادی از خود نشان داد تا جایی که ایشان را «ستاره غرب» نامیدند. مبارزهٔ وی و همرزمانش، با سه فروند بالگرد در برابر یک لشکر عراق، از او چهره ای مثال زدنی ساخت تا جایی که او را «مالک اشتر زمان» خواندند. یکی از ویژگی‌های اخلاقی وی آن بود که ارتقای درجهٔ نظامی‌را نمی‌پذیرفت، شیرودی را یکی از نامدارترین خلبانان چرخبال‌های شکاری جهان می‌شناسند؛ زیرا رکورد بیشترین ساعت پرواز در جهان به او تعلق دارد. شهید سرافراز شیرودی در تاریخ ۸اردیبهشت ۱۳۶۰ در ارتفاعات بازی دراز جاودانه شد. **مقام معظم رهبری** دربارهٔ این شهید فرمودند : «شیرودی اولین نظامی‌بود که من در نماز به او اقتدا کردم».

سیمرغ، امیرسرلشکر خلبان شهید احمد کشوری :

شهید کشوری

شهید کشوری در سال ۱۳۳۲ در فیروزکوه دیده به جهان گشود و در کیاکلا پرورش یافت. در نوجوانی در فعالیت‌های مذهبی شرکت داشت.یک‌بار در رشتهٔ طراحی مقام اول کشور را کسب کرد، وی در ورزش کشتی نیز درخشش داشت. با آنکه فردی نظامی‌بود ولی در آستانهٔ پیروزی انقلاب به مطالعهٔ کتاب‌های سیاسی، طراحی و ترسیم نقاشی‌های سیاسی علیه رژیم پهلوی و شرکت در راهپیمایی‌ها اهتمام داشت. پس از شروع جنگ تحمیلی رشادت‌های فراوان از خود نشان داد و با وجودی که بارها مجروح شد اما از پای ننشست. در ۱۵ آذر ۱۳۵۹ درارتفاعات میمک ایلام با حملهٔ هواپیماهای عراقی پیکر پاکش در آتش سوخت. **مقام معظم رهبری** دربارهٔ شهید فرمودند : «شهید کشوری از مؤمنین باللّه و رجال صادق در راه این انقلاب بود».

علمدار لشکر ویژه ۲۵ کربلا، سردار سرلشکر شهیدمحمد حسن قاسمی‌طوسی :

شهید محمدحسن قاسمی‌طوسی

وی در سال ۱۳۳۷ در نکا متولد شد. در راهپیمایی‌های سال ۱۳۵۷ و پخش اعلامیه‌ها نقش زیادی داشت.از ویژگی‌های شهید می‌توان کمک به محرومان و نیازمندان، سختگیری در حفظ بیت المال و دوستی با نیروهای تحت امر را نام برد. در مقطعی از سال‌های دفاع مقدس جانشینی فرماندهی لشکر ۲۵ کربلا را به عهده داشت و در عملیات‌های مهمی‌چون بدر، قدس ۱ و ۲، کربلای ۱، ۴ و ۵ و به ویژه در عملیات پیروزمندانهٔ والفجر ۸ در فتح فاو نقش کلیدی

را برعهده داشت. در سال ۱۳۶۶ به شهد شیرین شهادت دست یافت ولی پیکر پاکش پس از ۸ سال به زادگاهش بازگشت. شهید به پاس رشادت‌هایش مفتخر به دریافت مدال فتح از جانب فرماندهی معظم کل قوا شد.

امیر سرلشکر شهید سید مسعود منفردنیاکی :

شهید منفرد نیاکی

در سال ۱۳۰۸ در آمل به دنیا آمد و دوره‌های نظامی‌عالی را طی کرد.هنگام شروع جنگ، فرماندهٔ لشکر ۸۸ زرهی زاهدان بود، سپس به فرماندهی لشکر ۹۲ زرهی اهواز و جانشین فرماندهی نیروی زمینی ارتش در جنوب منصوب شد. در این سمت‌ها با رشادت کارنامه‌ای پرافتخار در عملیات‌های بزرگی چون : طریق القدس، فتح المبین، بیت المقدس، والفجر مقدماتی، والفجر ۱ و رمضان از خود برجای گذاشت و در ۱۳۶۴/۵/۶ به درجهٔ رفیع شهادت نائل شد.از ویژگی‌های شهید این بود که حتی در هنگام تشییع و تدفین دختر جوانش نیز ترجیح داد در کنار سربازان خود که آنها را فرزندان خود می‌دانست بماند. هنگامی‌که عده‌ای از راز و نیاز او در دعای توسل در نزد حضرت امام گزارشی دادند،امام فرمودند : «این اصل رجعت انسان است به فطرتش».

سردار سرلشکر شهید حاج حسین جان بصیر :

شهید حاج حسین جان‌بصیر

در شب عاشورای سال ۱۳۲۲ در فریدونکنار چشم به جهان گشود. کودکی و نوجوانی او با فعالیت‌های مذهبی و مداحی برای اهل بیت (ع) طی شد. در سال ۱۳۴۲ با اینکه سرباز بود، در سخنرانی معروف امام حاضر شد و بعدها نیز با استمرار مبارزات خود به‌ویژه در برپایی راهپیمایی‌ها نقش فعالی داشت. پس از پیروزی انقلاب اسلامی نیز مدتی برای مبارزه با شوروی و حکومت وابسته به آن در افغانستان، به این کشور سفر کرد. از نخستین روزهای شروع جنگ عازم جبهه‌ها شد و در واحدهای مختلف نظامی‌از خود رشادت‌های بسیار نشان داد و بارها مجروح شد. حضور او در عملیات‌های متعدد از جمله فتح فاو و کربلای ۵ چشمگیر بود. سرانجام در سال ۱۳۶۶ در عملیات کربلای ۱۰ به آرزوی دیرینهٔ خود یعنی شهادت دست یافت.

جدول۳ــ۴ــ اسامی‌و ویژگی‌های برخی ازسرداران شهید استان مازندران

ردیف	نام شهید	محل تولد	تاریخ شهادت	محل شهادت	مقام وویژگی‌های ممتاز
۱	اکبر اسفندیاری	ساری	۱۳۶۵	ام رصاص	ریاست ستاد پشتیبانی جهاد مازندران
۲	حبیب اللّٰه افتخاریان	بهشهر	۱۳۶۳	مریوان	فرماندهی تیپ۲۵کربلا،سپاه بانه ومریوان
۳	احمد امین طبرسی	آمل	۱۳۶۴	اروندرود	فرمانده گردان مهندسی رزمی
۴	حسین بهرامی	ساری	۱۳۶۰	تپه‌های اللّٰه اکبر	فرمانده ومحافظ سوسنگرد

۵	حسین خلعتبری	رامسر	۱۳۶۴	سنندج	قهرمان جنگ دریایی در نابودسازی نیروی دریایی عراق، ۷۰پرواز برفراز عراق
۶	پرویزذبیحی سوادکوهی	جویبار	۱۳۵۹	موصل	سرلشکر خلبان
۷	صفر روحی	قائم شهر	۱۳۶۵	شلمچه	مسئول طرح خودکفایی لشکر۲۵کربلا
۸	جعفرسپهری	نور	۱۳۶۱	فرودگاه	افسر عملیات ژاندارمری خوزستان
۹	میر حسن سجادی نیاک	آمل	۱۳۶۰	کرخه	سرلشکر خلبان
۱۰	یوسف سجودی	بابل	۱۳۶۳	جزیره مجنون	فرمانده تیپ الغدیر لشکر ۱۷علی بن ابی طالب(ع)، گرفتن روزه در اکثر روزها
۱۱	فیروزشیخ حسنی	تنکابن	۱۳۵۹	دزفول	اولین خلبان شهید دفاع مقدس، مدرس دوره‌های خلبانی
۱۲	جعفرمهدوی ملک کلایی	قائم شهر	۱۳۵۸	پاوه	سرلشکر خلبان
۱۳	حسین علی مهرزادی	بهشهر	۱۳۶۴	فاو	رییس ستاد لشکر ویژه ۲۵ کربلا
۱۴	سیدمنصور نبوی	ساری	—	شلمچه	مسئول طرح و عملیات لشکر۲۵کربلا
۱۵	علی رضا نوری	ساری	۱۳۶۵	شلمچه	قائم مقام لشکر ۲۷حضرت رسول(ص)
۱۶	کمیل ایمانی	سوادکوه	۱۳۶۷	شلمچه	مسئول گردان تخریب لشکر ۲۵ کربلا
۱۷	موسی پسندی	نوشهر	۱۳۶۲	—	جانشین طرح وعملیات لشکر۲۵کربلا
۱۸	غلامرضاصادقی کوهستانی	چالوس	۱۳۶۵	مریوان	مسئول آموزش
۱۹	جلیل محمودنژاد	رامسر	۱۳۶۵	شلمچه	فرمانده گردان
۲۰	صادق مزدستان	قائم شهر	۱۳۶۱	فکه	فرمانده تیپ
۲۱	حمیدرضا نوبخت	بابلسر	۱۳۶۶	شلمچه	فرمانده تیپ

فعالیت

اگر سرداران و امیران شهید دیگری را می‌شناسید، جدولی همانند جدول بالا تدوین نمایید.

چهره‌های پرافتخار و ستاره‌های پرشماری در آسمان علم و ادب مازندران درخشیده‌اند و آثار گران بهایی از خود به یادگار گذاشته‌اند که در ادامهٔ این درس شما فقط با نام و آثار تنی چند از این فرهیختگان آشنا می‌شوید.

بیشتر بدانیم

چهره‌های مذهبی و انقلابی مازندران

عمادالدین حسن بن علی طبری : این عالم بزرگ در قرن هفتم هجری قمری تا ابتدای قرن هشتم می‌زیست. او از بزرگ‌ترین علمای زمان خود در زمینهٔ فقه و حدیث بوده است و از شهرهای مختلف ایران شاگردان فراوانی داشته است.از آثار این عالم بزرگ در منابع مختلف یاد شده است از جمله کتاب «تحفة الأبرار فی مناقب الائمة الأطهار(ع) » که در اصول دین و در اثبات ولایت وامامت امیرالمؤمنین و حقانیت تشیع است.

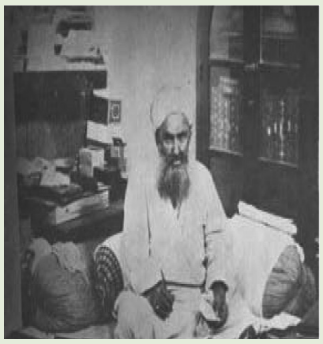

شهید شیخ فضل الله نوری : در سال ۱۲۲۲ هـ.ش در لاشَک کجور در یک خانوادهٔ صاحب علم دیده به جهان گشود. تحصیلاتش را در نجف گذراند و در علوم دینی از جمله فقه، اصول، رجال، کلام، حکمت و عرفان احاطهٔ کامل یافت وسرآمد زمان خود گردید. پس از بازگشت به تهران کلاس درس او دارای اعتبار و اهمیت فوق‌العاده بود. آثار و تألیفات بسیاری از آیت الله نوری به یادگار مانده است، ازجمله : «تذکرة الغافل و ارشاد الجاهل» در رد سیاست مشروطه و «تحریم مشروطیت». شیخ فضل‌اللّه در مبارزه علیه قرارداد تنباکو و مبارزه برای برقراری عدالت تا پیش از مشروطه حضور فعالی داشت، اما پس از مشروطه، بخشی از قانون اساسی و افکار و اقدامات مشروطه خواهان را ناشی از تعالیم غربی و منحرف می‌دانست، به همین جهت به مخالفت با مشروطه برخاست. پس از تصرف تهران مشروطه خواهان در۱۲۸۸ هـ.ش شیخ فضل اللّه را به اتهام مخالفت با مشروطه محاکمه کردند و به شهادت رساندند.

آیت اللّه العظمی‌حاج میرزاهاشم آملی : در سال ۱۲۷۸ هـ.ش در روستای پردمه لاریجان متولد شد. وی تحصیل در دورهٔ ابتدایی را در آمل و دوره‌های عالی را در مدرسهٔ علمیهٔ سپهسالار تهران و حوزه‌های قم ونجف گذراند و از محضر اساتید بزرگ زمان خود استفاده کرد. وی پس از بازگشت به قم شاگردان بزرگی را تربیت کرد. آثار بسیار زیادی از این بزرگوار به یادگار مانده است از جمله «کتاب الطهارة» و «کتاب الصلاة». آیت اللّه آملی مدارس و مساجد زیادی نیز در قم

و مازندران تأسیس کرد که از جملهٔ آنها مدرسهٔ علمیهٔ ولی عصر (عج) در قم است. وی خوش بیان و خوش برخورد بود. نظم در زندگی، جدیت در تحصیل و تدریس و مردمی‌بودن از ویژگی‌های این عالم فقید بود. این عالم ربانی در سال ۱۳۷۱ هـ.ش بدرود حیات گفت.

حجة الاسلام سید عبدالکریم (سیدحبیب‌الله) هاشمی‌نژاد :

شهیدهاشمی‌نژاد در سال ۱۳۱۱ هـ.ش در بهشهر متولد شد. تحصیلات ابتدایی را در کوهستان بهشهر گذراند و پس از آن، تحصیلات عالی را در قم در نزد اساتید بزرگی طی کرد و سپس در مشهد اقامت گزید. پس از دستگیری امام خمینی(ره)، هاشمی‌نژاد نیز مبارزات خود علیه حکومت پهلوی را با سخنرانی‌ها و چاپ کتاب گسترش داد و بارها به زندان افتاد، به گونه‌ای که او را از ارکان رهبران مذهبی مبارز، به‌ویژه در مشهد و مازندران می‌دانستند. پس از پیروزی انقلاب اسلامی با رأی مردم مازندران به مجلس خبرگان راه یافت و در سال ۱۳۶۰ به دست منافقین به شهادت رسید. از شهید هاشمی‌نژاد آثار و تألیفات زیادی از جمله «مناظرهٔ دکتر و پیر» به یادگار مانده است که بارها تجدید چاپ شده است.

تاریخ نویسان مازندران

ابو جعفر محمد بن جریر طبری : در سال ۲۲۴ هـ.ق در آمل متولد شد و وفات او را به سال ۳۱۰ هـ.ق در بغداد می‌دانند. او در مدت چهل سال؛ روزی چهل صفحه مطالب علمی می‌نوشت. تفسیر طبری بر قرآن در ۳۰ مجلد نه فقط قدیمی‌ترین تفاسیر بلکه از بزرگ‌ترین مجموعهٔ روایات تفسیری هم به شمار می‌رود. مهم‌ترین اثر او در تاریخ عمومی به نام «تاریخ الرسل والملوک» است که به «تاریخ طبری» مشهور است. او در این کتاب حوادث تاریخی را از آغاز آفرینش تا سال ۳۰۲ هـ.ق نوشته است.

ابن اسفندیار : بهاء الدین محمدبن حسن بن اسفندیار مورخ معروف و نویسندهٔ کتاب تاریخ طبرستان است که از زندگی او اطلاع محدودی در دست است. درسال ۶۰۶ هـ.ق از بغداد عازم ری و آمل شد، کتابی به نام تاریخ طبرستان که به عربی نوشته شده بود را یافت و پس از آن با مسافرت‌های فراوان، به جمع‌آوری اسناد و مدارک پرداخت و پس از پنج‌سال کتاب تاریخ طبرستان خود را از ابتدای بنیاد طبرستان تا پایان دومین سلسلهٔ باوندیه نوشت. این کتاب از مهم‌ترین منابع تاریخ ایران و مازندران به‌شمار می‌رود.

مولانا اولیاء الله آملی : از مورخان قرن هشتم هجری قمری است که در شهر آمل متولد شد و در سال ۷۵۰ به دربار فخرالدوله شاه غازی از پادوسبانان رویان راه یافت و در سال ۷۶۴ هـ.ق کتاب «تاریخ رویان» را به نام او تألیف کرد. به عقیدهٔ مورخان این کتاب اقتباس از تاریخ طبرستان ابن اسفندیار است.

ظهیرالدین مرعشی : او از خاندان سید قوام الدین مرعشی فرمانروای مازندران بود که در ۸۱۸ هـ.ق متولد شد و از طرف آل کیای گیلان به حکومت سیاکله رود و قزوین و اردبیل منصوب شد. اثر معروف او «تاریخ طبرستان و رویان و مازندران» است که از قدیمی‌ترین زمان تا سال ۸۸۱ هـ.ق را در بر می‌گیرد. او کتاب دیگری به نام «تاریخ گیلان و جرجان و دیلم و ری» نیز به نگارش در آورده است.

شاعران مازندران

پدر شعرنو،نیما یوشیج : علی اسفندیاری در سال ۱۲۷۶ هـ.ش در یوش مازندران متولد شد، دوران تحصیل را در مدرسهٔ سن لویی تهران گذراند و با زبان‌های خارجی آشنا شد و به کار شعر و داستان نویسی پرداخت. اشعار او آغازگر سبک نوینی در شعر فارسی بود که با مخالفت طرفداران سبک قدیمی‌روبه‌رو شد. او مایهٔ اصلی شعر خود را رنج می‌دانست. از نیما آثار زیادی به یادگار ماند که پس از مرگش بنا به سفارش او جمع‌آوری شد. مجموعهٔ اشعار نیما به چاپ رسیده است. نیما در سال ۱۳۳۸ هـ.ش بدرود حیات گفت و پیکرش پس از ۳۴ سال در سال ۱۳۷۲ به یوش منتقل گردید و در خانهٔ پدری دفن شد.

امیر پازواری : تاریخ زندگانی او درست روشن نیست، زادگاه او را پازوار می‌دانند. در جوانی دلدادهٔ دختری به نام گوهر می‌شود، مجموعهٔ اشعار او در دلبستگی این عاشق و معشوق است، زیباترین فصل آن، موضوع مرثیه‌ای است که امیر پس از غرق شدن گوهر در رودخانه سروده است. امیر پازواری در مازندران از شهرت بسیار زیادی برخوردار است.

طالب آملی : از مشهورترین شاعران ایران در قرن یازدهم هجری قمری است که در علوم دیگر از جمله هندسه، منطق، هیئت و فلسفه نیز مهارت داشت. طالب آملی پس از چندی به هند سفر کرد و در آن دیار به شهرت رسید.

دانشمندان مازندران

عمر بن فرخان طبری : اختر شناس، مترجم، ریاضی‌دان و معمار مشهور در قرن دوم هجری قمری بود. او را از طراحان شهر بغداد دانسته‌اند، همچنین او در ترجمهٔ کتاب‌ها از پهلوی به عربی نقش فراوان داشت. فرخان طبری آثار زیادی تألیف کرد که در تندباد حوادث از بین رفته‌اند که از جملهٔ آنها می‌توان «الاربع بطلمیوس» و

«جوامع‌الاسرار فی علم النجوم» را نام برد.

نخستین کتاب پزشکی در دنیای اسلام : ابوالحسن علی بن سهل بن ربن طبری (ابن ربن طبری) در سال ۱۹۲ هـ.ق متولد شد. درابتدا از علمای یهود بود و مدتی در دربار مازیار می‌زیست و پس از آن به بغداد رفت و مسلمان شد. اگر چه او را ریاضی‌دان، اختر شناس، مترجم وادیب می‌دانند اما شهرت بیشتر او در پزشکی است که کتابی به نام «فردوس الحکمه» نوشته که آن را اولین دایرة المعارف پزشکی در جهان اسلام دانسته‌اند. علی بن ربن طبری آثار دیگری نیز داشته است. وفات او را به سال ۲۷۴ هـ.ق می‌دانند.

ابوسهل ویجن (بیژن) بن رستم کوهی : وی در قرن چهارم هجری قمری می‌زیست و وفات او را به سال ۴۰۵ هـ.ق دانسته‌اند. او در دورهٔ آل بویه در بغداد به سال ۳۷۸ رصدخانه‌ای بنا کرد. کوهی علاوه بر نجوم در ریاضیات و به‌ویژه در هندسه مقامی‌شامخ داشت و آثار بسیاری در این زمینه به نگارش در آورد که بعدها مورد استفادهٔ دانشمندان معروفی چون خیام،بیرونی و نصیرالدین طوسی قرار گرفت. برخی از آثار وی عبارت‌اند از : «رسالة فی البرکار التام والعمل به» و کتاب «الدوائر المتماسیة» و حدود بیست کتاب دیگر.

محمدبن ایوب طبری (حاسب طبری) : ریاضی‌دان مشهور و ستاره‌شناس قرن پنجم هجری قمری و معاصر با ملکشاه سلجوقی بود. از او نُه کتاب و رساله باقی مانده است که برخی از آن‌ها عبارت‌اند از : «شمار نامه» و «مفتاح نامه».

فعالیت

۱ــ مردم مازندران در استان‌های مرزی چگونه به دفاع از انقلاب پرداختند؟

۲ــ چه یگان‌هایی از مازندران در دفاع مقدس حضور داشتند؟

۳ــ چهار مورد از پشتیبانی‌های مردم مازندران از رزمندگان دفاع مقدس را بیان کنید.

۴ــ در مورد آثار و زندگی یکی از چهره‌های علمی‌و فرهنگی مازندران تحقیق کنید.

۵ــ در مورد شهدای محلهٔ خود و وصایای آنها گزارشی تهیه کنید.

۶ــ با رزمندگانی که در دفاع مقدس حضور داشته‌اند مصاحبه کنید و گزارش آن را برای دانش‌آموزان بخوانید.

فصل پنجم

توانمندی‌های استان مازندران

درس دوازدهم قابلیت‌ها و جاذبه‌های گردشگری استان

دانش‌آموزان عزیز، آیا می‌دانید استان ما با توجه به موقعیت طبیعی و جغرافیایی در بخش طبیعت گردی جزء استان‌های برتر کشور محسوب می‌شود و هر ساله پذیرای میلیون‌ها گردشگر در ایام مختلف سال می‌باشد. ایرانگردان و جهانگردان با حضور در این منطقه آرامش و انرژی را از طبیعت خدادادی و با صفای این خطهٔ زرخیز و پرگهر به ودیعه می‌گیرند. ظرفیت‌های بالقوه و بالفعل استان ما همچون طبیعت گردی، فرهنگی، تاریخی، مذهبی، ورزشی و هنرهای ارزشمند صنایع دستی هنر مردان و زنان پرتلاش و میراث ماندگار سرزمین طبرستان است که چشم هر بیننده‌ای را به خود جلب می‌کند.

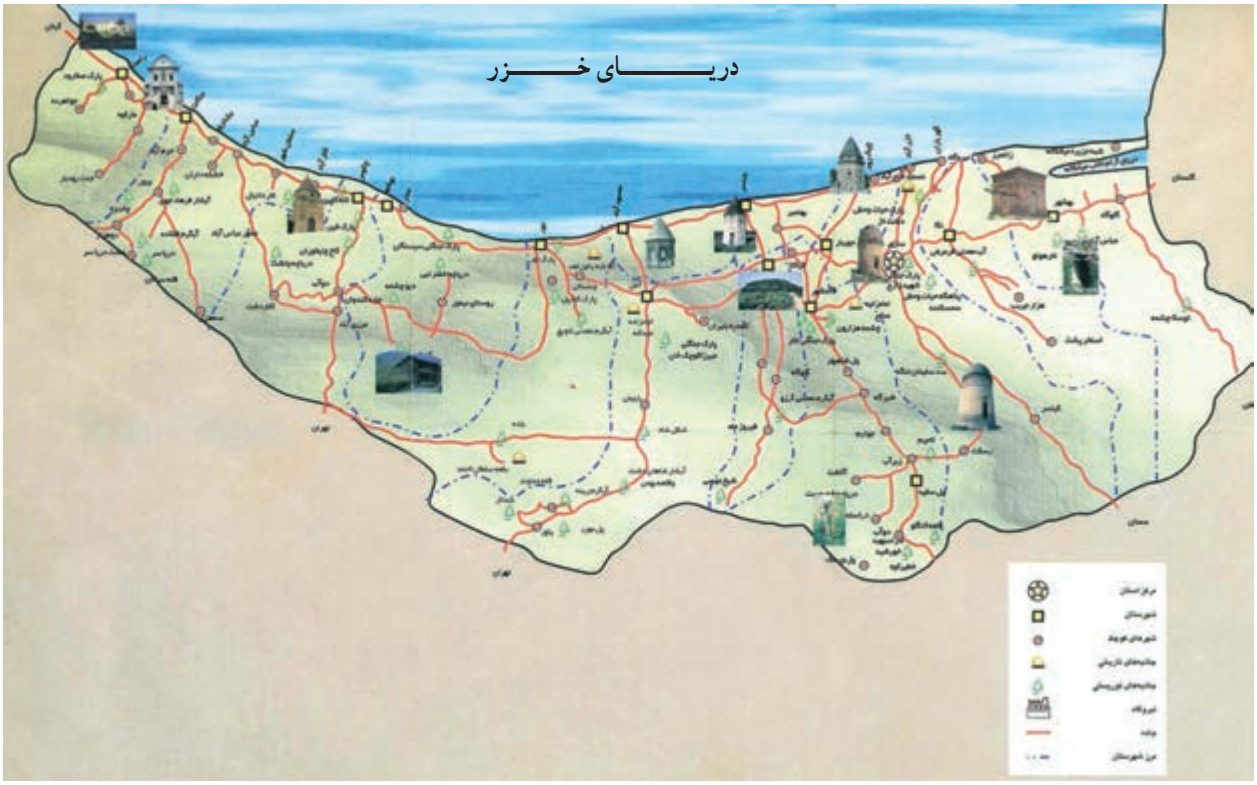

شکل ۱ــ۵ــ نقشهٔ گردشگری استان مازندران

فعالیت

به نقشه گردشگری استان دقت کنید.

الف) نقاط مهم گردشگری محیط زندگی خود را نشان دهید.

ب) با همکلاسی خودتان مشورت کنید و بگویید چه عواملی سبب شده است که مازندران ما دارای مناطق متنوع گردشگری باشد.

آفرینندهٔ جهان با آفرینش جنگل، کوه ، دریا، غارها، تالاب‌ها، چشمه‌های آب معدنی، رودها و آبشارهای زیبا، چشم‌اندازهای نو و بی‌نظیری را در این استان خلق کرده است.

اگرچه بیشتر گردشگران، این استان رابرای گذران اوقات فراغت و تفریح انتخاب می‌کنند ولی باید گفت استان مازندران از نظر وجود فرهنگ‌های متنوع و یادمان‌های تاریخی و مذهبی از جذاب ترین مناطق دارای یادمان‌های تاریخی آسیا به‌شمار می‌آید.

شکل ۲ــ۵ــ پل شاهپور در شیرگاه

فعالیت

آیا می‌توانید اثر تاریخی محل زندگی خودتان را معرفی کنید و در کلاس به بحث و تبادل نظر بپردازید؟

الف ــ طبیعی (دریاسر در دوهزار تنکابن)

ب ــ انسانی

شکل ۳ــ۵ــ جاذبه‌های گردشگری در استان

جاذبه‌های گردشگری استان مازندران به دو گروه جاذبه‌های طبیعی و جاذبه‌های فرهنگی، تاریخی دسته‌بندی می‌شود.

الف) گردشگری طبیعی

استان ما به علت قابلیت‌هایی مانند آب و هوای ملایم و معتدل در اغلب روزهای سال، درجه حرارت آب دریاچهٔ خزر، رطوبت نسبی بالا، جنگل‌های سرسبز و زیبا، کوه‌های به‌هم پیوسته و مرتفع، رودخانه و چشمه‌سارهای فراوان در بخش طبیعت‌گردی، گردشگران زیادی را پذیراست. در این جا بعضی از جاذبه‌های طبیعت‌گردی استان معرفی می‌شوند.

۱ــ دریای خزر : استان مازندران به‌علت دارابودن سواحل ماسه‌ای مناسب برای شنا، اقلیم معتدل، تابستان آفتابی، شوری کم آب دریا (۱۲/۵۶ گرم در لیتر) با طول ساحلی تقریباً ۳۳۰ کیلومتر برای گذران اوقات فراغت و رهایی از دغدغه‌های زندگی روزمره شرایط مناسبی برای گردشگران فراهم کرده است، به‌نحوی که هر سال به‌علت تراکم و ازدحام بیش از حد گردشگران صدها مرکز

شکل ۴ــ۵ــ هتل رامسر

خدماتی، تفریحی، مساجد، هتل‌ها و متل‌ها، سالن‌های غذاخوری با غذای محلی و بومی‌و سایر مراکز خوابگاهی و استراحتگاهی در سطح شهرهای ساحلی و مناطق جنگلی استان دائر می‌شود.

۲ــ جنگل‌ها : در ساحل جنوبی دریای خزر در استان مازندران جنگل‌هایی با درختان انبوه و به‌هم پیوسته‌ای وجود دارد که از دور همانند دریای سبزی خودنمایی می‌کند. این جنگل‌ها از سواحل جلگه‌ای تا دامنه‌های شمالی رشته کوه البرز ادامه دارند. جنگل‌های استان ما عموماً از دو نظر مورد توجه جهانگردان قرار می‌گیرد.

۱ــ مشاهدهٔ زیبایی‌ها و مناظر گوناگون.

۲ــ مشاهدهٔ نوع معیشت خاص مردم نواحی جنگلی.

جنگل‌ها در همه فصل‌ها زیبایی خاصی دارند. در زمستان بر اثر پوشش برف، در پاییز به‌واسطه رنگ‌های مختلف برگ‌ها، در بهار منظرهٔ دل‌انگیز شکوفه‌های درختان و در تابستان سایه درختان برای هر عابر خسته‌ای فرح بخش است.

شکل مسکن و پوشاک در مناطق جنگلی که تحت تأثیر محیط طبیعی صورت خاصی دارد برای هر بیننده جالب و دیدنی است.

شکل ۵ــ۵ــ روباه جنگل سنگده ساری

۳ــ چشمه‌های آب معدنی : چشمه‌های آب معدنی به دلیل وجود املاح مختلف از خواص درمانی متفاوتی برخوردارند، چشمه‌های آب معدنی سرد و گرم به وفور در بخش‌های مختلف استان مشاهده می‌شود. برخی از چشمه‌های معروف استان عبارت‌اند از :

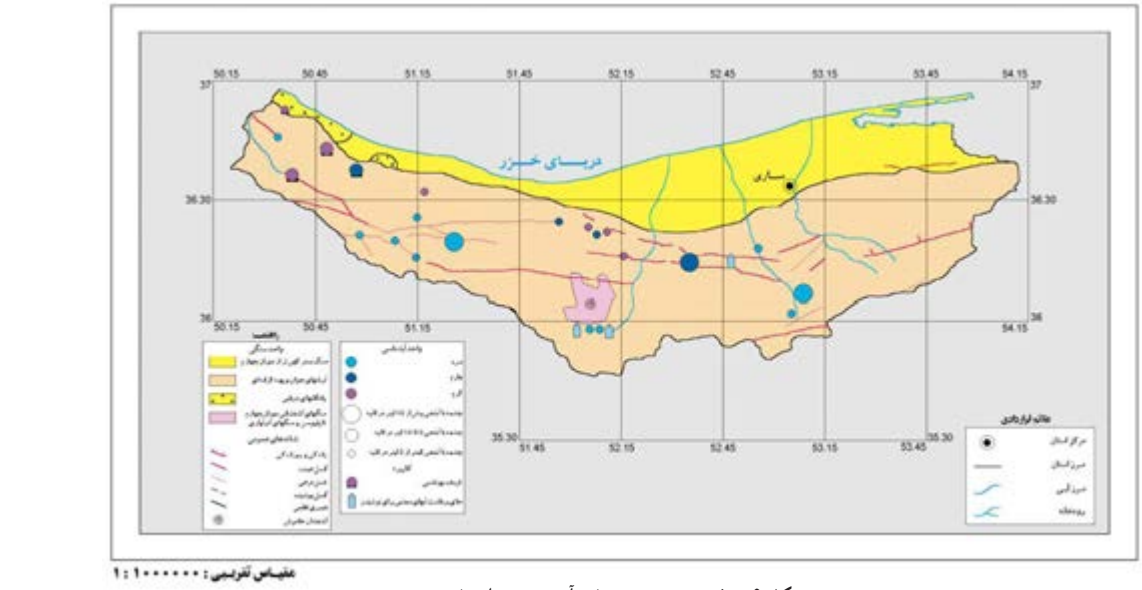

شکل ۶ــ۵ــ نقشهٔ چشمه‌های آب معدنی استان

بیشتر بدانیم

چشمهٔ آب معدنی سورت : این چشمه در ۱۲۰ کیلومتری جنوب ساری و در حد فاصل روستاهای اُرُست و مالخواست از بخش چهاردانگه قرار دارد. به جرأت می‌توان گفت که این چشمه با ویژگی‌های خاص خود یکی از زیباترین و بی‌نظیرترین چشمه‌های فعلی در ایران و به نوعی اعجاز طبیعت محسوب می‌شود. آب معدنی سورت از دو حوضچهٔ مجزا به فاصلهٔ ۲۰ متر از یکدیگر تشکیل شده است، آبی که از چشمهٔ بزرگ‌تر با عمق بیش از ۵۰ متر به بیرون می‌آید، به سبب دارا بودن یون‌های کلر، سدیم و گوگرد مزه‌ای شور و تلخ دارد و چشمهٔ کوچک‌تر که به سبب وجود آهن، گازدار و مزهٔ آن ترش است.

شکل ۷ــ۵ــ ساری ــ آب معدنی سورت

بیشتر بدانیم

چشمه‌های آب معدنی استان

آبگرم معدنی لاویج: روستای ییلاقی لاویج در ۲۵ کیلومتری جنوب غربی شهر چمستان از توابع شهرستان نور در میان درّه‌های سبز جنگلی قرار دارد. وجود آب معدنی سرد و قابل آشامیدن در پارک کشپل جذابیت‌های این مجموعه را کامل‌تر کرده است. در حال حاضر در ۵ نقطه از این روستا از آبگرم معدنی برای استفاده مردم بهره‌برداری می‌شود که دو نقطه آن به صورت جدید و مدرن با استخر و واحدهای خصوصی در حال ارائه سرویس به گردشگران است. آبگرم معدنی لاویج با گرمای طبیعی مقدار زیاد املاح گوناگون شامل فسفر، پتاسیم، کلسیم و منیزیم را داراست و به دلیل خواص بالای درمانی برای دردهای استخوان، مفاصل، رماتیسم و بیماری‌های پوستی بسیار مفید بوده است. مهم‌ترین خواص این آبگرم تأثیر آنها در بیماری یرقان است که آن‌را از این حیث در ایران بی نظیر کرده است. رسوبات این آب‌ها به‌ویژه پس از بر جای ماندن حاصل از لایروبی چشمه‌ها نیز جهت درمان و ساخت داروهای مختلف قابل استفاده است.

آبگرم معدنی رامسر: شهرستان رامسر با زیبایی وصف ناپذیر در غربی‌ترین نقطه استان مازندران در دامنهٔ جنگلی و زیبای البرز و سواحل زیبا، ییلاقات خوش آب و هوا مانند جواهر ده دارای آب‌های معدنی منحصر به فردی است. آب‌های معدنی رامسر در اطراف محوطهٔ هتل‌های جدید و قدیم دارای حرارت ۳۰ درجهٔ سانتی‌گراد املاح کلسیم، منیزیم، سدیم، کلراید، سولفات، سیلیس، آمونیاک نیترات در آن وجود داشته و استفاده از آن‌ها باعث درمان دردهای مفاصل، بیماری‌های پوستی و درمان جوش‌های بدن، جلوگیری از ریزش مو و رفع گرفتگی عضلات می‌شود.

علاوه بر موارد فوق، آب معدنی معروف به مادر شاه در این مجموعه، خواص تسکین اعصاب و درمان روماتیسم دارد.

در شهرستان رامسر چشمه‌های آب معدنی فراوانی وجود دارد که اغلب آنها سرد است، همچنین چشمه‌های دامنهٔ رشته کوه به نام دریا دیم با حدود ۸۰۰ الی ۹۰۰ متر ارتفاع و سادات شهر را می‌توان اشاره کرد.

آبگرم معدنی سادات شهر: سادات شهر در فاصلهٔ چهار کیلومتری شهر رامسر دارای چشمه محمد گرما، عزیز گرما، شکر گرما، کش گرما، سنگ بنه و نمک گرما است. درجه حرارت آب به جز چشمهٔ نمک گرما، در سر چشمهٔ اصلی حدود ۳۵ درجه بوده و به‌دلیل اهمیت آب‌ها در یک کانال برای استفاده در استخرها و وان‌ها از حرارت آنها کاسته می‌شود. املاح موجود در آنها باعث درمان درد مفاصل و روماتیسم، بیماری‌های پوستی و تسکین اعصاب می‌شود. البته چشمه نمک گرما دارای حرارت ۱۷ درجهٔ سانتی‌گراد دارای خواص درمان جوش بدن و بیماری‌های پوستی است.

آبگرم معدنی لاریجان: روستای ییلاقی و توریستی آبگرم در دامنهٔ شرقی قلهٔ دماوند قرار دارد. میزان آبدهی سر چشمهٔ اصلی حدود هزار لیتر در ثانیه و میزان حرارت آن به ۶۲ درجه بالغ می‌شود. موادی مانند هیدروژن سولفوره، کلرور دو سود، سولفات دوکلسیم، سیلیس و اکسید دو منیزیم در آن موجود است. این آب برای درمان بیماری‌های پوستی، زخم‌های کهنه، روماتیسم و درد مفاصل و بیماری مجاری تنفسی سودمند است.

آب معدنی اسک: آب‌های گرم روستای ییلاق و کوهستانی اسک در حاشیهٔ جاده هراز، دارای ۱۹ درجهٔ سانتی‌گراد حرارت با خواص گوگردی در تمامی سطح این روستا جاری است و استخرها و نهرهای فراوانی را تشکیل می‌دهد. آب دارای اکسید کربنیک و کلسیم به مقدار زیاد و نمک، منیزیم، کلرورهای مختلف، آهن، سود پتاس و بیکربنات دوسود است. بی‌کربنات دو سود در حین مجاورت با هوا سخت و جامد شده و قشر آهکی تولید کرده و سپس به سنگ مرمر تبدیل می‌شود. زاج و شوره در کوه‌های اطراف آب معدنی مورد استفاده اهالی است. استحمام در آب‌های فیروزه‌ای رنگ آب اسک، برای زیبایی و طراوت پوست، درمان سوءهاضمه، رفع انسداد مجاری مختلف لنفاتیسم بسیار مؤثر بوده و علاوه بر آن بیماری‌های پوستی را معالجه می‌کند.

آبگرم معدنی استراباکو آمل: آب گرم استراباکو با حرارت ۳۴ درجهٔ سانتی‌گراد از پای کوه جوشیده و پس از جمع شدن در دو استخر تقریباً بزرگ، از آن سر ریز کرده و به داخل رودخانه می‌ریزد و میزان آبدهی تقریباً ۴ اینچ در ثانیه است.

آب معدنی آمولو: چشمهٔ آب معدنی آمولو معروف به پرسم (پاراسم) در کیلومتر ۳۰ آمل به تهران در پایین جادهٔ هراز کاملاً در مجاورت رود هراز از زمین خارج شده و حوضچهٔ بزرگی را تشکیل می‌دهد، آب سرد بوده و املاح کلسیم، سدیم، پتاسیم و منیزیم دارد.

در سال ۱۹۷۱ اولین کارخانهٔ تصفیه و بسته‌بندی آب معدنی ایران در این محل ساخته شد و با ایجاد مخزن و پمپاژ آب به بالای جاده، کارخانه مستقر شد.

نوشیدن آن برای رفع بیماری‌های گوارشی و درمان بیماری‌های داخلی و تنظیم متابولیسم بدن عالی بوده و استحمام در آن برای تسکین اعصاب، ایجاد آرامش و تازگی، درمان مفاصل و بیماری‌های پوستی مفید است.

آب معدنی قلا دختر: در حاشیهٔ شهر ییلاقی و کوهستانی پلور در جادهٔ توریستی و معروف هراز و در جنوبی‌ترین منطقهٔ شهرستان آمل قرار دارد. در این مجموعهٔ صنعتی با افزودن گاز ازن شرایطی پدید می‌آید که فواید درمانی شامل : جذب سریع و تنظیم متابولیسم بدن و افزایش اثرگذاری مفید، دفع مناسب مایعات مضر و مواد زاید مانند اوره و اسید اوریک، اثرات درمانی و بسیار مفید بر دستگاه گوارش و ازدیاد تبادلات سلولی، تنظیم فعالیت‌های معده، کبد و روده، عدم وجود سولفات و سدیم در آب، مناسب شرایط کودکان و همچنین ایجاد شادابی و نشاط و اثرات مفید در اعصاب و بروز آرامش را می‌توان نام برد.

آب معدنی آزرو : در روستای آری در بخش بند پی شرقی شهرستان بابل، در میان یک دره زیبای جنگلی و در کنار رودخانه قرار دارد. آب با جوشش از زمین، استخری ایجاد کرده است و به‌دلیل وجود ترکیبات گوگردی برای درمان بیماری‌های پوستی، روماتیسم، درد مفاصل و ایجاد آرامش و تسکین اعصاب بسیار مفید است.

آب معدنی قرمرض: چشمهٔ آب سرد معدنی قرمرض یکی از معروف‌ترین آب‌های معدنی مازندران در ۱۲ کیلومتری شهر نکا واقع است و به‌دلیل برخورداری از مواد و املاح مختلف، خاصیت‌های پزشکی از جمله خردکننده سنگ‌های کلیه دارد.

آب معدنی فلکده : این آبگرم در جنوب غربی مرکز شهرستان تنکابن، با درجهٔ حرارت حدود ۲۰ درجه است.

بیشتر بدانیم

ناحیه نور ــ بلده

مناطق ییلاقی بلده و یوش با ارتفاعات زیبا و سرسبز، آب و هوای مطبوع کوهستانی و آرامش را بر مسافران ایجاد می‌کند.

تفرجگاه‌های طبیعی و جنگل‌های زیبایی چون چمستان پارک‌های جنگلی نور و کشپل، آبشار آب پری، آب گرم لاویج و آثار تاریخی و مذهبی ارزشمندچون قلعهٔ پولاد بلده، بقعهٔ سلطان احمد و بقعهٔ آقا شاه بالو و آرامگاه نیما یوشیج از جاذبه‌های طبیعی و تاریخی این منطقه از مازندران به‌شمار می‌رود.

پارک جنگلی نور با مساحت تقریبی ۴۰۰۰ هکتار در شرق نور و در کیلومتر ۵ جادهٔ نور به محمود آباد واقع است.

پارک جنگلی نور از پارک‌های جنگلی بزرگ خاورمیانه است. گونه‌های گیاهی فراوانی از جمله افرا، توسکا، ممرز و انجیلی یافت می‌شود و از امکانات اقامتی و تفریحی مناسب برخوردار است.

شهر بلده مرکز بخش ییلاقی و کوهستانی بلده در فاصلهٔ ۱۴۵ کیلومتری نور قرار دارد و مسیر اصلی دسترسی به آن از طریق جاده آسفالته‌ای در کیلومتر ۴۵ محور آمل تهران در جاده هراز و محلی به نام هر دو رود است.

منطقهٔ نمونهٔ گردشگری کاج رامسر (طبیعت‌گردی) : این منطقه در زمینی با مساحت ۵ هکتار دارای توپوگرافی ساحلی و جلگه با پوشش گیاهی جنگلی و منابع آب سطحی فراوان در نزدیکی روستای اسالم دشت واقع شده است. نوع جاذبه، طبیعی و تفریحی بوده و با تأسیسات اقامتی و پذیرایی در فصول بهار، تابستان و پاییز گردشگران فراوانی را پذیراست.

قابلیت‌ها و فرصت‌های منطقه

ــ واقع شدن در ساحل دریای خزر

ــ نزدیکی به شهر رامسر

ــ دسترسی به جنگل

شکل ۸ ــ ۵ــ منطقهٔ نمونهٔ گردشگری کاج رامسر

منطقهٔ نمونهٔ گردشگری کاج رامسر در مورخهٔ ۱۳۸۶/۲/۲۲ با درجه بین‌المللی در پی سفر هیئت دولت به استان مازندران مورد تصویب قرار گرفت.

آبشار گزو : این آبشار با ارتفاع تقریبی ۷۰ متر در فاصلهٔ ۱۵ کیلومتری شهرستان شیرگاه و در جنگل‌های سرسبز و زیبای لَفور و در کنار امامزادهٔ معروف به سه بزرگوار گزو قرار دارد.

مسیر ارتباطی آن از روستای جمشیدآباد و لفور در پشت سد البرز قرار دارد و این مکان محلی مناسب برای صخره‌نوردان و کوهنوردان به‌حساب می‌آید.

شکل ۹ــ۵ ــ شیرگاه، منطقه امامزاده گزو

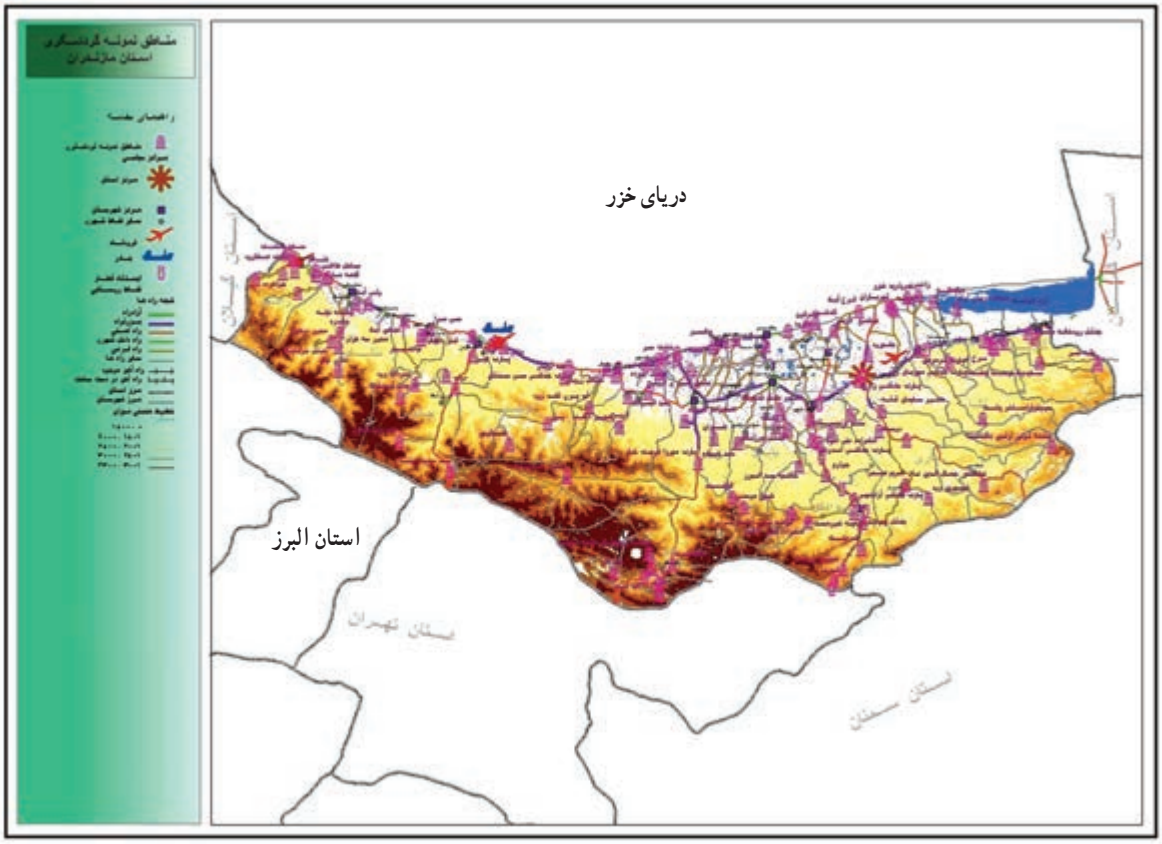

شکل ۱۰ــ۵ ــ نقشهٔ مناطق نمونه گردشگری استان مازندران

فعالیت

۱ــ آیا محل زندگی شما به عنوان منطقهٔ نمونهٔ گردشگری انتخاب شده است؟ می‌توانید بگویید علت انتخاب آن چه بوده است ؟

ب) جاذبه‌های فرهنگی، تاریخی

در واقع نخستین بخش از گردشگری فرهنگی مربوط به آثار تاریخی یک جامعه است؛ مانند بازدید از موزه‌ها، بناهای تاریخی و باستانی، قصرها، آثار تاریخی، بناهای مذهبی، معماری سنتی، محل‌های مرتبط با وقایع و شخصیت‌های مهم تاریخی و گورستان‌های قدیمی. دومین بخش گردشگری فرهنگی شامل بازدید و تجربه گردشگری از گالری‌های هنرهای معاصر، وقایع جاری جشنوارهٔ غذاها و نوشیدنی‌ها، ادیان و مذاهب، صنایع دستی، رقص‌های محلی، پوشاک محلی، زبان‌ها و گویش‌های محلی می‌باشد.

شکل ۱۱ــ۵ــ نمک آبرود ــ چالوس

محوطه‌های تاریخی و فرهنگی فرح‌آباد ساری : بقایای شهر قدیمی فرح آباد به وسعت ۳۰ تا ۴۰ هکتار در فاصلهٔ تقریبی ۲۸ کیلومتری راه اصلی ساری ــ فرح آباد و در فاصلهٔ دو کیلومتری ساحل دریای خزر قرار دارد. از مهم‌ترین بقایای این شهر مسجد، مدرسه، قسمت‌هایی از یک پل، دیوار باقی مانده از یک قصر و حمام متعلق به دورهٔ صفوی را می‌توان نام برد.

این شهر در زمان شاه عباس اول بندری آباد و پر رونق بود تا جایی که لقب دارالسرور و حتی (دارالسلطنه) را به آن اختصاص می‌دادند. فرح آباد در اواخر سلطنت شاه عباس دوم توسط یک گروه تبعهٔ روسیه که به ظاهر با عنوان تجارت به منطقه آمده بودند به آتش کشیده شد، آنان پس از کشتار جمعی از مردم و به آتش کشیدن کاخ جهان نما (قصر معروف شاه عباس بزرگ) از راه دریا گریختند.

شکل ۱۲ــ۵ــ مسجد فرح‌آباد ساری

مجموعهٔ عباس‌آباد بهشهر : در فاصلهٔ ۹ کیلومتری جنوب شرقی بهشهر برفراز ارتفاعات البرز در میان جنگلی سرسبز و انبوه بقایای آثاری از دورهٔ صفوی مشتمل بر سد و استخر و کاخی در وسط آن و بناهایی در اطراف استخر با وسعت تقریبی ۱۰ هکتار برجای مانده است. این محوطهٔ تاریخی که از دیدگاه گردشگری بسیار با اهمیت است، در سال‌های ۱۳۷۹ و ۱۳۸۰ شمسی توسط ادارهٔ کل میراث فرهنگی مازندران مورد بررسی و کاوش قرار گرفت. مهم‌ترین آثار به دست آمده در دو حفاری شامل حمام به حیاط سنگ فرش، بقایای کاخ، حوض و جوی‌های انتقال آب، معابر سنگی و آجری و محوطهٔ گلباغ است.

شکل ۱۳ــ۵ــ مجموعه عباس‌آباد بهشهر

بیشتر بدانیم

موزه بابل : ساختمان این موزه در سال ۱۳۰۷ هجری شمسی به عنوان بلدیه (شهرداری) بنا شده و به دلیل دا را بودن ویژگی‌های خاص معماری در فهرست آثار ملی ایران ثبت شده است. در حال حاضر از طبقهٔ همکف موزه به عنوان نمایشگاه موقت آثار فرهنگی هنری استفاده می‌شود و در طبقهٔ دوم آن آثار باستان‌شناسی و مردم‌شناسی به نمایش درآمده است.

شکل ۱۴ــ۵ــ موزه بابل

تکیه پهنه‌کلا : این تکیه در ۸ کیلومتری جنوب شهرستان ساری قرار دارد، به علت باورها و اعتقادات مذهبی هر سال هزاران زوار و گردشگر مذهبی به این مکان مسافرت می‌نمایند.

تکیهٔ کردکلا جویبار : این تکیه که در ۲۸ کیلومتری شمال غربی شهرستان جویبار قرار دارد، بنایی است مستطیل شکل با نمای آجری و سقف پوشیده از سفال. این تکیه شامل یک ایوان با شش ستون چوبی و سرستون‌های زیبای کنده کاری شده است که ایوان دو ورودی دارد و اتاق‌هایی در دو طبقه به طور قرینه در دو طرف ایوان به چشم می‌خورد. سقف اتاق‌ها و ایوان پل کوبی شده و دارای کتیبه و نقاشی تزیینی با محتوایی متنوع چون صحنه‌های جنگ و گریز، شکار حیوانات، مراسم مذهبی، نقوش گیاهی و حیوانی است. تاریخ بنای تکیه به سال ۱۲۸۰ هـ. ق باز می‌گردد.

برج رسکت : برج رسکت در دهستان فریم دودانگهٔ ساری قرار دارد و از بناهای قرن پنجم هـ. ق محسوب می‌شود. بنابراین برج مدوّر دارای تزیینات آجری راست و در بالا بدنهٔ کتیبه‌ای با خط گلزار که به طرز زیبایی گچ‌بری شده است. ورودی این بنا در جهت شرقی و در میان دو طاق نمای تو در تو آجری، دارای تزیینات مقرنس کاری و در بالای آن چهار سطر کتیبه با آیاتی از کلام الله مجید و مطالب تاریخی به خط کوفی گلزار و خط پهلوی گچ‌بری شده، زیبایی آن را دو چندان می‌کند. این بنا با توجه به متون تاریخی به احتمال زیاد مدفن یکی از شهریاران آل باوند است.

شکل ۱۵ــ۵ــ برج رسکت ـ ساری

سه خط طلا : بخشی از راه آهن تهران ــ شمال در فاصلهٔ سه کیلومتری ورسک به سمت گدوک در سه ارتفاع مختلف به موازات هم مشاهده می‌شود. مهندسین راه آهن به‌منظور کم کردن شیب و افزایش ضریب قدرت لوکوموتیوها مسیر ریل را با برش کوه و با پل‌های وسیع و تونل‌های متعدد امتداد دادند تا قطار با سه بار گردش به دور کوه به سمت فیروز کوه به مسیر خود ادامه دهد. به دلیل چنین موفقیتی این بخش از راه آهن شمال به نام سه خط طلا نامیده شده است.

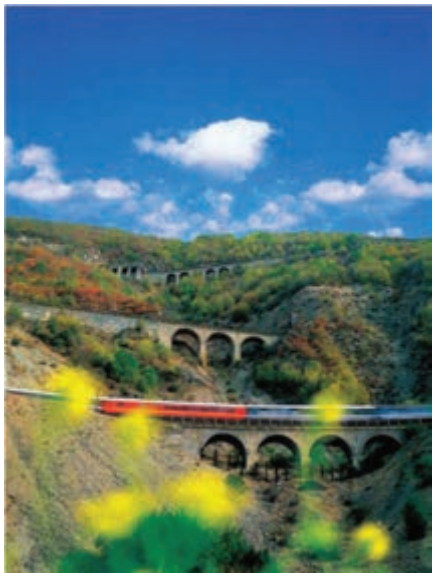

شکل ۱۶ــ۵ــ سه خط طلا ــ ورسک

فعالیت

۱ــ راه آهن از چه شهرهایی در مناطق جلگه‌ای عبور می‌کند وچه نقشی در توسعهٔ آن مناطق دارد؟

۲ــ علت احداث سه پل موازی هم چیست؟

بیشتر بدانیم

بقعهٔ میر بزرگ (میرزا قوام الدین مرعشی) آمل : در دوره سلطنت شاه عباس صفوی در سال ۱۰۲۰ هجری قمری بر روی مدفن میرقوام الدین مرعشی بنیانگذار سلسلهٔ مرعشیان که در اواخرقرن هشتم هجری قمری زندگی می‌کرد بقعه‌ای با شکوه ساخته شده است. این اثر در بافت قدیم شهر آمل و در محدودهٔ بازار شهر قرار دارد.

ساختمان آن در مازندران از نظر ویژگی‌های معماری شامل گنبد، سردرها، کاشیکاری و کتیبه کم‌نظیر است. پلان چهار ضلعی آن با گنبدی ساده و بلند با مصالح آجر و ملات گچ و آهک در مساحت ۷۸۱ متر مربع شکل گرفته است. در فضای بقعه تزیینات چشم‌نوازی شامل کتیبه‌هایی با خط ثلث سفید رنگ بر زمینهٔ کاشی آبی مشتمل بر آیاتی از کلام اللّه مجید و حدیثی از امیرالمومنین علی (ع) و کاشی‌های الوان با نقوش گیاهی و همچنین صندوق مزاری چوبی با کتیبه‌ای که معرف سال ساخت، مساحت و کاتب آن است، مشاهده می‌شود.

شکل ۱۷ــ۵ــ بقعه میر بزرگ

روستای کندلوس : این روستا در دامنهٔ سرسبز البرز و در منطقه کجور مازندران قرار دارد. کندلوس در محور چالوس ــ تهران و در کیلومتر ۴۲ جاده دشت نظیر واقع شده است. روستای کندلوس به علت واقع شدن در منطقهٔ کوهستانی دارای آب و هوای ییلاقی با زمستانی سرد و تابستانی معتدل است. خانه‌های این روستا در شیب طبیعی کوه به صورت پلکانی و به شکل زیبایی با مصالح بوم آورد و سقف‌های چوبی موسوم به کته تخته کوب قرار دارد. در روستای کندلوس موزهٔ مردم‌شناسی باشکوهی بنا شده است که هر ساله تعداد زیادی گردشگر از آن‌جا بازدید می‌کنند.

شکل ۱۸ــ۵ــ روستای کندلوس

برج ساعت ساری : برج ساعت نماد ساری است. در زمان پهلوی اول در مرکز شهر ساری در سال ۱۳۰۹ شمسی ساختمان برج مانندی به ارتفاع ۲۵ متر با ویژگی‌های معماری ایرانی و اروپایی بنا گردیده بود که بر روی آن اذان گفته و جار می‌زدند. ساعت آن را از روسیه وارد ایران و بر آن نصب کردند تا آنکه در سال ۱۳۴۴ هجری شمسی شهرداری وقت به دلیل خرابی اقدام به تخریب آن کرده و بر جای آن حوض و فواره ساخت اما از آنجایی که تخریب آن خوشایند عموم مردم نبود؛ لذا به پیشنهاد فرهنگ و هنر مازندران و شهرداری ساری در سال ۱۳۵۵ با کمک مالی مردم و از روی نقشه‌ای قدیمی برج ساعت مجدداً بنا شد.

شکل ۱۹ــ ۵ــ برج ساعت ساری

راهکارهای توسعهٔ گردشگری در استان مازندران

اگر چه تاکنون فعالیت‌های زیادی برای جذب گردشگر و رونق گردشگری انجام گرفته است، اما برخی راهکارهای دیگر می‌تواند به توسعهٔ این بخش از خدمات در استان ما کمک نماید.

۱ــ توسعهٔ طبیعت گردی در منطقه با استفاده از مشارکت مردم بومی

۲ــ توجه بیشتر به گردشگری گل و گیاه در استان

۳ــ اطلاع رسانی و تبلیغات بیشتر به‌منظور شناسایی جاذبه‌های استان

۴ــ ایجاد تأسیسات گردشگری در مناطق مختلف استان

۵ــ توجه کافی به راه‌های ارتباطی و وسایل حمل و نقل

فعالیت

۱ــ جدول زیر را کامل کنید.

ردیف	شهرستان	جاذبهٔ طبیعی	جاذبهٔ تاریخی	گردشگری سلامت و آب درمانی	گردشگری ورزشی	گردشگری مذهبی	گردشگری فرهنگی
۱	آمل						
۲	بابل						
۳	تنکابن						
۴	نور						
۵	بابلسر						
۶	نکا						
۷	گلوگاه						
۸	جویبار						

۲ــ نمودار روبه‌رو را کامل کنید :

۳ــ گردشگری داخلی چگونه می‌تواند زمینهٔ توسعهٔ گردشگری خارجی و ارزآوری را در پی داشته باشد.

۴ــ با همکلاسی‌هایتان دربارهٔ نقش مناطق نمونهٔ گردشگری در توسعه، اشتغال و درآمد مردم تبادل نظر کنید و نتیجه را در کلاس گزارش دهید.

شکل ۲۰ــ۵

درس سیزدهم توانمندی‌های اقتصادی استان

استان مازندران یکی از قطب‌های مهم کشاورزی، گردشگری و صنعتی کشور است. منابع طبیعی در این استان یکی از عوامل مهم زیربنایی توسعهٔ اقتصادی و اجتماعی محسوب می شود.

الف) توانمندی‌های کشاورزی

استان مازندران دارای قابلیت‌ها و توانمندی‌های زیادی در زمینهٔ فعالیت‌های کشاورزی است که به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود :

ــ اقلیم بسیار مناسب برای توسعهٔ فعالیت‌های کشاورزی و بهره‌برداری حداکثر از منابع آب و خاک در صورت رفع موانع و محدودیت‌های موجود

ــ تولید بیش از هفتاد نوع از محصولات زراعی و باغی

ــ قابلیت توسعهٔ کشت‌های گلخانه‌ای برای تولید گل و گیاهان زینتی، دارویی و سایر محصولات گلخانه‌ای

ــ توانایی تولید گیاهان علوفه ای و انواع سبزی به عنوان کشت دوم بعد از برداشت شالی

ــ وجود شبکه‌های ارتباطی هوایی، جاده‌ای، ریلی و آبی به منظور نقل و انتقال محصولات کشاورزی و نقش انکارناپذیر آن‌ها در بازرگانی این محصولات

ــ نزدیکی به پایتخت کشور به عنوان قطب جمعیتی و مصرفی کشور

ــ وجود امکانات و شرایط طبیعی مناسب برای توسعهٔ فعالیت‌های آبزی پروری، شیلاتی و پرورش ماهیان خاویاری

ــ وجود بنادر متعدد صیادی

فعالیت

الف) چند نمونه دیگر از قابلیت‌ها و توانمندی‌های کشاورزی استان مازندران را نام ببرید.

ب) توانمندی‌های کشاورزی محل زندگی خود را معرفی کنید.

بیشتر بدانیم

زراعت : از حدود ۴۷۰,۰۰۰ هکتار سطح زیر کشت استان حدود ۲۳۰,۰۰۰ هکتار (۴۹ درصد) به کشت شالی اختصاص دارد. استان مازندران با حدود ۳۶ درصد سطح زیرکشت و ۴۲ درصد تولید برنج کشور مقام اول را به خود اختصاص داده است.

گندم از محصولات زراعی دیگر استان است که به صورت آبی و دیم در مناطق جلگه و کوهستان کشت می‌شود. نباتات علوفه‌ای شامل جو دانه‌ای و علوفه‌ای، ذرت دانه‌ای و علوفه‌ای، شبدر برسیم، سورگوم، یونجه و اسپرس در سطح ۱۱۲,۰۰۰ هکتار از اراضی جلگه‌ای و کوهستانی کشت می‌شود. در بین نباتات علوفه‌ای، شبدر برسیم که بعد از برداشت برنج در اراضی شالیزاری کشت می‌شود، از نظر سطح زیرکشت و تولید مقام اول را در کشور دارد.

پنبه و دانه‌های روغنی شامل سویا، آفتابگردان و کُلزا، بیش از ۶۰,۰۰۰ هکتار از سطح زیر کشت استان را به خود اختصاص می‌دهند. استان مازندران از پیشگامان توسعهٔ کشت کُلزا در کشور بوده، به‌طوری که با رشد سریع کشت آن در چند سال اخیر، سطح زیرکشت آن به بیش از ۲۲,۰۰۰ هکتار رسیده است. استان مازندران در تولید دانه‌های روغنی ۲۷/۱ درصد سهم کشور را به خود اختصاص داده است.

از دیگر محصولات زراعی استان، سبزیجات برگی، غده‌ای و سایر سبزیجات را می‌توان نام برد که به‌عنوان کشت دوم بعد از برنج کشت می‌شود. جالب است بدانید که بیش از ۵۰,۰۰۰ هکتار از اراضی شالیزاری استان در کشت دوم به این محصولات اختصاص می‌یابد.

باغداری : بخش باغداری استان شامل باغات مرکبات، کیوی، میوه‌های سردسیری و خشک، درختان میوه دانه‌دار و هسته‌دار، گل و گیاهان زینتی، موز گلخانه‌ای، گیاهان دارویی و تولید نهال زیتون است که مرکبات و کیوی و گل و گیاه زینتی دارای اولویت و اهمیت خاصی‌اند.

استان ما از تولیدکنندگان عمدهٔ مرکبات بوده که تقریباً ۳۸/۶ درصد تولید کشور را به خود اختصاص داده و دارای رتبهٔ اول است. از محصولات باغی دیگر نیز می‌توان کیوی را نام برد که ۹۰ درصد تولید کشور به این استان اختصاص دارد؛ ضمن اینکه مازندران اولین رتبه را در تولید نهال‌های زینتی و دومین رتبه را در تولید شاخهٔ گل در میان استان‌های کشور دارد.

دام و طیور : استان مازندران به دلیل برخورداری از چهار فصل معتدل نسبت به استان‌های دیگر، شرایط و موقعیت مناسب‌تری برای پرورش دام و طیور دارد. رطوبت نسبی بالای هوا باعث کندی حرکت عوامل بیماری‌زا شده و خطر شیوع بیماری‌ها تا حدودی به‌طور طبیعی کنترل می‌شود.

بیشتر بدانیم

استان مازندران با داشتن ۷/۸ میلیون رأس دام، تولید سالانه ۵۷۰,۰۰۰ تن شیر، ۵۴,۰۰۰ تن گوشت قرمز، پرورش دو توده نژاد گاو مازندرانی و گوسفند زل مازندرانی، ۱۵۵۰ واحد مرغ گوشتی، ۹۵ واحد مرغ مادر، ۳۰ کارخانهٔ جوجه‌کشی، ۴ واحد مرغ اجداد، یک واحد مرغ لاین، تنها نژاد مرغ کشور و خاورمیانه به نام آرین که ۶۵ درصد جوجه‌های تولیدی کشور متعلق به این نژاد است و وجود ۲۸۴ مزرعهٔ پرورش ماهیان گرم آبی، ۵۰ مزرعه پرورش ماهیان سردآبی، ۱۶ مرکز تکثیر آبزیان، ۲۶۸۰ زنبورستان با حدود ۱۵۰,۰۰۰ کلنی زنبور عسل و یک مرکز پرورش کرم ابریشم به عنوان قطب دامپروری کشور محسوب می‌شود.

لازم به یادآوری است که با تولید ۱۱۲,۰۰۰ تن گوشت مرغ حائز رتبهٔ اول در کشور بوده و در اغلب تولیدات دامی به عنوان صادرکننده محسوب می‌شود.

شیلات : دریای خزر زیستگاه قریب به ۹۰ درصد از ذخایر ماهیان خاویاری جهان می باشد. مهم‌ترین انواع ماهیان خاویاری عبارت‌اند از : ازون برون؛ تاس ماهی؛ فیل ماهی؛ و همچنین خانوادهٔ کپور ماهیان با ۶ گونه که مهم‌ترین آنها شامل سفید؛ کفال وکپورند. گاو ماهیان با ۳۶ گونه و سنگ ماهیان با ۱۸ گونه مهم‌ترین خانواده ماهیان آب‌های استخوانی آب‌های ساحلی ایران در دریای خزرند.

بیشتر بدانیم

استان مازندران تأمین‌کنندهٔ بخش زیادی از گوشت انواع ماهیان در کشور است، به طوری که بر اساس اطلاعات موجود؛ سهم استان در تولید ماهی کیلکا ۳۷/۲ درصد؛ ماهیان استخوانی ۳۷ درصد؛ ماهیان خاویاری ۲۳ درصد؛ ماهیان پرورشی و منابع طبیعی و غیر طبیعی ۲۰ درصد و تولید خاویار نیز ۴۰ درصد است.

شکل ۲۱ــ۵ــ کشتی‌های صید ماهی کیلکا ـ بابلسر

در بخش صید و صیادی از دریا، به‌دلیل کاهش دبی آب رودخانه‌ها به دریا، آلودگی زیست محیطی دریا و رودخانه‌ها، ازدیاد ژله ماهی (شانه‌داران) در دریا، موجب شد که در سال‌های اخیر صید ماهیان دریایی (استخوانی، کیلکا و ماهیان غضروفی) به شدت کاهش یابد.

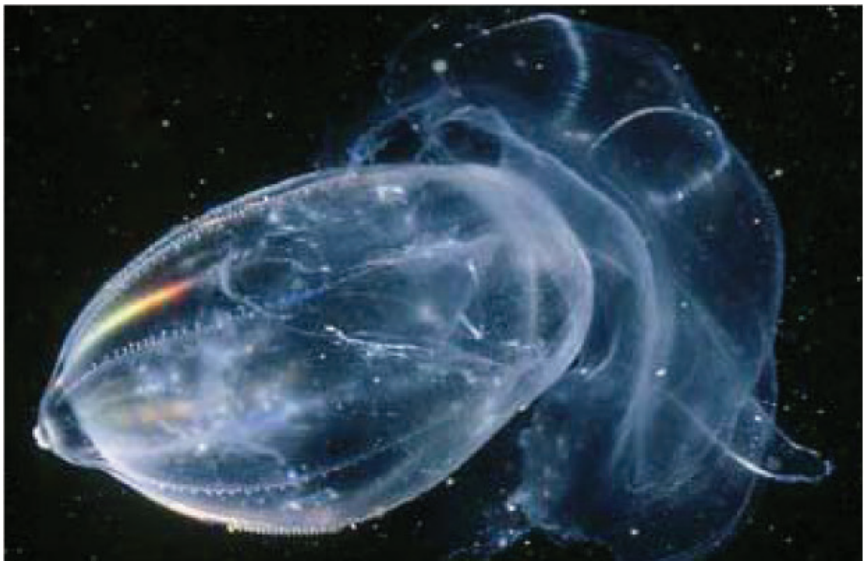

شکل ۲۲ــ۵ــ ماهی شانه دار دریای خزر

محدودیت‌های کشاورزی استان :

ــ عدم تناسب پراکنش بارندگی با نیاز آبی محصولات زراعی و باغی

ــ محدود شدن توسعهٔ کشت دوم بعد از برداشت برنج به دلیل کمبود سیستم‌های زیربنایی برای دفع آب‌های هرز سطحی

ــ پایین بودن بازده آبیاری به دلیل نبود سیستم توزیع و بهره‌برداری مناسب

ــ کاهش حاصلخیزی خاک به دلیل بهره‌برداری مداوم از خاک

ــ کوچک بودن زمین‌های کشاورزی به علت اجرای قانون ارث و عدم امکان بهره‌گیری بهینه از ماشین و فنون پیشرفته کشاورزی

ــ نبود قیمت تضمینی برای خرید محصولات کشاورزی دام ، طیور و آبزیان

ــ مناسب نبودن صنایع تبدیلی و فرآوری محصولات کشاورزی با میزان تولیدات استان

ــ از بین رفتن ماهیان و سایر آبزیان ناشی از آلودگی‌های مختلف شیمیایی آب، بر اثر فعالیت کارخانه‌های صنعتی، مصارف خانگی و . . . .

ب) توانمندی‌های صنعتی

صنایع کارخانه‌ای : صنعت در استان مازندران شامل دو بخش صنایع کارخانه‌ای و صنایع دستی است. صنایع کارخانه‌ای استان شامل واحدهای صنعتی در نواحی و شهرک‌های صنعتی و صنایع کوچک می‌باشد. شکل، موقعیت شهرک‌های صنعتی استان را نشان می‌دهد.

شکل ۲۳ــ۵ــ نقشهٔ موقعیت جغرافیایی شهرک‌های صنعتی استان

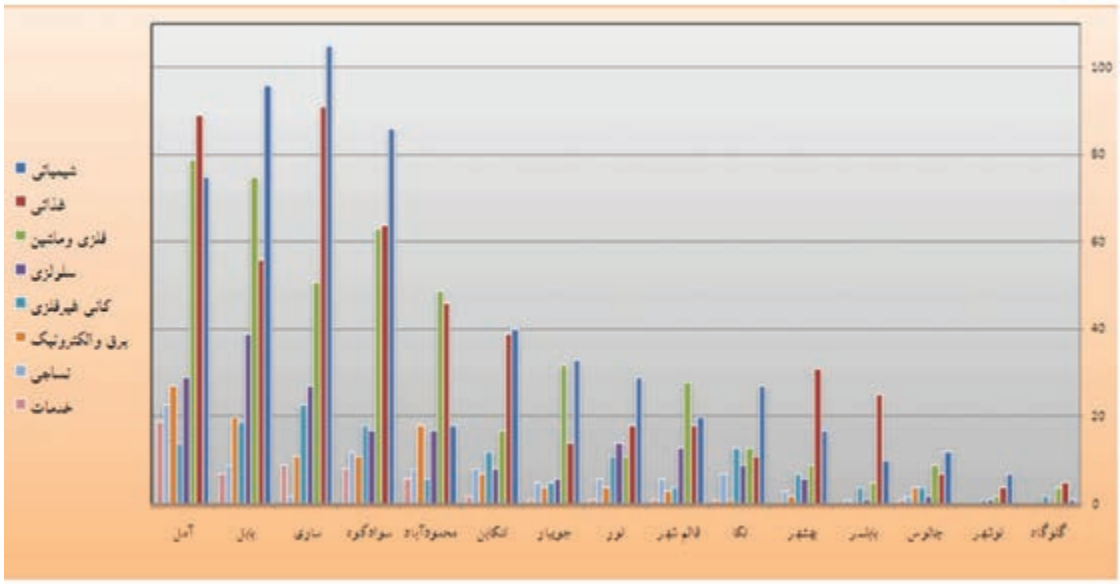

شکل ۲۴ــ۵ــ نمودار توزیع جغرافیایی صنایع در شهرستان‌های استان مازندران

بیشتر بدانیم

مزیت‌های سرمایه گذاری استان :

ــ قرار گرفتن استان در مسیر ارتباطی حمل و نقل بین المللی شمال و جنوب و وجود منطقهٔ ویژهٔ اقتصادی امیر آباد بهشهر و بندر نوشهر

ــ برخورداری از راه‌های متعدد دسترسی به مرکز کشور و استان‌های هم جوار. (خطوط ریلی،آبی، هوایی و زمینی)

ــ استقرار استان در کنار دریای خزر و برخورداری از مبادی ورودی و خروجی کالا با کشورهای آسیای مرکزی و اروپا

ــ وجود معادن غنی (زغال‌سنگ، پوکه معدنی،باریت، گرانیت، فلورین و ...) و امکان فرآوری آنها

ــ وجود ذخایر غنی مواد پروتئینی در دریای خزر و بنادر صیادی با امکان توسعهٔ صنایع شیلاتی

ــ وجود نیروی کار متخصص در استان

ــ وجود شرایط مساعد آب و هوایی و محیط طبیعی برای سکونت و جذب سرمایه گذاران و متخصصان داخلی و خارجی

ــ وجود بازارهای عمده فروش کالا به‌سبب قابلیت گردشگری استان

ــ برخورداری از شبکه‌های گستردهٔ آب، برق، گاز و مخابرات به عنوان زیرساخت‌های توسعهٔ اقتصادی و صنعتی

ــ وجود مواد اولیه برای ایجاد توسعهٔ صنایع تبدیلی کشاورزی، پروتئینی

صنایع دستی : هنرهای سنتی مازندران تبلور ویژگی‌های اعتقادی، آداب و فرهنگ مردم این مرز و بوم است که بر اثر نیاز آنان شکل پذیرفته است و از جمله آنها می‌توان به صنایع چوبی (لاک تراشی) اشاره کرد که مجموعه‌ای است از وسائل روزمرهٔ زندگی همچون دانه پاش، کفگیر و ملاقه و عصا و غیره. نمد مالی، حصیربافی، جاجیم بافی، ابریشم بافی، جوراب‌بافی و غیره از جمله صنایعی هستند که روستاییان به هنگام فراغت از کشت و کار بدان روی می‌آورند. قالی‌بافی نیز یکی از صنایع دستی این سامان است که با ویژگی‌های خاص هنری بخش‌های مختلف استان بافته می‌شود.

جدول ۱ــ۵ــ نام و ویژگی‌های برخی از صنایع دستی استان

نام صنایع دستی	مواد اولیه	موارد استفاده	مناطق تولید
فرآورده‌های مروار	مروار	تزئینی ــ مصرفی	ساری ــ بابلسر ــ چالوس ــ رامسر
چوب نور	چوب	تزئینی	نور
گلیچ	نخ‌های پنبه‌ای، پشمی‌رنگی	تزئینی و زیرانداز مصرفی	ساری (روستای اروست و پاچی میانا)
نمد	پشم رنگی	تزئینی و زیرانداز مصرفی	بهشهر ــ رامسر
جاجیم	نخ‌های پنبه‌ای، پشمی و ابریشمی‌رنگی	تزئینی و زیر انداز مصرفی	بهشهر ــ آلاشت ــ نور
گلیمچه متکازین	نخ‌های پنبه‌ای، پشمی‌رنگی	تزئینی و زیر انداز مصرفی	بهشهر (روستای متکازین)
فرش	نخ‌های پنبه‌ای، پشمی و ابریشمی‌رنگی	تزئینی و زیر انداز مصرفی	کلاردشت
سفال	خاک رس	تزئینی و مصرفی	بهشهر ــ جویبار ــ آمل ــ محمود آباد ــ چالوس ــ ساری
منبت چوب	چوب	تزئینی	ساری ــ قائم شهر
معرق منبت چوب و صدف	چوب و صدف	تزئینی	ساری
گره چینی	چوب	تزئینی ــ در، میز و پاراوان	قائم شهر ــ چالوس
معرق نی	قطعات بریده شده نی و ساقه گندم	تزئینی	ساری ــ بهشهر ــ قائم شهر
قلم زنی و نقش برجسته	ورقه‌های مس و برنج	تزئینی	ساری
فراورده‌های چوبی طرح مینیاتور	چوب عناب	تزئینی	ساری ــ بهشهر

گلیچ

چوب نور (جوله)

فرآورده‌های مروار

گلیمچه متکازین

جاجیم

نمد

معرق منبت چوب و صدف

منبت چوب

فرش کلاردشت

معرق نی

قلم‌زنی و نقش برجسته

گره چینی

شکل ۲۵ــ۵ــ چند نمونه از صنایع دستی مازندران

معادن : به نقشهٔ پراکندگی معادن استان مازندران دقت کنید. همان‌طور که می‌بینید زغال سنگ ، سرب ، سنگ آهک ، سنگ مرمر ، نمک آبی ، پوکه معدنی و سیلیس از جمله ذخایر معدنی استان است.

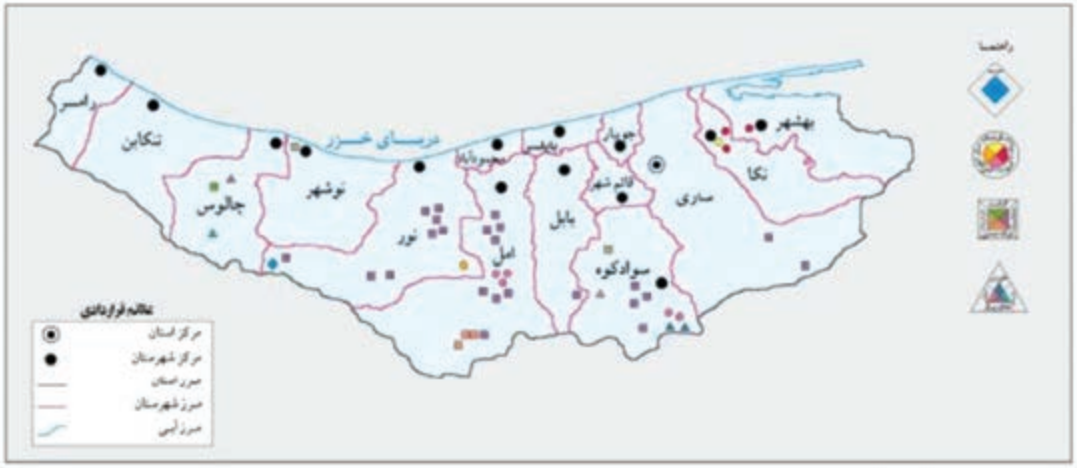

مقیاس تقریبی : ۱:۱۰۰۰۰۰۰

شکل ۲۶ــ۵ــ پراکندگی کانسارهای فعال استان

ج) توانمندی‌های ارتباطی

راه‌های استان :

شبکهٔ راه‌های استان مازندران به دلیل واقع شدن در مسیر ترانزیتی آسیای مرکزی، حاشیهٔ جنوبی شمال غرب به شمال شرق کشور و مسیر تهران ــ مشهد و وجود بنادر به‌ویژه توان‌های زیاد گردشگری از پرترافیک‌ترین راه‌های کشور محسوب می‌شود. به نقشهٔ راه‌های استان توجه کنید.

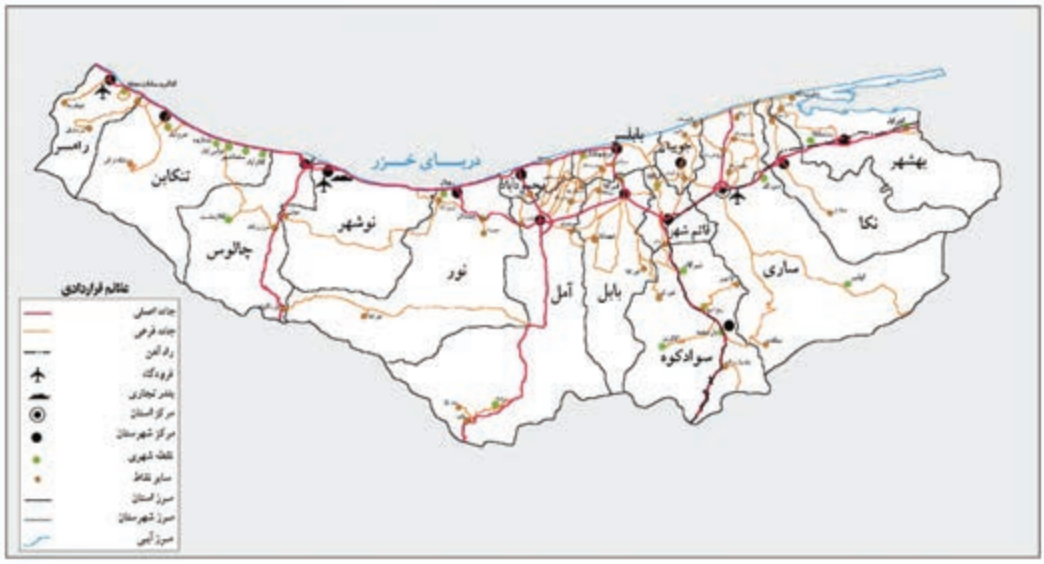

مقیاس تقریبی : ۱:۱۰۰۰۰۰۰

شکل ۲۷ــ۵ــ نقشهٔ راه‌های استان

راه آهن شمال : احداث راه آهن شمال همزمان با تأسیس راه آهن سراسری در زمان پهلوی اول در بیست و سوم مهرماه ۱۳۰۶ هـ.ش شروع و ساخت آن تا شهریور ۱۳۱۶ خاتمه یافت. حوزهٔ استحفاظی راه آهن شمال از ایستگاه گرمسار واقع در استان سمنان آغاز و با عبور از کوه‌های سربه فلک کشیده البرز و بخش‌هایی از استان تهران وارد استان مازندران و مناطق زیبای جنگلی گشته و با عبوراز شهرهای متعدد و مناطق جلگه‌ای وارد استان گلستان و در نهایت به ایستگاه گرگان ختم می‌شود. طول راه آهن شمال ۳۸۲ کیلومتر است که ۲۱ کیلومتر خط انشعابی به بندر امیرآباد نیز دارد و علاوه بر این دارای ۹۱ کیلومترخطوط فرعی شامل ۴۳/۵ کیلومتر تجاری و ۴۷/۵ کیلومترخط مانوری است.

شکل ۲۸ــ۵ــ راه‌آهن شمال ـ پل ورسک

حمل و نقل هوایی : به دلیل نزدیکی فاصلهٔ شهرهای استان مازندران، به ندرت ازحمل ونقل هوایی استفاده می‌شود ولی این نوع حمل ونقل، نقش مهمی‌در جابه‌جایی مسافر و بار در سطح ملی و بین المللی دارد.

حمل و نقل آبی :

بنادر استان

بندر امیر آباد : مجتمع عظیم منطقهٔ ویژهٔ اقتصادی بندر امیرآباد به‌عنوان بزرگ‌ترین بندر در حال توسعهٔ شمال ایران در کرانهٔ جنوبی دریای خزر و ۵۱ کیلومتری شمال شرقی شهرستان ساری (مرکز استان مازندران) واقع است. عملیات ساخت بندر امیرآباد از سال ۱۳۷۵ آغاز شد. این بندر به دلیل برخورداری از موقعیت جغرافیایی مناسب، وسعت کافی و استعدادهای منحصربه‌فرد در سال ۱۳۷۶ از سوی شورای عالی مناطق آزاد به‌عنوان منطقهٔ ویژه انتخاب شد و مسئولیت آن به سازمان بنادر و دریانوردی واگذار شد که به‌عنوان حلقهٔ طلایی دالان بین المللی ترانزیت شمال ــ جنوب و دسترسی به بازارهای بزرگ آسیای مرکزی شناخته می‌شود.

شکل ۲۹ــ۵ــ بندر امیر آباد

بیشتر بدانیم

کریدور شمال ـ جنوب، مناسب ترین گزینه برای ارتباط تجاری آسیا و اروپا : درسال ۱۹۹۳ وزرای حمل و نقل کشورهای اروپایی در اجلاس کمیسیون اروپا هلسینکی، مسیر دیگری را برای ارتباط تجاری قاره‌های آسیا و اروپا معرفی کردند که ارتباط ترانزیتی کشورهای شمال اروپا، اسکاندیناوی و روسیه را از طریق ایران به کشورهای حوزهٔ اقیانوس هند، خلیج فارس و جنوب شرقی آسیا متصل می‌کند. در این مسیر جدید که کریدور شمال ــ جنوب نامیده می‌شود بخش وسیعی از کشورهای آسیایی و اروپایی می‌توانند به مبادلهٔ کالاهای تجاری خود بپردازند. تا پیش از شکل گیری کریدور شمال ــ جنوب، اکثر صاحبان کالا و بازرگانان حوزه خلیج فارس و اقیانوس هند، برای ارسال کالاهای خود به اروپای مرکزی، شمال اروپا و روسیه، از مسیر دریا و آب‌های آزاد استفاده می‌کردندکه برای تبادل کالاهای تجاری بین کشورهای حوزهٔ اقیانوس هند و شمال اروپا، بسیار زمان بر و پرهزینه است ولی استفاده از مسیر کریدور شمال ــ جنوب می‌تواند صرفه‌جویی قابل توجهی در زمان و هزینهٔ حمل کالا میان این کشورها در پی داشته باشد.

بندر نوشهر: این بندر به‌عنوان نزدیک‌ترین بندر تجاری کشور به پایتخت (۲۰۰ کیلومتر) از طریق چهار مسیر کندوان، هراز، فیروز کوه و جاده رشت ــ قزوین به مراکز مهم تجاری ــ صنعتی دسترسی دارد. با راه اندازی آزاد راه تهران ــ شمال این مسافت به ۱۲۰ کیلومتر کاهش خواهد یافت و بدین ترتیب به موقعیتی استثنایی در بهره‌برداری از توانمندی‌های ترانزیتی کریدور شمال ــ جنوب دست خواهد یافت.

شکل ۳۰ــ۵ــ بندر نوشهر

علل عمده استقرار و پیدایش شهر نوشهر را می‌توان وجود رودخانه‌های متعدد، نزدیکی آن به دریا، کوتاه بودن فاصله‌اش به تهران و موقعیت مناسب ساحل آن برای پهلوگیری شناورهای تجاری و حاصل‌خیزی اراضی اطرافش دانست.

بندر فریدونکنار: این بندر از طریق دریا می‌تواند با سایر بنادر حاشیه دریای خزر در کشور روسیه، آذربایجان، ترکمنستان و قزاقستان ارتباط مستقیم دریایی و با دیگر بنادر جهان از طریق رودخانه ولگا و دریای بالتیک، دریای آزوف، دریای سیاه و دریای مدیترانه ارتباط داشته باشد.

صید ماهی در فریدونکنار از رونق زیادی برخوردار است و حیات وحش این بندر سالانه پذیرای انواع پرندگان مهاجر آبزی از جمله «درنای سیبری» است.

شکل ۳۱ــ۵ــ صید ماهی در فریدونکنار

بندر نکا: بندر نفتی نکا به‌عنوان بزرگ‌ترین بندر نفتی شمال و بندر تابع منطقهٔ ویژه اقتصادی بندر امیرآباد، نقش حائز اهمیتی در تهیه سوخت پالایشگاه‌های داخل کشور را دارا می‌باشد.

شکل ۳۲ــ۵ــ بندر نکا

تولید برق

نیروگاه شهید سلیمی نکا: نیروگاه شهیدسلیمی نکا به‌عنوان یکی از نیروگاه‌های استراتژیک کشور و از مهم‌ترین سرمایه‌های ملی کشور و از بزرگ‌ترین نیروگاه‌های خاورمیانه به‌شمارمی‌رود. این نیروگاه در ساحل دریای خزر و در ۲۲ کیلومتری شمال شهرستان نکا قراردارد.

شکل ۳۳ــ۵ــ چشم‌اندازی از نیروگاه شهید سلیمی نکا

فصل ششم

شکوفایی استان مازندران

پس از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی

درس چهاردهم دستاوردهای انقلاب اسلامی

پیروزی شکوهمند انقلاب و استقرار نظام مقدس جمهوری اسلامی تحول عمده‌ای را در عرصه‌های اقتصادی ، اجتماعی ، فرهنگی و سیاسی موجب شده و دستاوردهای بیشماری را برای مردم ایران به همراه داشته است. در این میان استان سرسبز مازندران سهم فراوانی در پاسداشت انقلاب و تلاش جهت رسیدن به اهداف بلند انقلاب داشته و در این امر جزء استان‌های پیشتاز بوده است.

دراین درس شما می‌توانید با برخی از فعالیت‌های صنعتی ــ عمرانی، علمی، آموزشی و فرهنگی انجام گرفته پس از انقلاب شکوهمند اسلامی در استان آشنا شوید.

صنعت

وجود صنعت در هر منطقه‌ای موجب توسعهٔ اقتصادی آن می‌شود. صنایع دستی استان بعداز پیروزی انقلاب اسلامی رشد داشته است . علت این امر را چه می‌دانید؟

صنایع کارخانه‌ای استان شامل واحدهای صنعتی در نواحی و شهرک‌های صنعتی و صنایع کوچک است.

شکل ۱ــ۶ــ موقعیت شهرک‌های صنعتی استان مازندران

بیشتر بدانیم

در استان مازندران به علت اهمیت کشاورزی و نقش زمین در آن چون وجود شهرک‌های صنعتی موجب کاهش زمین‌های کشاورزی می‌شد فعالیت شهرک‌های صنعتی درسال ۱۳۶۹ آغاز شد. درحال حاضر ۳۶ شهرک و ناحیهٔ صنعتی فعال با زمین صنعتی ۱۲۱۰ هکتار وجود دارد که ۱۰۳۲ واحد صنعتی در حال بهره‌برداری، ۶۳ واحد صنعتی در مرحله نصب ماشین آلات و ۵۴۴ واحد در حال ساخت و سازند.

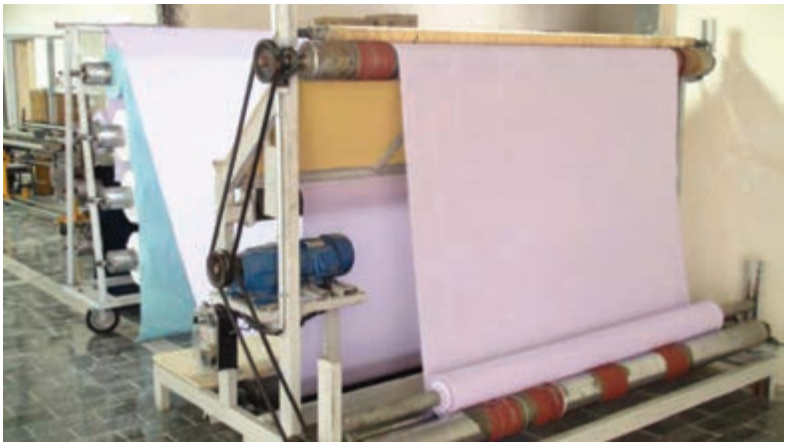

شکل ۲ــ۶ــ کارخانه نساجی

شکل۳ــ۶ــ شهرک صنعتی

بیشتر بدانیم

تعداد معادن فعال استان حدود ۱۰۴ مورد است. زغال سنگ ، سرب ، سنگ آهک ، سنگ مرمر ، نمک‌آبی، پوکه معدنی ، بوکیت و سیلیس از ذخایر معدنی استان است.

طی سال‌های ۸۸ ــ۱۳۵۶ تعداد معادن فعال با متوسط رشد سالانه ۴/۷ درصد از ۲۴ به ۱۰۴ معدن و میزان استخراج معادن فعال با متوسط رشد سالانه ۳/۶ درصد از ۷۸۶ به ۱۹۱۲ هزار تن افزایش یافته است.

فعالیت

ــ میزان تولید محصولات کشاورزی استان را در سال‌های ۱۳۵۶ و ۱۳۸۸ باهم مقایسه کنید. چه نتیجه‌ای می‌گیرید؟ به کمک دبیرتان علت را بیان کنید.

ــ علت توسعهٔ فعالیت‌های دامی و آبزی پروری در استان چیست؟

فعالیت‌های عمرانی و زیر بنایی

فعالیت‌های عمرانی استان را می‌توان در دو بخش شبکهٔ ارتباطی، حمل و نقل و عمران شهری و روستایی مورد بررسی قرار داد :

الف) شبکهٔ ارتباطی و حمل و نقل : امروزه فعالیت‌های بخش‌های حمل و نقل در تمامی عرصه‌های اقتصادی (تولید، توزیع و مصرف) و همچنین حمل و نقل مسافر به‌چشم می‌خورد. اهمیت شبکه‌های حمل و نقل در توسعهٔ بخش‌های صنعت، خدمات، کشاورزی و گردشگری به گونه‌ای است که بدون سرمایه‌گذاری‌های زیر بنایی در آن، امکان توسعهٔ بخش‌های دیگر وجود ندارد.

دراستان مازندران حمل و نقل کالا و مسافر از چهارطریق هوایی، دریایی، راه آهن و راه آسفالته انجام می‌گیرد.

بیشتر بدانیم

مازندران تنها استانی است که از طریق سه محور هراز ، کندوان و سوادکوه با مرکز کشور ارتباط دارد. سه فرودگاه ساری، نوشهر و رامسر، امکان ارتباط هوایی آن را با سایر نقاط برقرار می‌سازند. راه آهن سراسری نیز از این استان عبور می‌کند. علاوه بر آن جادهٔ ساحلی از رامسر تا بابلسر به طول ۲۲۰ کیلومتر با فاصله ۳۰ الی ۳۰۰متر از کنار دریای خزر می گذرد.

بیشتر بدانیم

ادارهٔ کل راه و ترابری استان در زمینهٔ توسعه و تعریض راه‌ها اقدامات مهمی انجام داده است که عبارت‌اند از :

۱ــ توسعه و تعریض راه‌های اصلی به چهار خطه و فرعی‌ها به اصلی و همچنین ایجاد باند سبقت در راه‌های کوهستانی اصلی از جمله محورهای قائمشهر، فیروزکوه و محور هراز

۲ــ نگهداری راه‌های موجود با بهسازی و روکش آسفالت و همچنین نگهداری از سازه‌های راه و ابنیه فنی (تونل، پل، دیوارهای حائل و ضامن) و ترمیم قسمت‌های آسیب دیده راه‌ها و ابنیه‌ها

۳ــ ایمن سازی راه‌ها با خط کشی، ایجاد روشنایی و نصب علائم و تجهیزات ایمنی در راه‌ها

شکل ۴ــ۶ــ عملیات راه سازی

بیشتر بدانیم

«راه روستایی» :

راه‌ها و مسیرهای ارتباطی روستاها به‌عنوان شریان‌های حیاتی که موجب ارتباط روستاها با شهرها و مراکز عمده اقتصادی، اجتماعی و ... هر کشورند نقش و جایگاه ویژه‌ای در امر توسعهٔ اقتصادی دارند. استان مازندران با توجه به نوع اقلیم و شرایط توپوگرافی و به طبع تنوع فراورده‌های کشاورزی، مسئلهٔ راه‌های مناسب روستایی به منظور

حمل ونقل هرچه سریع‌تر، آسان‌تر و در عین حال ارزان‌ترین فراورده‌ها به بازار مصرف یکی از اصلی‌ترین موضوعات مورد بررسی اداره کل راه و ترابری است.

با پیروزی انقلاب اسلامی طول راه‌های روستایی استان از حدود ۲۵۰۰ کیلومتر به ۷۷۶۶کیلومتر رسیده است. اداره کل راه و ترابری استان در زمینهٔ ایجاد یک راه روستایی ایمن و مناسب در استانی چون مازندران (به‌دلیل تراکم و تعدد روستاها) نیز اقدامات در خور توجّهی را انجام داده است تا آنجا که براساس آمار و اطلاعات موجود، قبل از انقلاب اسلامی در استان مازندران ۴۳۰ کیلومتر راه آسفالته و ۱۹۴۶ کیلومتر راه غیر آسفالته وجود داشت که پس از گذشت ۳۲ سال به ۳۷۳۴کیلومتر راه آسفالته و ۴۰۳۲ کیلومتر راه غیر آسفالته رسیده است که پیشرفت بسیار چشمگیری را نشان می‌دهد.

شکل۵ــ۶ــ راه روستایی ورفام

جدول ۱ــ۶ــ وضعیت راه‌های استان قبل و بعداز انقلاب شکوهمند اسلامی (پایان سال۸۶)

	طول راه آسفالت به کیلومتر	طول راه غیر آسفالت به کیلومتر	جمع کل راه ها به کیلومتر
قبل از انقلاب اسلامی	۴۳۰	۱۹۴۶	۲۳۷۶
بعد از انقلاب اسلامی	۳۷۳۴	۴۰۳۲	۷۷۶۶

بیشتر بدانیم

ب) بخش عمرانی روستایی و شهری : بعداز پیروزی انقلاب اسلامی‌برای عمران و آبادی روستاها و شهرها اقدامات زیادی انجام شده است که از جملهٔ آن‌ها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد :

ــ گاز رسانی به روستاها و شهرهای استان

ــ افزایش تعداد روستاهای دارای آب آشامیدنی و برق

ــ افزایش مساحت فضای سبز شهری

ــ افزایش دفاتر مخابراتی روستایی، شهری و بین شهری

ــ مطالعه و اجرای طرح‌های‌هادی روستایی

ــ جمع‌آوری و دفع بهداشتی فاضلاب و زباله وگسترش فضای سبز در شهرها و روستاها

شکل ۶ــ۶ــ روستای آغوزه ـ درهٔ گلوگاه

ج) علمی آموزشی ــ درمانی

ــ *آموزش و پرورش* : براساس نتایج سرشماری عمومی سال ۱۳۸۵ میزان باسوادی استان مازندران ۸۵/۰۱ درصد است که در نقاط شهری ۹۰/۰۵درصد ودر نقاط روستایی ۷۹/۳۰درصد بوده است. در سال‌های اخیر آموزش و پرورش و نهضت سوادآموزی در استان در جهت بهبود کیفیت و کمیت آموزش فعالیت زیادی انجام داده‌اند.

بیشتر بدانیم

جدول ۲ــ۶ــ وضعیت آموزش وپرورش استان مازندران در سال‌های۱۳۵۷و۱۳۸۷

عنوان	سال ۱۳۵۷	سال ۱۳۸۷
تعداد مدرسه دورهٔ ابتدایی	۲۳۱۵	۲۱۰۶
تعداد کلاس دورهٔ ابتدایی	۸۴۵۶	۱۰۱۱۰
تعداد دانش‌آموز دورهٔ ابتدایی	۲۸۹۸۳۰	۱۹۹۱۷۱
تعداد مدرسه دورهٔ راهنمایی	۴۳۹	۱۲۴۹
تعداد کلاس دورهٔ راهنمایی	۱۶۵۷	۵۵۲۴
تعداد دانش‌آموزدورهٔ راهنمایی	۹۰۹۵۹	۱۱۹۹۲۴
تعداد مدرسه دورهٔ متوسطه	ــــــ	۱۴۰۹
تعداد کلاس دورهٔ متوسطه	ــــــ	۸۳۸۲
تعداد دانش‌آموز دورهٔ متوسطه	ــــــ	۱۷۴۰۷۴

ــ ***آموزش عالی:*** در بخش آموزش عالی شاهد تحولات عظیمی‌در استان هستیم. براساس اطلاعات موجود در سال ۱۳۵۶ در استان ۲۵۹۹ نفر دانشجو وجود داشت که به ازای هر صدهزارنفر جمعیت ۱۵۸ نفر دانشجو بوده است در حالی که تعداد دانشجویان در سال۸۸ــ۱۳۸۷ به ۱۲۰۳۸۶ نفر رسیده که براساس این شاخص به ازای هرصدهزارنفر ۴۱۱۹ نفر افزایش یافته است.

ــ ***بهداشت و درمان*** : درسایهٔ تلاش‌های گستردهٔ بخش بهداشت و درمان، ارتقای سطح سلامت افراد با توجه به افزایش شاخص‌های توسعهٔ انسانی در چند دهه اخیر چشمگیر بوده است. برای ارتقای شاخص‌های سلامت تدابیری اندیشیده شده که از جمله آن‌ها اصلاح نظام سلامت در قالب طرح پزشک خانوار، واکسیناسیون اطفال، طرح غربالگیری بینایی و... است.

بیشتر بدانیم

جدول۳ــ۶ــ وضعیت بهداشت و درمان استان مازندران درسال‌های ۱۳۵۶ و۱۳۸۷

عنوان	سال ۱۳۵۷	سال ۱۳۸۷
تعداد پزشکان (عمومی‌و متخصص)	۴۰۶	۲۰۳۴
خانهٔ بهداشت فعال روستایی	۶۶	۱۲۳۱
تعداد مؤسسات درمانی فعال (بیمارستان‌ها و زایشگاه‌ها)	۲۱	۳۹
تعداد داروخانه‌ها	۷۹	۳۵۸
تعداد آزمایشگاه‌ها	۳۷	۲۴۳
تعداد رادیولوژی	۱۵	۱۰۴
تعداد مراکز توانبخشی	۲	۲۵۱

د) فعالیت‌های فرهنگی و هنری ــ گردشگری

ــ ***فرهنگی و هنری:*** وجود فضاهای فرهنگی موجب توسعه و تعمیق هویت و فرهنگ اسلامی می‌شود. در بیشتر شهرستان‌های استان مازندران حداقل یک فضای فرهنگی وجود دارد. کتابخانه‌های عمومی،کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان،موزه‌ها و سینماها و... ازجمله فضاهای فرهنگی‌اند.

فعالیت

در محل زندگی شما کدام فضاهای فرهنگی وجود دارد؟ این فضاها چه تأثیری در زندگی فردی و اجتماعی شما دارد؟

ــ ***گردشگری***

به نظر شما :

ــ آیا استان مازندران توانمندی جذب گردشگری را دارد؟

ــ آیا می‌توانید چند مورد از این توانمندی‌ها را نام ببرید؟

در استان مازندران ۱۵ روستا به‌عنوان روستاهای هدف گردشگری و منطقهٔ نمونهٔ گردشگری تصویب شده است که در توسعهٔ گردشگری استان مؤثر بوده است.

بیشتر بدانیم

جدول ۴ــ۶ــ اسامی‌موزه‌ها و بناهای تاریخی استان

اسامی موزه‌ها	اسامی بناهای تاریخی
موزهٔ تاریخی شهر بابل	مجموعهٔ عباس آباد
موزهٔ صنایع دستی و هنرهای سنتی	مجموعهٔ عمارت کلبادی وحمام وزیری ساری
سایت موزهٔ گوهرتپه	مجموعهٔ تاریخی فرح آباد ساری
موزهٔ کندلوس	خانهٔ نیما (یوش) و کاخ چایخوران
موزهٔ قرآن وشهدای آمل	ساختمان تاریخی آلاشت ــ برج رسکت
موزهٔ تماشاگه خزر رامسر	برج لاجیم ــ قلعهٔ کنگلو
	قلعهٔ مارکوه رامسر ــ هتل قدیم رامسر

درس پانزدهم چشم‌انداز آیندهٔ استان

از ویژگی‌های توسعهٔ یک کشور تهیه و تنظیم برنامه و وجود برنامه‌ریزی بلندمدت و کلان توسعه است. نخستین گام در برنامه‌ریزی و آینده نگری پذیرش یک چشم‌انداز واحد است. این چشم‌انداز تصویری از آینده مطلوب را ترسیم می‌کند که براساس آن می‌توان برنامه‌های بلندمدت و کلان توسعه را تعیین کرد. ترسیم چشم‌انداز آینده این امکان را به برنامه ریزان اقتصادی،اجتماعی ، فرهنگی،سیاسی و زیست محیطی می‌دهد که دورنمای واقعی رابه صورت عملی به مرحله اجرا در آورند و از حداقل امکانات ،بیشترین استفاده بهینه را انجام دهند و به توسعهٔ پایدار دست یابند.

چشم انداز استان مازندران در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی

ضرورت تعیین چشم انداز باتوجه به توانمندی‌ها و محدودیت‌های استان، داشتن نگاهی آینده‌نگر برای تعالی و پیشرفت توسعهٔ استان امری اجتناب ناپذیر است. بنابراین بهتر است هرگونه برنامهٔ توسعه که برای چشم‌انداز آیندهٔ استان تهیه وتدوین می‌شود علمی‌و در قالب آمایش سرزمین با توجه به توانمندی‌های استان باشد.

ویژگی‌های دورنمای استان مازندران در افق ۱۴۰۴ عبارت‌اند از :

۱ــ برخورداری از اقتصاد چندبعدی و پایدار،دارای سهم عمده در عرصهٔ کشاورزی و محصولات صنایع تبدیلی و وابسته به کشور و منطقه

۲ــ برخورداری از سطح مناسبی از تولیدات صنعتی و معدنی برای تبادلات داخلی وخارجی با توجه به طبیعت استان

۳ــ بهره‌مندی از اقتصاد دانش محور متکی بر فنّاوری‌های نوین (نانو،بیوتکنولوژی) که دارای نقش مؤثر در تقسیم کار ملی دارد.

۴ــ برخورداری از طبیعت جذاب، محیطی پاک و عاری از آلودگی و چشم‌اندازهای زیبا و پذیرای گردشگران خارجی و داخلی مبتنی بر ارزش‌های معنوی و اسلامی

۵ــ برخورداری از شبکه‌های حمل و نقل و ارتباطی

۶ــ بهره‌مندی از نیروی انسانی کارامد و متخصص در عرصه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی

بیشتر بدانیم

چشم انداز بیست ساله (افق ۱۴۰۴) کشاورزی استان مازندران

* مهار آب‌های سطحی و تداوم عملیات آبخیزداری
* توسعه و تجهیز و مکانیزاسیون کشاورزی

* زهکشی سراسری اراضی کشاورزی شمال
* تسریع در احداث عملیات زیربنایی دهکده گل و گیاه چپکرود و پایانه‌های گل در استان
* تسریع در یکپارچه سازی، تجهیز و نوسازی اراضی استان و فراهم آوردن تمهیدات لازم جهت کشت مجدد
* مطالعه و امکان سنجی ایجاد بازار بورس محصولات کشاورزی
* توسعهٔ آموزش و ترویج به‌منظور ارتقای بهره‌وری عوامل تولید

چشم‌انداز بیست ساله (افق ۱۴۰۴) صنعت و معدن استان مازندران

* زمینه سازی جهت توسعهٔ کارخانه‌های فرآورده مواد معدنی وفلزی در نواحی کوهستانی استان
* امکان‌سنجی طرح‌های صنایع نوین در استان
* استقرار واحدهای صنعتی به گونه‌ای که محدودیت‌های احداث آن رفع شود.

چشم‌انداز بیست ساله (افق ۱۴۰۴) میراث فرهنگی و گردشگری استان مازندران

* زمینه‌سازی برای ایجاد مجموعه‌های تفریحی، گردشگری منطقه‌ای و ایجاد پارک دریایی در قالب طرح جامع گردشگری استان
* مطالعه و اجرای موزه در مرکز استان
* زمینه‌سازی جهت ثبت آثار مهم تاریخی و فرهنگ معنوی در یونسکو

چشم‌انداز بیست ساله (افق ۱۴۰۴) راه و ترابری استان مازندران

* تسریع در احداث آزاد راه تهران ــ شمال
* ارتقای مشخصات فنی بهسازی و مرمت راه‌های فیروزکوه، هراز و کندوان
* مطالعه و اجرای اتصال راه آهن تهران ــ دامغان به امیر آباد بهشهر
* تسریع در تکمیل عملیات اجرایی بندر امیرآباد ــ نوشهر ــ فریدونکنار
* تسریع در مطالعه و تکمیل کمربندی‌های شهرهای استان
* ایجاد ایستگاه‌های تجسس و نجات دریایی در امتداد سواحل استان
* توسعه‌های ضروری و تجهیز امکانات مناسب فرودگاه دشت ناز ساری و احداث راه دسترسی جوادالائمه (ع)

چشم‌انداز بیست ساله (افق ۱۴۰۴) نیرو استان مازندران

* تسریع در اتمام مطالعه واجرای نتایج طرح انتقال آب از غرب به شرق استان
* تأمین و ارتقای کیفیت آب آشامیدنی در مراکز شهری و روستایی استان
* تهیهٔ طرح جامع سیل و ساماندهی رودخانه‌های استان واجرای پروژه‌های ساماندهی رودخانه‌ها
* تسریع در اجرا و بهره‌برداری از طرح‌های جمع‌آوری و تصفیهٔ فاضلاب شهرهای ساری، جویبار، بابل، بابلسر، نوشهر و چالوس

* تأمین روشنایی محورهای اصلی ارتباطی استان

چشم‌انداز بیست ساله (افق ۱۴۰۴) بهداشت ، درمان و آموزش پزشکی استان مازندران

* تسریع در احداث بیمارستان‌های نیمه تمام در استان
* احداث و راه‌اندازی مرکز تخصصی مشاورهٔ ژنتیک، آزمایشگاه PNDپیشگیری و درمان بیماری تالاسمی قبل از تولد در مرکز استان

چشم انداز بیست ساله (افق ۱۴۰۴) ارتباطات و فناوری اطلاعات استان مازندران

* تدوین طرح جامع فنّاوری اطلاعات استان
* راه‌اندازی پورتال الکترونیکی استان با اهداف ارائهٔ خدمات الکترونیکی
* تقویت زیر ساخت‌ها و تجهیزات ارتباطات وفناوری اطلاعات با توجه به توریستی بودن استان
* ایجاد مراکز رشد تجاری، ایجاد و توسعه مراکز کار آفرینی و نوآوری و راه اندازی پارک فنّاوری استان

چشم انداز بیست ساله (افق ۱۴۰۴) فرهنگ و ارشاد اسلامی استان مازندران

* مطالعه و اجرای کتابخانهٔ مرکزی در مرکز استان
* زمینه‌سازی جهت احداث بازارچهٔ فرهنگ و هنر در مرکز استان
* مطالعه و اجرای موزهٔ هنرهای معاصر در مرکز استان
* زمینه‌سازی جهت احداث و ساماندهی فضاهای فرهنگی از جمله سالن‌ها و سینماها

فعالیت

۱ــ برای توسعهٔ کشاورزی در استان با توجه به چشم‌انداز بیست ساله چه اقداماتی به جز موارد ذکر شده می‌توان انجام داد؟

۲ــ باتوجه به افق ۱۴۰۴ استان در جدول زیر یک مورد از چشم انداز بیست ساله را بنویسید.

چشم انداز بیست ساله راه و ترابری	چشم انداز بیست ساله کشاورزی	چشم انداز بیست ساله نیرو

۳ــ به نظر شما باتوجه به چشم انداز بیست ساله ۱۴۰۴ استان وظایف ما در ارتباط با زادگاه‌مان چیست؟

۴ــ در یک بند وضعیت استان مازندران را در سال ۱۴۰۴ هجری شمسی توصیف کنید.

منابع و مآخذ

ابن اسفندیار کاتب، بهاءالدین محمد بن حسن، ۱۳۶۶،تاریخ طبرستان، به تصحیح عباس اقبال، پدیده خاور،تهران

اسفندیاری، علی(نیما یوشیج)، ۱۳۸۹، به کوشش سیروس طاهباز، مجموعهٔ کامل اشعار، نگاه،تهران

اسلامی، حسین، ۱۳۷۲، تاریخ دوهزار ساله ساری، دانشگاه آزاد اسلامی قائم شهر،قائم شهر

اسلامی، حسین، ۱۳۷۳، جغرافیای تاریخی ساری

اسلامی، حسین، ۱۳۸۳، ساری در نهضت مشروطه، شلفین، ساری

اعتمادالسلطنه، محمدحسن خان، ۱۳۷۳، التدوین فی احوال جبال شروین، به تصحیح وپژوهش مصطفی احمدزاده، فکر روز، تهران

افشارسیستانی، ایرج، ۱۳۸۱، دریای خزر، وزارت امورخارجه، تهران

انصاری، مهدی، ۱۳۷۸، شیخ فضل اللّه نوری ومشروطیت، امیرکبیر، تهران

اولیاء الله آملی، محمد بن حسن، ۱۳۱۳، تاریخ رویان، به تصحیح عباس خلیلی، کتابخانهٔ اقبال، تهران

باقرزاده، عبدالرحمن، ۱۳۷۷، آشنایی با فرزانگان بابل، مبعث، تهران

باقری حمیدآبادی، ۱۳۸۵، اهل خمول، بنیاد حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس مازندران، ساری

برزگر، اردشیر، ۱۳۸۸، تاریخ طبرستان، به تصحیح و پژوهش محمد شکری فومشی، رسانش، تهران

بنافتی، سید حسین، ۱۳۸۴، جنبش میرعماد در مازندران، تصحیح و تحشیه فریده یوسفی، شلفین، ساری

بینایی، قوام الدین، ۱۳۸۵، افسانه‌های مردم نور و رویان مازندران، رسانش، تهران

بینایی، اباصلت، ۱۳۸۲، ایزده (ایزدشهر)، به کوشش قوام‌الدین بینایی، شلفین، ساری

خدادادی، بنیامین، ۱۳۸۸،مجموعه تصاویر جغرافیایی استان مازندران، سازمان میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی مازندران

ترزبان، صادق و هادیان، سیدعلی اصغر و فرزاد، محمدرضا، ۱۳۸۹، جغرافیای استان مازندران ، وزارت آموزش و پرورش

هادیان، سیدعلی‌اصغر، ۱۳۸۵، جغرافیای ایرانگردی، جزوهٔ دانشگاهی دانشگاه علمی و کاربردی فرهنگ و هنر شماره یک ساری

ترکمان، محمد، ۱۳۷۸، اسناد امیر موید سوادکوهی، نی، تهران

ترکمنی آذر، پروین و پرگاری، صالح، ۱۳۷۸ ،تاریخ تحولات سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی ایران در دورهٔ صفاریان و علویان، سمت

جهانگیری، علی اصغر، ۱۳۷۵، کندلوس، انتشارات موسسهٔ فرهنگی جهانگیری، تهران
حجازی، کناری، سید حسن، ۱۳۷۲، یادگارهای دینی و تاریخی باستانی مازندران، انجمن خدمات فرهنگی ایرانیان خارج از کشور، تهران
حکیمیان، ابوالفتح، علویان طبرستان، ۱۳۴۸، دانشگاه تهران، تهران
خدادادی، بنیامین، ۱۳۸۸، مجموعه تصاویر جغرافیایی استان مازندران، سازمان میراث فرهنگی
دادفر، هیلدا وشهام، افشین، ۱۳۸۹، جغرافیای ایرانگردی، نشر طراوت، تهران
درگاهی،زین العابدین، ۸۶ ــ ۱۳۸۰،مجموعه مقالات در گستره مازندران ، پنج دفتر، نشر رسانش، تهران
درگاهی، زین العابدین، ۱۳۷۹، علوی سرایان مازندران، رسانش، تهران
درگاهی، زین العابدین، ۱۳۸۴، مازندران در سفرنامه ها، رسانش، تهران
درگاهی، زین العابدین، ۱۳۷۹، منظومه هژبر سلطان، نشر رسانش، تهران
درویشی، ابراهیم، ۱۳۸۹، ریشه‌های قومی قبایل سواد کوه، شلفین، ساری
ذکریایی، حسین، ۱۳۸۲، پابه پای ستاره نگاهی به زندگی حاج حسین جان بصیر، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، تهران
رابینو، یاسنت لوئی، ۱۳۶۵، مازندران و استراباد، ترجمه غلامعلی وحید مازندرانی، علمی و فرهنگی، تهران
رنجبریان، بهرام و زاهدی، محمد، ۱۳۸۸، شناخت گردشگری، ناشر چهار باغ اصفهان
روح الامینی، محمود، ۱۳۸۴، زمینهٔ فرهنگ شناسی، انتشارات عطار، تهران
روحانی، سیدکاظم، ۱۳۷۰، تحلیلی بر نهضت‌های سیاسی ــ دینی ایران، کیهان، تهران
رئیسی آتنی، گلبرار، ۱۳۸۴، دانشمندان مازندران، ترنم بهار، ساری
رئیسی، گلبرار، ۱۳۷۷، فرزانگان مازندران، جلد اول، اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی مازندران
زنده دل، حسن و دستیاران، ۱۳۷۹،استان مازندران، ایرانگردان، تهران
ستوده، منوچهر، ۱۳۷۴، ازآستارا تا استارباد، آگاه، انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، تهران
سمامی حائری، محمد، ۱۳۷۲، بزرگان تنکابن،کتابخانهٔ عمومی حضرت آیت اللّه‌العظمی مرعشی نجفی، قم
سورتیجی، سامان، ۱۳۸۱،قلاع باستانی مازندران، پژوهشگاه میراث فرهنگی کشور، تهران
شاه محمدی، حجت و معصومی، سید امیر، ۱۳۷۸،سیمرغ، نشر هفت، تهران
شایان، عباس، ۱۳۶۴، مازندران، انتشارات علمی، تهران چاپ دوم
شجاع شفیعی، محمد مهدی، ۱۳۷۷، تاریخ هزار سالهٔ اسلام در نواحی شمالی ایران، اشاره، تهران
شهابی، علی اکبر، ۱۳۶۳، احوال و آثار محمد بن جریر طبری، نشر اساطیر، تهران
صمدی، حسین، ۱۳۷۲،در قلمرو مازندران، مجموعه مقالات، فرهنگ سرای مازندران، ساری
طاهری شهاب، سید محمد، ۱۳۸۱، تاریخ ادبیات مازندران، پژوهش و تصحیح زین العابدین درگاهی، نشر

رسانش، تهران
طبری، عمادالدین حسن، ۱۳۷۶، تحفة الابرار فی مناقب الائمة الاطهار (ع)، به تصحیح و تحقیق سید مهدی جهرمی، دفتر نشر میراث مکتوب، تهران
عسگری، علی بابا، ۱۳۵۰،بهشهر (اشرف البلاد)، اداره فرهنگ و هنر، تهران
عطوفت شمسی، مسعود، ۱۳۸۳، ازسخت سر تا رامسر در گذر زمان، بدرقه جاویدان، تهران
علامه، صمصام الدین، ۱۳۷۷، تاریخ جامع تنکابن، تنکابن، تنکابن
عمادی، اسدالله، ۱۳۸۲، افسانه های مردم مازندران، شلفین، ساری
عمادی، اسداللّه، ۱۳۷۲، بازخوانی تاریخ مازندران، فرهنگ خانه مازندران، ساری
عنایتی، علی اکبر، ۱۳۸۹ مازندران درعصر وحشت، شلفین، ساری
فرهادی، مرتضی، ۱۳۷۳، فرهنگ یادگیری در ایران، جلد اول، مرکز نشر دانشگاهی، تهران
قادری، اسماعیل، جغرافیای جهانگردی، جزوه درسی دانشگاه تهران
قربانی، ابوالقاسم، ۱۳۶۵، زندگی‌نامهٔ ریاضی‌دانان دورهٔ اسلامی، مرکز نشر دانشگاهی، تهران
کردی، علی، ۱۳۸۶، اسناد اتحادیهٔ کمونیست‌های ایران در واقعهٔ آمل، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، تهران
کریمان، حسین، ۱۳۷۵، پژوهشی در شاهنامه، به کوشش علی میر انصاری، سازمان اسناد ملی ایران، تهران
کوئن، بروس، ۱۳۷۲،درآمدی بر جامعه‌شناسی، ترجمهٔ محسن ثلاثی، نشر فرهنگ معاصر، تهران
کیا، صادق، ۱۳۵۳، شاهنامه و مازندران، اندیشه نیک، تهران
گیلانی، ملاشیخ علی، ۱۳۵۳، تاریخ مازندران، تصحیح و تحشیه منوچهر ستوده، بنیاد فرهنگ ایران
لاریجانی، صادق، ۱۳۷۷، آموزگار جاوید،مرصاد، قم
متاجی کجوری، صاحبه، ۱۳۸۵،کتاب‌شناسی مازندران، آرون، تهران
مجد، مصطفی، ۱۳۸۰، مرعشیان در تاریخ ایران، نشررسانش، تهران
مجد، مصطفی، ۱۳۸۶، ظهور و سقوط علویان طبرستان، رسانش، تهران
مرعشی، سید ظهیرالدین، ۱۳۶۳، تاریخ طبرستان و رویان و مازندران، به اهتمام برنهارد دارن، گستره، تهران
معصومی، علی، ۱۳۸۵، فرهنگنامهٔ چهره‌های برتر علمی و فنی تاریخ ایران، آستان قدس رضوی، مشهد
ملک شهمیرزادی، ۱۳۷۸، صادق، ایران در پیش از تاریخ، معاونت پژوهش سازمان میراث فرهنگی کشور تهران
مهجوری، اسمعیل، ۱۳۸۱،تاریخ مازندران، جلد اول، توس، تهران
مهجوری، اسماعیل، ۱۳۴۵، تاریخ مازندران، جلد دوم، چاپ اثر، ساری، چاپ اول
نصراللّه زاده زواردهی، عباس، ۱۳۸۷، تربیت در مثل‌های مازندرانی، بابل
وفایی، شهربانو، ۱۳۸۱،سیمای میراث فرهنگی مازندران، اداره کل میراث فرهنگی، ساری

هومند، نصراللّه، ۱۳۷۵،گاهشماری باستانی مردمان مازندران و گیلان، نشر مؤلف، تهران
یزدان پناه لموکی، طیار، ۱۳۸۳، تاریخ مازندران باستان، چشمه، تهران
یوسفی، فریده، ۱۳۸۰، فرهنگ و آداب و رسوم سوادکوه، چاپ نیما، بابلسر

مجموعه‌ها و نشریات :

ــ ۱۳۸۳،معاونت اقتصادی و برنامه‌ریزی استانداری مازندران، ربع قرن سازندگی در مازندران ۸۱ ــ ۵۷
ــ سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان مازندران، چشم‌انداز استان مازندران در افق ۱۴۰۴هـ.ش و سند ملی توسعهٔ استان در برنامهٔ چهارم توسعهٔ کشور
ــ معاونت برنامه‌ریزی استانداری مازندران، سالنامهٔ آماری مازندران ۱۳۸۷، آبان ۱۳۸۸
ــ سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان مازندران، سیمای استان مازندران، ۱۳۸۵
ــ بنیاد حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس مازندران، اروند خاطرات، رسانش، تهران،۱۳۸۳
ــ دانشگاه مازندران، چکیده مقالات همایش بین‌المللی دریای خزر، شلفین، ساری،۱۳۸۲
ــ دانشکدهٔ علوم انسانی و اجتماعی دانشگاه مازندران، چکیده مقاله‌های نخستین همایش نیماشناسی، شلفین، ساری،۱۳۸۱
ــ مرکز بررسی اسناد تاریخی وزارت اطلاعات، شهید حجت الاسلام سید عبدالکریم هاشمی نژاد، تهران،۱۳۷۷
ــ اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان مازندران، تا صبح دمان (همایش ملی و علمی و پژوهشی نیما یوشیج)، شلفین، ساری،۱۳۸۹
ــ دبیرخانهٔ شورای پژوهشی اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی مازندران، مجموعه مقالات فرهنگ مازندران، رسانش، تهران،۱۳۸۱
ــ دانشگاه امام حسین(ع)، مجموعه مقالات سمینار حماسهٔ اسلامی مردم آمل، دانشگاه امام حسین(ع)، قم، ۱۳۷۴
ــ درگاهی، زین العابدین، پاییز ۱۳۸۳، «امیر موید سوادکوهی آزادیخواه یا حامی استبداد»، گیلان ما، سال چهارم، شماره پیاپی۱۶
ــ رضایی، احمد، «پراکندگی اقوام در مازندران و گلستان»، فصلنامهٔ مطالعات ملی، سال سوم، شماره ۹
ــ فرهادی، مرتضی، ۱۳۸۷، گونه‌شناسی «یادگیری ها و تعاونی‌ها در ایران»، مجلهٔ پژوهش نامهٔ علوم انسانی، شماره ۲، دانشگاه مازندران

تقدیر و تشکر

با سپاس فراوان از همهٔ علاقه‌مندان به سرفرازی مازندران که راهنما و یاریگر گروه مؤلفان بوده‌اند و با تشکر بسیار از ادارات کل، سازمان‌ها و نهادهای استان مازندران که نامشان در زیر می‌آید :

۱ــ اداره کل آموزش و پرورش استان

۲ــ گروه تکنولوژی وگروه‌های آموزشی متوسطه

۳ــ استانداری محترم استان

۴ــ بنیادحفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس

۵ــ بنیاد مسکن انقلاب اسلامی

۶ــ جهاد کشاورزی

۷ــ اداره کل راه وترابری

۸ــ شرکت شهرک‌های صنعتی

۹ــ شورای تحقیقات سازمان آموزش و پرورش به ویژه برادر دکتر علی رمضانی پاجی

۱۰ــ سازمان صنایع و معادن

۱۱ــ اداره فرهنگ و ارشاد اسلامی

۱۲ــ سازمان جنگل‌ها و مراتع

۱۳ــ سازمان محیط زیست

۱۴ــ سازمان میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی

۱۵ــ سازمان فضایی ایران

۱۶ــ نیروگاه شهید سلیمی نکا

۱۷ــ مرکز بررسی‌ها و مطالعات راهبردی سازمان بنادر و دریانوردی وزارت راه و شهرسازی

معلّمان محترم، صاحب نظران، دانش آموزان عزیز و اولیای آنان می توانند نظر اصلاحی خود را در بارهٔ مطالب این کتاب از طریق نامه به نشانی تهران - صندوق پستی ۱۵۸۷۵/۴۸۷۴ - گروه درسی مربوط و یا پیام نگار (Email) talif@talif.sch.ir ارسال نمایند.

دفتر تألیف کتاب های درسی عمومی و متوسطه نظری